

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ "ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ.,

ΑΘΗΝΑΙ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1940 ΑΡΙΘ. 18.

ΤΟ ΤΑΞΕΙΔΙ

"Ας έπιτραπή εις την σελίδα αυτήν, σελίδα πού άσχολεϊται συνήθως με θέματα γενικά, νά κάμη σήμερα μίαν έξαιρέσιν. Νά άσχοληθῆ με θέμα πού ενδιαφέρει μίαν μόνον κατηγορίαν άναγνωστών—ίσως χωρίς νά εΐναι άδιάφορον διά τούς άλλους.

Τώρα, κατά τάς ήμέρας πού θά κυκλοφορήσῃ τό φύλλον αυτό, ώρισμένη μερίς τοῦ λαοῦ μας εὐρίσκειται εις ένα ταξειδί. Ταξειδεύει από την έπαρχίαν εις την πρωτεύουσαν, ή την συμπρωτεύουσαν. Ταξειδεύει γεμάτη χαράν, όνειρα, φρεσκάδα, σκέψεις, σχέδια, προβλήματα...

Πρό παντός, προβλήματα! Οί ταξειδιῶται αυτοί, οί νέοι φοιτηταί, πού έρχονται διά πρώτην φοράν διά νά σπουδάσουν εις μίαν άνωτάτην Σχολήν, έρχονται, βέβαια, με ένα προορισμόν κατά τό μάλλον καί ήττον συγκεκριμένον. Νά σπουδάσουν μίαν έπιστήμην. Νά πάρουν τό δίπλωμά τους. Καί έπειτα....

...Άλήθεια! Καί έπειτα; Τί θά γίνῃ έπειτα; Αὐτή εΐναι ή άπορία! Σπουδαί, έξετάσεις, δίπλωμα, όσον δύσκολα καί άν φαίνονται αυτά καθ' έαυτά, εΐναι μόνον ή άρχή. Έπακολουθεΐ ή έξόρμησις εις την κοινωνίαν. Καί, τότε διή τότε!

—Έ, άς μὴν τά σκέπτώμαστε από τώρα αυτά! "Ας μὴν τά συλλογιζώμαστε. Έχομε καιρό γι' αυτά άργότερα. Τώ-

ρα άς χαροῦμε την ελεύθερη ζωή της πρωτεύουσας!

*

Νά μὴν τά σκεπτώμεθα! Τί ώραία ιδέα άλήθεια! Μόνο πού άνήκει άποκλειστικῶς εις τόν κόσμον τῶν ιδεῶν, ξένη, μά έντελῶς ξένη, πρὸς την πραγματικότητα. Νά πετάξῃ κανείς από την ταξειδιωτική του βαλίτσα τά προβλήματα! Μά, εύκολότερο θά ήταν νά πετάξῃ από τό παράθυρο τόν ίδιον τόν έαυτόν του!

Άλλά, πάλιν, έρχεται ή ίδια σκέψις, πῶς νά καταπιασθῆ κανείς με τέτοιο μεγάλο πρόβλημα, όπως τό πρόβλημα τοῦ μέλλοντος; Λύεται ποτέ τέτοιο πρόβλημα; Καί, άφοῦ λύσις δέν υπάρχει, δέν εΐναι καλύτερα νά τό ξεχάσῃ κανείς τό πρόβλημα αυτό;

Εις την σκέψιν αυτήν, σκέψιν πού οδηγεί εις την άποχαύνωσιν καί τόν μαρασμόν, οί νεαροί ταξειδιῶται, οί νέοι σπουδασταί μας, θά πρέπη νά αντιτάξουν μίαν άλλην σκέψιν. Τήν σκέψιν, ότι τό μέλλον εΐναι τό παιδί τοῦ παρόντος. Καί όσην ανεξαρτησίαν καί άν πάρῃ τό παιδί από τόν πατέρα, όσον καί άν υποτεθῆ ότι ποικίλοι παράγοντες, άδηλοι καί άστάθμητοι, διαμορφώνουν τό μέλλον κατά τρόπον άπροσδόκητον, έν τούτοις ή πραγματικότης εΐναι, ότι ή έπίδρασις τοῦ τρόπου, κατά τόν όποϊον οί

νέοι μας ἀκαδημαϊκοὶ πολῖται θὰ περάσουν τὸ παρόν, ἢ ἐπίδρασις αὐτὴ θὰ εἶναι καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀνεξάλειπτος, ὀποιοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι οἱ διάφοροι ἄλλοι, ἄδηλοι καὶ ἀστάθμητοι, παράγοντες, πού θὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὸν μελλοντικὸν βίον.

*

Καὶ ἔτσι τὸ πρόβλημά μας, τὸ πρόβλημα τῶν νεαρῶν σπουδαστῶν πού ἐρχονται τώρα, γεμίζοντας τραῖνα, βαπόρια, αὐτοκίνητα, μὲ τὴν χαρωπὴν ἐμφάνισίν των, διὰ νὰ ἀρχίσουν τὴν ἀκαδημαϊκὴν των ζωὴν, γίνεται πρόβλημα παρόντος. Καὶ τὸ πρόβλημα ἀπλοποιεῖται εἰς ἓνα σύνθημα. Καὶ τὸ σύνθημα εἶναι: Προσοχή!

—Προσοχὴ ὡς προφύλαξις ἀπὸ τὰς φωνασκίας ἐκείνων τῶν γνωστῶν γέρικων καφφενοβίων τύπων, πού λέγουν ὅτι τὰ νειᾶτα εἶναι ἀνεύθυνα. Εἶναι φέμμα αὐτό! Ἡ νεότης ἔχει τὸν λόγον εἰς τὴν ζωὴν. Καὶ ἄρα εἶναι ὑπεύθυνος. Κάθε στραβοτιμονιά τῆς σήμερον θὰ ἔχη τὰς ἀναποτρέπτους συνεπειὰς τῆς εἰς τὴν αὔριον.

—Προσοχὴ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἀσπόνδους φίλους τῆς νεότητος, τοὺς τυπικοὺς ἐκπροσώπους τῆς γέρικης γενεᾶς τῶν «λογίων» πού ἀναστατώνουν τὸν κόσμον μὲ τὰς κραυγὰς των (βιβλία, ἄρθρα, χρονογραφήματα) περὶ «ἐπιεικείας» εἰς τὴν νεότητα. Τὴν ἐπιεικειαν αὐτὴν ὡς σύνθημα τῆς ζωῆς ἐγκολπώνονται μόνον οἱ ἄρρωστοι ψυχικοὶ ὀργανισμοί. Οἱ ὑγιεῖς ἔχουν ὡς βᾶσιν τὴν αὐστηρότητα ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ των. Ξέρουν ὅτι ὅσοι βαδίζουν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ ὄχι πρὸς τὸν πνευματικὸν θάνατον, ἔχουν ὄπλον πολύτιμον καὶ ἀπαραίτητον, τὴν αὐστηρότητα, μὲ τὴν ὁποῖαν κρίνουν τὸν ἑαυτὸν των, διὰ νὰ τὸν ἀπαλλάξουν ἀπὸ κάθε τι πού τοὺς τραβᾷ πρὸς τὸν βουρκο. Καὶ ἡ νεότης πού ἐτοιμάζεται διὰ τὴν νίκην εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ καλοῦ, καὶ τοῦ ὑγιοῦς, καὶ τοῦ δυ-

νατοῦ, μὲ ἀποτροπιασμὸν ἀποκρούει ὅλα τὰ θηλυπρεπῆ χάδια τῆς δῆθεν «ἐπιεικείας» ὡς κριτηρίου τῆς ζωῆς μας!

—Προσοχὴ, ὡς προφύλαξις ἀπὸ τὰς καυχσιολογίας ἐκείνων, πού δῆθεν ἐγλέντησαν τὴν ζωὴν κλπ. κλπ. Ἔνα εἶναι τὸ ἀληθινὸ γλέντι εἰς τὴν ζωὴν. Ἡ διαρκὴς, μόνιμος, ἤρεμος χαρὰ, ὅτι ὁ νέος ἐξοπλίζεται διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Κάθε ἄλλο «γλέντι», πού ἐλαττώνει τὴν πνευματικὴν πανοπλίαν, ἐτοιμάζει κατόπιν τὴν ἀποτυχίαν εἰς τὴν ζωὴν, τὴν πικρίαν τοῦ μαρασμοῦ, τὴν ἤτταν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς αὔριον!

*

Καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστας τοῦ περιοδικοῦ τούτου, κάμνουν τώρα, ἢ ἔκαμαν προσφάτως, τὸ ταξίδι αὐτὸ πρὸς τὴν πόλιν τῶν σπουδῶν των, θὰ μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ τοὺς εἰποῦμε καὶ κάτι ἄλλο: Ἔχουν ὑποχρέωσιν ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ των, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τοῦ συνόλου, νὰ πάρουν ἀπὸ τώρα εἰς τὰ σοβαρὰ τὴν ζωὴν. Νὰ ἔλθουν μὲ ἀπόφασιν νὰ μὴ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὸ ἀνεύθυνον πλῆθος, ἀλλὰ νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὴν μερίδα τὴν ἐκλεκτὴν. Νὰ ἔλθουν μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὰ χρόνια τῶν σπουδῶν των, ὡς τὰ χρόνια ἐκείνα πού θὰ τοὺς κάμουν τὸ πνευματικὸν ἄλας τῆς κοινωνίας μας. Ὡς χρόνια ἐργασίας, προπαρασκευῆς, χρόνια πού θὰ περάσουν μὲ συναίσθησιν τῆς σπουδαιότητός των, καὶ τῆς εὐθύνης διὰ τὴν χρησιμοποίησίν των.

Ὅτι οἱ νεαροὶ σπουδασταὶ—ἀναγνώσται τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἔχουν τὴν συναίσθησιν τῆς εὐθύνης αὐτῆς, αὐτὸ εἶναι ἡ ἐλπίς ὄλων μας. Καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα αὐτὴν ὅλη ἡ κοινωνία πού ἀπεκδέχεται μίαν αὔριον καλυτέραν τῆς σήμερον, συντροφεύει μὲ τοὺς στοργικοὺς στοχασμοὺς τῆς καὶ τὰς θερμάς τῆς εὐχὰς τοὺς νέους μας πού ἔρχονται τώρα, ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ ἀρχίσουν τῶν σπουδῶν τὴν ζωὴν!

Τὸ Θέλω τῆς Ζωῆς

ΘΥΣΙΕΣ

Ἐστέγαζε καὶ τοὺς τρεῖς τὸ ἴδιο ὑποκατάστημα τοῦ ὄργανισμοῦ**. Ἐβλεπαν τὴν ἴδια ταλαιπωρημένη ἀειθαλῆ φρούτα τῆς σκοτισμένης δενδροστοχίας ἀπὸ τὸ ἴδιο παρὰθυρο πού τοὺς ἔδινε φῶς γιὰ νὰ γράφουν τοὺς λογαριασμούς τους, καὶ διέξοδο γιὰ νὰ ξεφεύγῃ τὸ μυαλό τους σὲ ὄνειρο-πολήσεις. Καὶ τόσα ἄλλα κοινὰ σημεῖα πού συνδέουν τρεῖς συναδέλφους μὲ ὅμοιες εὐ-θύνες, ὅμοια ὄνειρα, ὅμοιους κοντυλοφόρους καὶ ὅμοια ντοσιε πίσω ἀπ' τὴ ράχι τους. Σ' αὐτὰ εἶχε προστεθῆ τώρα ἡ δυστυχημένη συνεργασία σὲ μιὰ ὑπηρεσιακὴ λοβιτοῦρα σατανικῆς πλοκῆς, πού εἶχε γεμίσει τὴν τσέπη τους μὲ ἐλκυστικὰ πεντοχίλιαρα καὶ τὴν συνειδησί τους μὲ ἀφθονὴ σαβοῦρα.

Νὰ τορπιλίση τώρα «ἄνδρα» μιὰ τέτοια φιλία τὸ τρίτο μέλος τῆς ἁμαρτωλῆς συντροφιάς, γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὴν στενοκέφαλη καὶ ἀνόητη συμβουλὴ ἑνὸς ἀπισθοδρομικοῦ ἀδελφοῦ;

Νὰ πετάξῃ «στὸν βρόντο» τὴν ὁμορφὴν ιδιότητα τοῦ ἰδιοκτητοῦ ἑνὸς διωρόφου, ἔχοντος πρόσσπιν εἰς μιὰν πάροδο τῆς ὁδοῦ Πατησίων καὶ φέροντος πρόσσοδο, ὅσῃν φέρονται 500 χιλιάδες καλὰ τοποθετημένες;

Γιὰ μιὰ ἀνοησία;

Γιὰ μιὰ ἀσκοπιθυσία, πού τὴν ἐμπνέει ὁ βλαβερὸς φανατισμὸς ἑνὸς ἀνθρώπου, θαυμασίου βέβαια, καὶ ἀδελφοῦ γεμάτου στοργῆ, ἀλλὰ μὲ στενές, πολὺ στενές ἀντιλήψεις;

Βλέπετε, τὸ τρίτο μέλος τῆς χρυσῆς αὐτῆς ἐταιρείας, πού τρύπωσε στὰ σκοτεινὰ τῆς ἐγκληματικῆς ἐφευρετικότητος μέσα στὸ χρηματοκιβώτιο τοῦ Ὄργανισμοῦ καὶ καμουφλάρισε σὲ ἕναν λογοτικὸ ἀκροβατι-

σμὸ τὴν κλοπὴ 2½ ἑκατομμυρίων, ἔχει τὸ ἀτύχημα νὰ ἔχῃ ἕναν ἀδελφό...

...Καὶ ἀδελφό, πού στάθηκε προστάτης, ὅσες φορὲς ἐχρηιάσθηκε ἡ προστασία του (καὶ πότε δὲν ἐχρηιάσθηκε!).

...Εἰς τὸν ὁποῖον ἀδελφόν, καὶ τὰ ἐξεμυστηρεῦθῃ ὅλα...

Καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτὸς ἔχει πεποιθήσεις καὶ ἀρχές...

...Καὶ οἱ ἀρχές αὐτές, ἀνόθευτα χειρστανιζέες, εἶχαν, μὲ τὸν καιρὸ, ἀρχίσει νὰ ἐπηρεάζουν, λίγο πολὺ, καὶ τὸν καταχραστὴ ἀδελφὸ του πού τὸν συμβουλευτικὸν εἶχε τώρα.

Τοῦ εἶπε ἐκεῖνος ὀρθά-κορτά: «Δὲν παραγνωρίζω τὴν τρομερὴ τελειότητα τῆς «μηχανῆς» σας καὶ τὴν ἀπαισία ἀσφάλεια τῆς μάσκας σας. Μὰ σὲ συμβουλεύω νὰ ξελειάσῃς τὸν ἑαυτὸ σου ἀπ' αὐτὴ τὴν βρομοδοουλειὰ μὲ τὸν ταχύτερο, ἀσφαλέστερο καὶ εἰλικρινέστερο τρόπο. Ἐχομε τὸ πατρικὸ μας σπίτι. Δὲν κάνει βέβαια 800 χιλιάδες. Τὶς 500 ὅμως τὶς πᾶνει σίγουρα. Θὰ σοῦ δώσω τὸ μερίδιό μου. Θὰ βιάμῃς καὶ τὸ δικό σου—μὲ τὸ χέρι στὴν καρδιά... Στὸν Ὄργανισμὸ γνωρίζω τὸν Διοικητὴ, μὲ ἐκτιμᾷ, θὰ μὲ καταλάβῃ. Ἐλπίζω, μᾶλλον εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ τὸ δεχθῇ ἔναντι τῆς μερίδος πού σὲ βαρύνει. Γιὰ τὶς ὑπόλοιπες 300 χιλιάδες θὰ βροῦμε κάποια συμβιβαστικὴ λύσι. Ἀναλαμβάνω ἐγώ. Θὰ κερδίσης ἴσως καὶ τὴ θέσι σου ἢ, τὸ λιγώτερο, θὰ ἔχῃς μιὰ κανονικὴ ἀποχώρησι μὲ τὶς ἀποδοχές σου...

Στοὺς ἄλλους πὲς νὰ κάνουν τὸ ἴδιο αὐτοὶ ἔχουν μεγαλύτερη περιουσία ἀπὸ μᾶς. Δὲν θὰ κάνουν ἄλλως τε οὔτε αὐτοὶ οὔτε ἐσὺ μπουναμά στὴν ὑπηρεσία. Τὰ λεπτὰ αὐτὰ τὰ ἔχετε πάρει...».

*

Αὐτὴ ἦταν ἡ ἀσκοπιθυσία πού συμβούλευσε ὁ φανατικὸς ἀδελφός.

Ἀνοησία... Ἀφοῦ ἡ τριπλῆ φιλία ἦταν τόσο σταθερά, ὥστε προδοσία νὰ ἀποκλείεται, ἀφοῦ κανεὶς ἄλλος δὲν ἤξερε τίποτε, ἀφοῦ ἡ «μηχανή» ἦταν τόσο τελεία. Δὲν ἦταν βέβαια ὁ «θεοφοβούμενος» ἀδελφὸς ἐκεῖνος πού θὰ τοὺς κατέδιδε ὅτι τάφοι ἦσαν

πολυλογώτεροι, γιά τὰ μυστικά τους, ἀπό αὐτόν...

*

Μέρος δεύτερον.

[Ἐν αὐτὸ τὸ μέρος δεύτερον, ἡ β' σκηνὴ τοῦ «θεάτρου» μας. Πολλοὶ ἀγανακτοῦν γι' αὐτήν (τὴν βρίσκουν ἀταισία) καὶ ἀναζητοῦν ἀγριεμένοι τόσον ὅσον ἄλλοτε ὁ Κύνλωψ—ποῦ εἶναι αὐτὸς ὁ... αὐτός, ὁ ὁποῖος εὐτυχῶς εἶναι ἕνας.. Οὕτως. Τί νὰ γίνῃ ὁμως, πρέπει κανεὶς νὰ ἔχη καὶ τὰ δνὸ του μάτια καὶ ὄχι ἕνα καὶ μονάκριβο, σὰν τοὺς Κύνλωψας ποῦ φωναῖζον, γιά νὰ παρακολουθῇ τὸ πραγματικὸ θέατρο τῆς ζωῆς, ποῦ εἶναι ὁ μοναδικὸς ἐμπνευστὴς τῶν στηλῶν αὐτῶν καὶ ἐπομένως καὶ τῶν β' μερῶν τους].

Λοιπόν, ἐπανερχόμεθα, μέρος δεύτερον..

Κάποτε, λένε, τὰ σκουλήκια τῆς γῆς ὑπενόμευσαν ἕνα σπῆτι ἀτράνταχτο. Καὶ ἔνα πρῶτ' τὰ τρύπια θεμέλια του τριζύλιαν καὶ τὸ σπῆτι σωριάσθηκε...—ὁ νοικοκύρης δυστυχῶς ἦταν μέσα...

Ἐμεῖς εἶχαμε τρεῖς νοικοκύρηδες στὴν στέρεη «μηχανή» τοῦ Ὁργανισμοῦ. Ὁ ἕνας ὁμως (ὁ φίλος τοῦ φίλου μας μὲ τὸν ὀπισθοδρομικὸ ἀδελφόν)—τί ἀπίθανα πράγματα—γλέντησε πολὺ ἀνοικοκύρευτα τὰ 800 χιλιάδικά του, κάνοντας τόσο θόρυβο σὰ καμπὰρὲ καὶ στοὺς τόπους ποῦ φερόμαρον τὰ λαγωνικά τῆς ἀστυνομίας, ὥστε προκάλεσε ἡ γενναιοδορία του τὴν προσοχή τους. Εἶχε βέβαια κάποια περιουσία, μὰ ὄχι τόση γιά νὰ τὴν τινάζῃ μὲ τοὺς φελοὺς τῆς «cordon bleu» στὰ ταβάνια τῶν ἀποκέντρων κέντρων καὶ νὰ τὴν διοχετεύῃ στὰ ἀκάθαρτα τσαντάκια πολυτελῶν Λαίδων.

Τὶς ὑπόνοιες ἐφώτισαν τέλος λίγες κουνέντες, ποῦ ἐφωγάδευσε τὸ ἐλκετὸ κρασί ἀπὸ τὸ ζαλισμένον κεφάλι του στὰ αὐτιά μᾶς ἀπὸ τὰς συντροφους του ἐν κραιπάλῃ συντρόφου, τὴν ὁποίαν εἶχε ὁμως τὸ ἀτύχημα νὰ ἀντικαταστήσῃ. Ἡ ἀντιζημία τῆς ἔτρεξε μανιασμένη νὰ συνεργασθῇ μὲ τὴν προσπάθεια τῆς ἀστυνομίας. Τὰ λαγωνικά τέντωσαν τ' αὐτιά, μνρίστηκαν τὸ κνήγι καὶ ἀκολούθησαν τ' ἀχνάρια. Αἱ «ἐνδείξεις» ἦσαν ἀρκετὲς γιά

νὰ περάσουν τὰ «βραχιόλια» στὰ τρέμοντα χέρια τῶν τριῶν ἡρώων.

Τὸ βούλημα δὲν ἤθελε περισσύτερα στοιχεῖα καὶ τοὺς παρέταμψε στὸ «κράσιν» τοῦ πενταμελοῦς Ἐφετείου ποῦ ἦταν ἀρμόδιο γιά τὴν κατάχρησι.

+

Νὰ ὁμως, ποῦ ἡ τύχη τοὺς χαμογελάει πάλι. Στὴν δίκη, ὁ εἰσαγγελεὺς νερόβραστος. Οἱ ἐνδείξεις, ἀρκετὲς γιά ἕνα βούλημα, ἀνεπαρκεῖς ὁμως γιά μιὰ ἀπόφασι. Ἀπὸ τὴν ἀγόρευσι τοῦ εἰσαγγελέως φάνηκε ὅτι τὸ δικαστήριον θὰ τοὺς ἀπήλλασσε «ἐλλείπει ἐπαρκῶν ἀποδείξεων».

Τὸ μόνον δυσάρεστο ἦταν ποῦ ἡ φιλία τους εἶχε πάει περίπατο ἔπειτα ἀπὸ τὴν γράφα τοῦ τρίτου μέλους, ποῦ τὰ εἶπε μὲ τὸ κρασί, σὰν ἀρχάριος, στὸ αὐτὴ τῆς ἀστυνομίας καὶ τοὺς ἔκλεισε ἔτσι ὅλους στὴ φάκα. Καὶ ὁ καθένας τους ὑπερασπίσθηκε χωριστὰ τὴν «ἀθωότητά» του, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα ἀντίθετα μεταξὺ των. Φυσικὰ αὐτὸ δὲν ἔβλαψε, (ἔξω ἀπὸ τὴν ἱερὴ φιλία τους) τίποτα ἄλλο. Καὶ οἱ κ.κ. συνήγοροι ἐτοίμαζαν τὰ δικανικά των ξίφη γιά τοὺς ἀνέτους χειρισμοὺς ἐνὸς βεβαίας ἐκβάσεως ἀγῶνος. Ἄλλά...

Τὸ ὑποκατάστατο τῆς συνεταιρικῆς φιλίας, ἡ κακία καὶ τὸ πείσμα, πῆρε ἀέρα καὶ θάρρος ἀπὸ τὴν προοικονομιζομένη ἀποτροπὴ τῆς καταδίκης καὶ ἔξεσπασε σὲ μικρο-ἀντεγγλήσεις τῶν συγκατηγορουμένων, σὲ σημεῖα βέβαια ἐπουσιώδη, ἀφοῦ ἡ ἀπόφασις φαινόταν πιά ὅτι καταριζόταν ἀθωοτικὴ στὰ κεφάλια τῶν δικαστῶν.

Ὁ καυγᾶς ἔτσι ἄναψε μεταξὺ τους.

Ὁ συγκατηγορούμενος ἐπιμένει, κορομμένος ἀπὸ τὸ ἄχτι του ἐναντίον τοῦ ἀπροσέκτου συνεργάτου ποῦ τοὺς πρόδωσε μὲ τὶς τρέλλες του. Οἱ συνήγοροι τοὺς τραβοῦν μὲ τρόπο ἀπὸ τὸ σακάκι:

—Βρὲ τί κάνετε, ἀφήστε τοὺς καυγάδες, δὲν ἔχουν σημασία αὐτά...

Μὰ τὸ πείσμα...

Κάθε θυσία γι' αὐτὸ δικαιολογεῖται.

Ἐπικαλεῖται ὁ πείσμων διαμαρτυρούμενος (ποῦ εἶναι κατὰ μοιραίαν σύμπτωσιν ὁ ἀ-

δελφός του ἀδελφοῦ κλπ. κλπ.) ἕνα νέον στοιχείον ἕνα ντοσιέ δικαιολογητικῶν. Ὁδηγεί καὶ τὸν χωροφύλακα πού θά τὸ βρῆ, γιὰ νὰ προσαχθῆ αὐτὴ τῇ στιγμῇ εἰς ἀπόδειξιν τῶν ἰσχυρισμῶν του. Οἱ ἄλλοι δύο κατηγορούμενοι γίνονται ἄσπροι σὰν τὸ πανί. Δὲν τὸ ἔκαψε λοιπὸν ὁ ἄπιστος ἑταῖρος τους τὸ ἐνοχοποιητικὸν ντοσιέ; Δὲν θέλουν νὰ τὸ πιστέψουν.

Ἔτσι τοῦ εἶχαν παραγγεῖλει μαζί μὲ τὸ S. O. S., ὅταν συνελήφθησαν πρῶτοι ἐκεῖνοι. Μὰ ὁ φίλος μας, γεμάτος λύσσα γιὰ τὴν τορπίλισι τῆς «ἐταιρείας» των ἀπὸ τὸν γλεντζέ, ἔκαψε ἀπὸ τὸ περίφημο ντοσιέ ὅ,τι ἐνοχοποιούσε τὸν ἴδιο, καὶ τὰ ὑπόλοιπα τὰ κράτησε γιὰ νὰ τὰ ἔχη στοιχεῖα ὑπὲρ αὐτοῦ!

Γιὰ ἕνα πείσμα τώρα τορπιλλίζει κι' αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του ὅ,τι ἀπέμεινε ἀπὸ τὴν στέρεη «μηχανή» τους. Ἐλπίζει ὅτι θά γλυτώσῃ ὁ ἴδιος.

Καὶ παρὰ τὴν γενικὴν δυσφορίαν δικαστῶν καὶ συνηγόρων—βρὲ ἀδελφεῖ ἀφοῦ ἡ ὑπόθεσις τελειώνει καὶ ἡ ὥρα εἶναι 4η πρωινῆ—προσάγεται καὶ τὸ ντοσιέ.

Κεραυνός...

Οἱ δικάσταὶ ξενόσταξαν. Οἱ συνηγόροι

ἔχασαν τὴν ἀνατοή τους. Τοῦ εἰσαγγελέως οἱ τριχες ὠρθώθησαν...

Ἀπὸ τὸ ντοσιέ ἀρπάζει τὸ δικαστήριον τὰ στοιχεῖα πού τοῦ λείπουν γιὰ νὰ βασιση τὴν καταδίκη τῶν δυό. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀχαλίωτη πιὰ καὶ ἀποκαλυπτικωτάτῃ ἐκδίκησί τους ὅ,τι χρειάζεται γιὰ νὰ τὴν πάθη καὶ ὁ τρίτος.

Τὰ χρόνια καὶ τῆς φυλακῆς πέφτουν βροχή. Πληρώνουν οἱ καταχρασταὶ τὴν ἀπάτη μὲ ποινὴ ἐπιτηρημένη ἀπὸ τὸ ξαγρόπνισμα τῶν δικαστῶν καὶ τὴν ἀγανάκτησι γιὰ τὴν γκάφα πού κινδύνευσαν νὰ λάθουν.

Ἀπὸ ἑπτὰ χρόνια γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἐπτὰ χρόνια καὶ τέσσαρες μῆνες γιὰ τὸν φίλο μας, τὸν ἀδελφὸ τοῦ ἀδελφοῦ κλπ. καὶ χρηματικὴ ποινὴ. Ἡ θέσις κάνει φτερά, ὑπόληψις, περιουσία, μέλλον, παρελθὸν καὶ τὰ ρέστα πάνε περίπατο.

Καὶ ὁ φίλος μας, ὁ ἀδελφός τοῦ «στενοκέφαλου» ἀδελφοῦ μὲ τίς «παληές» χριστιανικὲς ἀρχές, θά ἔχη τώρα ἑπτὰ ὀλόκληρα χρόνια καιρό, γιὰ νὰ σκεφθῆ περὶ θυσιῶν «ἀσκόπων» καὶ περὶ μερικῶν ἄλλων θυσιῶν, συντρόφων καὶ ἀκολούθων τῆς ἔξυπνης «σκοπιμότητος» τῶν μηχανῶν πού εὐρίσκουν μερικὰ χειροαφετημένα μυαλά.

ΟΥΤΙΣ

Επίκαιρα

ΑΡΚΕΙ ΝΑ ΘΕΛΗΣΟΥΝ!

Μας γράφει αναγνώστης μας από την έπαρχίαν: «Έπερασα πρό μηνών από τας 'Αθήνας και παρέτεινα την διαμονήν μου επί διμήνον. Σάς βεβαιώ ότι ήτο δι' έμην ευχάριστος έκπληξις να διαπιστώσω, ότι εις την πρωτεύουσαν υπάρχει χριστιανική κίνησις αξιόλογος και εύκαιραι πνευματικής και ήθικης καλλιέργειας που δέν συνήτησα εις καμμίαν έπαρχίαν, μ' όλον ότι λόγω της ύπηρεσίας μου έχω έπισκεφθή μέχρι τουδε πολλάς». "Οτι ή διαπίστωσις αυτή στηρίζεται εις την πραγματικότητα, περί τούτου δέν έχομεν ουδεμίαν άμφιβολίαν. Η παρατήρησις όμως του έπιστολογράφου μας έχει και δι' έναν άλλον λόγον σημασίαν. Ο έπιστολογράφος μένει εις την έπαρχίαν. Εις δέ την έπαρχίαν επικρατεί περί πρωτεύουσας μεταξύ των πλείστων ή αντίληψις ότι είναι ένας τόπος γεμάτος από εύκαιρίας άσωτείας, όπου κανείς χρησιμοποιεί τον χρόνον του διά κάθε άλλο παρά προς τον σκοπόν ήθικης και πνευματικής καλλιέργειας. Δέν υπάρχει άμφιβολία, ότι άδικούν την πρωτεύουσαν, όσοι την νομίζουν μόνον ως τοιαύτην. Διότι, φθάνει να θελήση κανείς, και δέν θά δυσκολευθί να αντίληφθί ότι ή χριστιανική ιδέα δέν είναι διά τας 'Αθήνας κάτι που άνήκει πλέον εις το άπώτατον παρελθόν, και ότι οι έπιθυμούντες να ζούν μίαν ζώην ρυθμιζόμενην από κανόνας ήθικης και άνωτερότητος δέν είναι διά ουτε άνυπαρκτα, ουτε τερατώδη και παράδοξα όντα. 'Αλλά ως είναι καλά οι δημοσιογράφοι και οι μυθιστοριογράφοι εκείνοι, οι όποιοι δέν κάμνουν τίποτε άλλο, παρά να επαναλαμβάνουν άδιακόπως και κατά κόρον και να περιγράφουν με τά ζωηρότερα χρώματα, που προθυμοποιείται να δανείση νοσηρά φαντασία, έργα ακότους και αίσχύνης!

ΕΥΡΕΓΕΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ

Από των άρχων του παρελθόντος μηνός το περιοδικόν «Νεολαία» εισήλθεν εις το τρίτον έτος της έκδόσεως αυτού. 'Επί τη εύκαιρία ταύτη συντάκτης του περιοδικού, όμιλών περί του μέχρι τουδε έργου και των έν γενεί κατευθύνσεων αυ-

του, τονίζει ιδιαίτέρως ότι ο σκοπός τον όποιον το περιοδικόν τούτο επιδιώκει, είναι να παρασχεθί εις την 'Εθνικήν 'Οργάνωσιν της Νεολαίας ένας ισάξιος της άποστολής και του προορισμού της πνευματικός σύντροφος.

Δέν είναι καθόλου έκτός της αληθείας όταν λαχυρισθί κανείς ότι ο σκοπός αυτός έξεπληρώθη μέχρι τουδε εις ίκανοποιητικόν όντως βαθμόν. Το περιοδικόν «Νεολαία» έκδιδόμενον καθ' έβδομάδα, περιέχει ποικιλωτάτην και έκλεκτήν ύλην, ιδιαίτέρως κατάλληλον διά την μεταξύ των νέων μας συστηματικήν καλλιέργειαν όλων των ύψηλών ιδανικών, διά των όποιων και μόνον είναι δυνατόν να διαπλασθί μία νέα γενεά αξία της άποστολής της και των επιπέδων, αι όποια στηρίζονται έκ μέρους όλων εις αυτήν. 'Εκτός τούτου το περιοδικόν «Νεολαία», το όποιον είναι έπίσημον όργανον της 'Εθνικής 'Οργανώσεως της Νεολαίας της 'Ελλάδος, παρακολουθεί έκ του σύγγους και ένδελεχώς την όλην κίνησιν της 'Οργανώσεως και διδει πάντοτε μίαν πιστήν και όλως ένδιαφέρουσαν είκόνα της πολυσχιδούς και επί πλείστων σημείων της κοινωνικής και έθνικής ζωής εκτεινομένης πολυτίμου δράσεως αυτής.

Τοιούτοτρόπως, με το περιοδικόν «Νεολαία» έδόθη πράγματι εις τά χέρια των παιδιών μας ένα άναγνωσμα κατ' έξοχην ώφέλιμον, και είναι έκδηλα τ' αποτέλεσμα της επί αυτών ευεργετικής επιδράσεώς του. Διά τούτο είναι άξιοι παντός έπαίνου και εύγνωμοσύνης εκείνοι που είχαν την πρωτοβουλίαν της δημιουργίας του και οι συντελοούντες εις την άρτίαν και από πάσης άπόψεως ίκανοποιητικήν εμφάνισιν αυτού.

ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ

Δικαιοσύνη βεβαίως ή άγανάκτησις της κοινής γνώμης διά την έγκληματικήν άπόπειραν του «πατρός» εκείνου ο όποιος συνελήφθη διότι άφημε σκοπίμως τά παιδιά του να αποθάνουν από την πείναν διά να «άφήσουν ήσυχούς» αυτόν και την σύζυγον του. Θά ήτο άδικον όμως να μην έπιφυλαχθί όλίγη άγανάκτησις και δι' εκείνους οι όποιοι έξ έγκληματικής άμελείας και έπιπολαιότητας είναι όλίγον-πολύ ήθικοί άυτοσυργοι τοιούτων έγκλημάτων.

Την πατρότητα, ή όποια επί χιλιετηρίδας άπετέλεσε τίτλον τιμής και χαρακτηρηστικόν φυλετικής υγείας, μερικόν επίπολλοις κοινωνιολόγοι, τήν έχαρακτηρίσαν και αυτήν μαζί με όλας τās δεδοκιμασμένες άξίαις τās όποίας ήρνήθησαν, ως χαρακτηρηστικόν κοιυαίάρας, τά οικογενειακά καθήκοντα ως τό μόνον δυσθάστακτον και άσκοπον άχθος, και τήν χριστιανικήν επί του προκειμένου άποψιν, ή όποία άντετίθετο εις τās παρά φύσιν θεωρίας των, ως μωρίαν.

Είναί λοιπόν άθωοι οι θεωρητικοί αυτοί πρωτοπόροι «γονέων» σαν τόν συλληφθέντα, από τήν εύθύνην εκείνων οι όποιοι ήκολούθησαν μέχρι τέλους τās συνεπειάς των κηρυγματών των, διά νά φθάσουν εις τό έγκλημα; Διότι άφοδ τά παιδιά είναι άχθος, και «κουταμάρα», άφοδ δέν ύπάρχει πνευματικόν ίσοφαρισμα, Ικανόν νά άντισταθμίση τās όυλικάς θυσίας τού οικογενειαρχου, άφοδ τό πάν είναι ή όυλική άνεοις και ή δήθεν εύζωία, τότε... άς πεθάνουν και τά κατά λάθος γεννηθέντα παιδιά! Πλήρη συνέπεια. Σήμερον, βεβαίως, τοιούτοι έξ έπιγνώσεως κήρυκες των κοινωνιολογικών παραδοξολογιών δέν άπαντώνται εις τούς αξιολόγους κύκλους τής παγκοσμίου πνευματικής προσπάθειάς, διότι έζησαν και εκείνοι όπως και ή άρνησις ως μία νοσηρά και σύντομος παρεμβολή εις τήν ιστορίαν τής ανθρωπότητας. Άλλ' αί συνέπειαι των όλεθριών θεωριών των έχουν αφήσει άκόμη καταστρεπτικάς ανακυμάνσεις και εις τήν κοινωνίαν μας και εις τούς προχείρους κοινωνιολόγους μας. Δέν είναι τόσοσ όλίγοι και σήμερον άκόμη εκείνοι οι όποιοι ζούν τήν ανάμνησιν τοιούτων επιπλασθών θεωριών. Βεβαίως ύπάρχει εις τήν κοινωνίαν και μάάλιστα τήν ελληνικήν τό άλλα εκείνο, τό όποιον έμποδίζει τήν πλήρη εκδήλωσιν τοιούτων θεωριών και όταν άκόμη έμεις οι ίδιοι τās άνομασώμεν. Άλλά—πέρα τήν έπιείκειαν ή όποία θά έζητείτο διά τήν άδυναμίαν των «μαγκούφιδων» οι όποιοι «οικτεΐρουν» τούς γονείς μνον και μόνον διότι ζηλοτυπούν ύποσυνειδητως τήν εύτυχίαν των οικογενειάρχων που περιστοιχιζονται από υιούς και θυγατέρας «ως νεόφυτα έλαιών»—πρέπει τέλος πάντων νά ένοσηθι εις ποιάς συνεπειάς οδηγούμεθα, όταν κλονίζονται αί ήθικαι βάσεις τής οικογενείας και ή άξία τής πατρότητος.

ΜΙΜΗΤΑΙ ΚΑΙ ΜΗ

Χρονογράφος άθηναϊκής έφημερίδος θέτει πολύ σωστά ένα πρόβλημα που έδημιουργήθη τελευταίως από τήν κατάρρευσιν του Παρισίου, ως του τύπου τής νέας Βαβυλώνος: «Τί θά λέη, αυτή τή σι-

γή, ένα μέρος τής κοινωνίας μας, που έζησε, δεκαετίες όλόκληρες, με τά πρότυπα όχι του νοικοκυρεμένου Παρισίου, αλλά του άλλου, που έρχεται σήμερα νά καταδικάση ή Γαλλία ή ίδια; Νά αισθάνεται τάχα ότι έπεσε θύμα, στις άγαρμπες μιμήσεις τής, μιας χονδροειδεστάτης πλάνης; Η μήπως πιστεύει ότι αποτελούν δειγμα... άνωτερότητος οι μιμήσεις αυτές; Ήρθε ή στιγμή νά γίνη μέσα μας ή έρευνα. Τό έξωτερικό μας έπαυσε τό καλούπι του από τά τελευταία παρισινά φιγουρίνια» οι τρόποι μας και ή ζωή μας τά παραδειγματά τής από τό Μόν—Παρνάς, τή Μονιάρτη και τά βουλευάρτα. Η σαλάτα κόσμων και ήμικόσμων είχε μεταφερθή αυτούσια μέσα στα σπίτια μας. Κι' έφθανε κάτι νά είναι νοσηρό, για νά τό υιοθετήσουμε στη στιγμή. Η λέξις «άπολίτιστος» ήταν ή σφραγίς τής κατωτερότητος που οι μιμηται των άπορριμμάτων τής Δύσεως πατούσαν στο κούτελο κάθε χριστιανού που άπέριππε τό ιδεώδες αυτό τής μαίμους, για νά μείνη άτόφιος, ελικρινής, πιστός στη δική του παράδοσι.

Τί θά κάμη, αλήθεια, τώρα τό πλήθος εκείνων που χωρίς καμμίαν ιδικήν των σκέψιν επάνω εις τήν ζωήν και τά προβλήματά τής, έλεγαν μερικά λόγια, άρπαγμένα κατά τύχην από τις χειρότερες εκδηλώσεις τής Δύσεως, άπλώς «πρός τό θεαθήναι; Και εκείνοι που συνεμόρφωναν τήν ζωήν των προς τās εκδηλώσεις αυτάς;

Δέν ύπάρχει άμφιβολία, ότι τό διδάγμα θά φέρη τήν ωφέλειάν του. Θά τήν αισθανθούν όμως μόνον οι ελικρινείς, όσοι παρεσύρουντο άπλώς εις ένα δρόμον που δέν τούς έταίριαζε. Οι άλλοι—και πρέπει νά μη έκπλαγή κανεις άπ' αυτό—δέν θά διαχθούν τίποτε από τήν κατάρρευσιν του Παρισίου τίς διαφθοράς: Διότι αυτοί τήν διαφθοράν τήν έχουν μέσα των...

Α ΝΑΚΑΛΥΨΙΣ... ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ!

Ένα άρκετά διασκεδαστικόν φαινόμενον παρατηρείται κατά τά τελευταία χρόνια: Η ήθικη, από τήν όποίαν οι νεώτεροι χρόνοι ήθέλησαν νά απαλλαγούν και τήν όποίαν έζητήσαν νά εκδιώξουν πύξ λάξ, έξαναγύρισε... μετμηφιουσμένη εις Ιατρικήν συνταγήν! Τήν έκαμαν πρώτα «έλευθερη», τήν έχώρισαν δηλαδή από τήν πίστιν ή όποία άποτελει τήν κυριωτέραν και άπαραίτητον δικαιολογίαν τής ύπάρξεώς τής, τήν έκοψε ύστερα καθεις εις τά μέτρα του—επί τό άνετώτερον—και τήν έκαμαν σκόδιν έτσι όπως τήν έξέφτισαν εις άνεξανήλθον αριθμόν ποικιλιών. Εις τό τέλος τήν άπέριψαν—από τήν άποψιν τής πράξεως—ως μίαν όκληράν κληρονομίαν του παρελθόντος.

Ἄλλά, ὅπως συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ ἀληθινὰ πράγματα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταργήσῃ κανεὶς τὴν ἀλήθειάν των μὲ λόγια, οὔτε νὰ τὰ ἀγνοήσῃ. Ἔτσι συνέβη καὶ μὲ τὴν ἠθικὴν, τὴν ὁποίαν εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἀνεκάλυψεν ἡ ἱατρικὴ, ὅπως ὁ Κολόμβος τὴν Ἀμερικὴν. Πράγματι, ὁ κλάδος ἐκεῖνος τῆς ἱατρικῆς, ὁ ὁποῖος σκοπὸν ἔχει νὰ προλάβῃ τὴν ἀσθένειαν καὶ νὰ διατηρῇ τὴν ὑγείαν καὶ τὴν σωματικὴν ρώμην, δὲν εἶναι ἄλλο—κατὰ τὸ πλεῖστον—ἀπὸ τὴν τόσον κακοφημισμένην ἀπὸ τὰ ἐλεύθερα πνεύματα ἠθικὴν. Καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν συνιστᾶται ἡδὴ «ἱατρικῶς» ἡ παντὸς εἶδους ἐγκράτεια, ἡ πράσις, διὰ τὴν ἀποφυγὴν νευρικῶν κλονισμῶν, ἡ κλωσύνη, διὰ τὴν καλλιέργειαν ψυχικῆς ἀρμονίας, ὅ,τι τέλος πάντων ἀπετέλει χωρὰφι τῆς ἠθικῆς. Καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι πρόδηλον: Εἶναι ὠριόματα πράγματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεφύγῃ ἀτιμωρητί.

ΟΧΙ ΠΑΡΑΛΟΓΙΣΜΟΥΣ!

Μὲ αὐτὴν ὁμοίαν τὴν θύραν εἰσόδου—μέσω τῆς ἱατρικῆς—ποῦ ἄφησαν οἱ νεώτεροι εἰς τὴν ἠθικὴν, δὲν ἔκαμαν ἄλλο παρὰ νὰ ἀναγνωρίσουν ἀπλῶς πόσον εἶναι ἀναγκαῖα, ἀπαραίτητος καὶ διὰ τὴν ὑλικὴν ἀκόμη ζωὴν τῶν ἀτόμων. Διότι ἂν νομίζωσιν ὅτι καὶ τὴν ἐπανεφεραν πράγματι καὶ ὅτι θὰ ἔχουν τὰς ὠφελείας καὶ τὰ κέρδη ποῦ δίδει ἡ ἠθικὴ ζωὴ εἰς ὅσους τὴν ἀκολουθοῦν, εἶναι πολὺ γελασμένοι: Ἡ πόρτα ποῦ τῆς ἄφησαν δὲν τὴν χωρεῖ!

Διότι συνιστοῦν οἱ ἱατροὶ αἰσιοδοξίαν, παραδείγματος χάριν: Νὰ μὴ ἀπελιπίζεσθε, νὰ πιστεύετε—λένε—ὅτι ὅλα θὰ πάνε καλά. Νὰ αὐθυποθάλωσθε—ἡ αὐθυποβολὴ εἶναι μεγάλῃ δύναμις. Ἀλλὰ ἐδῶ πλεον ἤλθεν ἡ σειρά τῶν πιστῶν, τῶν χριστιανῶν, ἐκεῖνων ποῦ ἐπὶ τόσα χρόνια ἦσαν τὸ ἀντικείμενον τῶσαν εἰρωνειῶν, νὰ γελάσουν καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν ἀνοησίαν τῶν συνταγῶν αὐτῶν—καὶ γελά, ὡς γνωστὸν, καλύτερα, ὁποῖος γελάσῃ τελευταῖος: Μὰ εἶναι σοβαρῶν ἀνθρώπων ἰσχυρισμοὶ αὐτοί; Πῶς θὰ «πιστεύω ὅτι ὅλα θὰ πάνε καλά», ἀφοῦ ἀκριβῶς γύρω μου ἱκαταρρέει εἰς ἐρείπια ὁ παγκόσμιος πολιτισμός, καὶ ἀφοῦ σεῖς ὁ ὁἰος θέλετε νὰ μὲ πείσετε ὅτι ἀπὸ πουθενὰ δὲν πρέπει νὰ περιμένω καμμίαν βοήθειαν; Αὐτὰ πλεον παίζουσι μπόξ μὲ τὸν δυστυχῆ ὀρθὸν λόγον!

Εἶναι λοιπὸν ἐντελῶς ἀχρηστοὶ αἱ ἠθικολογία αὐταί, ἔτσι ὅπως σερβίρονται, στερημένα ἀπὸ ἰκάθε δύναμιν καὶ ὑπερβατικὴν δικαιολογίαν. Μὲ ἡμίμετρα δὲν γίνεται τίποτε. Ὁ ὕλιστικὸς ἄθεος «πολιτισμός», ἂν θέλῃ νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν καταστροφὴν ποῦ ἐπέρχεται, πρέπει νὰ ἀναγνώ-

ρίσῃ ἀπολύτως ὅτι ὁ δρόμος τὸν ὁποῖον ἠκολούθησε ἦτο ἀδιέξοδος. Καὶ νὰ γυρίσῃ πίσω πρὸς τὴν πίστιν ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ ἀπαραίτητον ξεκίνημα τῆς ἠθικῆς ζωῆς.

ΠΟΛΙΑ ΚΑΙ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ

Ὁ σύγχρονος κόσμος, μὲ τὴν λατρείαν πρὸς τὴν νεότητα, δὲν ἀφίνει πουθενὰ καμμίαν θέσιν διὰ τοὺς ἡλικιωμένους. Μὲ τὴν ἐξαιρετικὴν μάλιστα ἐλαφρότητα τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς ποῦ ἐκαλλιέργησε, δὲν ἔχουν θέσιν μέσα εἰς αὐτὸν οὔτε οἱ ἀπλῶς ὠριμοὶ ἄνθρωποι. Ἦδη ἀπὸ τὴν ἡλικίαν τῶν τριάντα ἐτῶν ἡ φοβερὰ ἀναμνητῶν «γυρατειῶν» ἀρχίζει νὰ φθείρῃ εἰς τὸ βάθος τῆς καρδιάς τὸ θάρρος διὰ τὴν ζωὴν. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ξεύρουσι πῶς πρέπει νὰ ζῆ ἕνας κατηρτισμένος πλεον, ἕνας ὠριμος, καὶ ἕνας ἡλικιωμένος ἄνθρωπος, καὶ δὲν ἔχουν ἰδέαν ἀπὸ τὰς—διαφορετικὰς φυσικὰς—εὐχαριστήσεις, καὶ τὴν ἀνωτέραν καὶ πνευματικωτέραν χαρὰν ποῦ ἐπιφυλάσσουν τὰ γυρατεῖα εἰς ἐκεῖνους ποῦ—εἴτε νέοι ἦσαν, εἴτε γέροι—ἠθέλησαν νὰ εἶναι πάντοτε ἄνθρωποι.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον βλέπει κανεὶς καταβαλλομένην ἀπὸ πολλοὺς ἀπεγνωσμένην προσπάθειαν παρατάσεως τῆς νεότητος καὶ ἔτσι ὑπερεπλεόνασαν εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἐκεῖνοι ποῦ παρουσιάζουν τὸ γελοῖον θέαμα τῶν εἰς παιδαρέλια μετμηφιουσμένων ἡλικιωμένων ἀνθρώπων, ἀκόμη καὶ γέρον.

Ἐγάθησαν σχεδὸν οἱ ὠραῖοι τύποι τῶν πρεσβυτῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐντρέποντο τὴν πολιάν των, ἀλλ' ἀπετέλουν ἕνα στολίδι τῆς ζωῆς, ἐκπροσωποῦσιν τῶν πνευματικῶν τῆς κατακτήσεως, τῆς συνέσεως, τῆς κλωσύνης, τῆς ἀληθινῆς σοφίας, καὶ συγχρόνως ζωντανὴν παρόρμησιν διὰ τοὺς νεωτέρους. Εἶχαν τὰ νεῖατα τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὀρμητικότητα, ἀλλ' εἶχαν καὶ οἱ ἡλικιωμένοι τὴν ὠριμότητα, τὴν μονιμωτέραν καὶ ἀνωτέραν χαρὰν ποῦ δίδει ἡ πείρα, ἡ κατανόησις τοῦ ἀληθινοῦ νοήματος τῆς ζωῆς.

Ἀλλὰ ποῦ νὰ ἀνακαλύψετε τὴν «πολιάν», εἰς τὸν σημερινὸν αἰῶνα τῶν «ἰνστιτούτων καλλονῆς»!...

ΘΕΣΙΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Ἀναγνώστης μᾶς γράφει διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀνησυχίαν του διότι κάποιοι χρονογράφοι συστηματικῶς εἰρωνεύονται κάθε μέτρον ποῦ λαμβάνεται διὰ τὴν ἀμυναν κατὰ τῶν κινδύνων τοῦ ἠθικοῦ ξεχαρβαλώματος τῆς νεολαίας ἰδίως. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἀνήθικος, διαφθορεύς, σύζυγος ποῦ νὰ ἐγκατέλειπε τὴν οἰκογενειακὴν στέγην, περιφρονητὴς θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων νόμων, ποῦ νὰ μὴ εὐρίσκη εἰς

τάς στήλας τοιούτων χρονογραφημάτων ύποσθήριξιν και νά μη εμφανίζεται, κάποτε κάποτε, και ώς παράδειγμα πρὸς μέμνησιν. Καί ἄλλῃ ἢ κριτικῇ, καὶ οἱ λόγοι, καὶ οἱ σαρκασμοὶ ἐπιστρατεύονται, ὅταν εὐρεθῆ κάποιος πού ὀπωσθήποτε θά ζητήσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν. Καὶ ἀναφέρει ὁ ἀναγνώστης μας, ὅς τελευταῖον παράδειγμα, τὸν ἀνοῦσιον θόρυβον πού ἔκαμαν μερικοὶ ἐναντίον ἑνὸς γυμνασιάρχου θηλέαν, πού ἀπηγόρευεν εἰς τὰς μαθητριάς νά ἐρχῶνται εἰς τὸ σχολεῖον ἐξέκλιττωτες. Αὐτὴ ἡ μαγία ἐναντίον κάθε ἠθικοῦ κανόνος εἰς τὴν ζωὴν, προκαλεῖ εἰς τὸν ἀναγνώστην ἀγανάκτησιν καὶ ἀνησχίαν.

Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον, ὁ ἐπιστολογράφος μας θά μᾶς ἐπιτρέψῃ νά διαφωνήσωμεν κάπως μαζί του. Κάτι περισσότερο: Νά τὸν παρατηρήσωμεν, ὅτι ὑπερβολικῆς προσοχῆς ἀξιοὶ κενολογήματα πού ἐπέχουν πλέον, εἰς τὴν διανοήσιν μας, θέσιν μουσεῖου. Δείχνουν πᾶς ἦτο ἡ νοστορπία πού περιῶν καὶ φεύγει πλέον, καὶ ἀφίνει τόπον διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς σωτηρίας Ἄναγεννησικὸς τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ρυθμοῦ, πού ἐκδηλώνεται τῶρα ἀκάθεκτος εἰς κάθε ἐμφάνισιν τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους μας. Καὶ τὰ ἀπομεινάρια τῆς γηρασμένης νοστορπίας, ἀν κάπου-κάπου ἐμφανίζονται καὶ αὐτά, εἶναι διὰ νά φαίνεται πιὸ κτυπητὴ ἡ ἀντίθεσις. Καί, ἄς μὴν τὸ λησμονῆ ὁ ἀναγνώστης μας, ἐκεῖνοι πού γράφουν ὅσα μᾶς ἀνέφερον εἰς τὴν ἐπιστολήν του, τὰ γράφουν μόνον διότι ξέρουν ὅτι πολλοὶ μὲν διαβάζουσιν τὰ γραφόμενα τῶν, μὲ τὸ ἐνδιαφέρον πού προκαλεῖ κάθε παραδοξολογία, ἀλλὰ καεῖς δὲν τὰ παίρνει στὰ σοβαρά!

ΟΥΤΕ ΑΥΤΟΥ!

Τὸ πρόβλημα, τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως, ἀπασχολεῖ ἀπὸ αἰῶνων τὸν ἄνθρωπον, ἐχρησιμοποιεῖθαι δὲ καθ' ὑπερβολὴν ἀπὸ τὸν ὕλισμόν, πρὸς καταπολέμησιν πάσης κοσμοθεωρίας, ἡ ὁποία συνδέεται μὲ τὴν Πίστιν. Πράγματι τὸ ὕλιστικὸν οἰκοδόμημα ἐξήγησε νά στηριχθῆ καὶ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία βουλήσεως εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὅτι ἡ βούλησις του εἶναι, ἀπλοῦστατα, μηχανικὸν ἀποτέλεσμα αἰτίων, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Προχωρεῖ δὲ καὶ εἰς περαιτέρω συνεπειὰς ἢ θεωρίαν αὐτῇ, ὁ λεγόμενος «ντετερμινισμός» (determinismus) ἢ ἑτερπραχία: Ἰσχυρίζεται, τοῦτέστιν, ὅτι, ἀφοῦ αἱ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καθωρισμέναι ἀπὸ ἑξωτερικοῦς παράγοντας, διαφόρους τῆς βουλήσεώς του, δὲν ἔμπορεῖ νά γίνῃ λόγος περὶ εὐθύνης τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὰς κακὰς του πράξεις ἢ ἐπαίνου διὰ τὰς κα-

λάς. Ἔτι πλέον, δὲν δύναται νά γίνῃ λόγος περὶ ἠθικῆς ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἠθικοὶ κανόνες βασιζόνται (κατὰ τὸν determinismus) εἰς μίαν ψευδῆ προϋπόθεσιν, ὅτι, δηλαδὴ, ὑπάρχει ἐλευθερὰ βούλησις πρὸς τὴν ὁποῖαν ἀπευθύνονται οἱ κανόνες τῆς ἠθικῆς.

Καὶ πού μὲν ὀδηγεῖ, εἰς τὸ τέλος, τοιαύτῃ ἀντίληψιν, εἶναι προφανές. Καταλήγομεν εἰς τὴν ἀνηθικότητα, μὲ τὴν πλέον ὀλοκληρωμένην ἔννοιαν τῆς λέξεως. Πόθεν ὅμως ἔσχεν ὁ ὕλισμὸς τὴν πληροφορίαν ὅτι ἡ βούλησις τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἐλευθερὰ, ἀλλὰ μηχανικὸν ἀποτέλεσμα ἑξωτερικῶν αἰτίων; Εἰς αὐτὸ ὁ ὕλισμὸς ἀπῆλθα, ἐπικαλούμενος τὴν φυσικὴν ἐπιστήμην, ὅπου ὑπετίθετο ὅτι τὸ πᾶν συντελεῖται κατὰ τρόπον ἀναποτρέπτως ἀναγκαστικὸν βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς αἰτιότητος.

Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει μνηθῆ εἰς τὰ μυστήρια τῆς ὕλιστικῆς «λογικῆς» θά παρατηρήσῃ, ἴσως, ὅτι οἱ νόμοι οἱ ὁποῖοι διέκουν τὰ φυσικὰ φαινόμενα δὲν ἰσχύουν κατ' ἀνάγκην καὶ ἐπὶ τῶν ψυχολογικῶν, καὶ ἐπομένως τὸ ὅτι τυχόν εἰς τὴν φυσικὴν ἰσχύει ὁ νόμος, τῆς τυφλῆς, ἀναποδράστου, οὕτως εἰπεῖν, αἰτιότητος, δὲν σημαίνει ὅτι τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὸν ψυχικὸν ὀργανισμόν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὸν ὅμως εἶναι ὅτι οὕτε καν εἰς τὴν φυσικὴν ἰσχύει, κατὰ τὸν τρόπον πού ἐφαντάσθη ὁ ὕλισμὸς, ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος. Οὐτε εἰς τὸ πεδῖον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔχει ὁ «ντετερμινισμός» στήριγμα!

ΜΙΑΝ ΑΚΟΜΗ ΦΟΡΑΝ

Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἔχει ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον τὸ νέον βιβλίον τοῦ Max Planck «Determinismus oder Indeterminismus», ἀφιερωμένον ἀκριβῶς εἰς τὸ πρόβλημα αὐτό. Ποῖος εἶναι ὁ Πλάνκ δὲν χρειάζεται νά τὸ ἐπαναλάβωμεν. Λίγο πολὺ ὅλοι γνωρίζουν τὸν πατέρα τῆς νεωτέρας Φυσικῆς, τοῦλάχιστον ἀπὸ τὴν θεωρίαν τῶν Κβάντα. Καὶ θά δεχθῶν, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ ἀρμοδιώτατος νά μελετήσῃ τὸ ζήτημα. Ὁ Planck, λοιπόν, εἰς τὸ νέον του βιβλίον ἀσχολεῖται μὲ τὸ γεγονός, ὅτι πλείστα φαινόμενα τῆς Φυσικῆς, δὲν φαίνονται ἀκολουθοῦντα τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος, ἀλλὰ τὴν ὑπό τοῦ Γερμανοῦ φυσικοῦ Heisenberg εἰσαχθεῖσαν ἀρχὴν τοῦ ἀπροσδιοριστοῦ. Ἡ νέα αὐτῆ ἀποψις ὑπὸ τὴν ὁποῖαν ἐμφανίζονται εἰς τὴν ἐπιστήμην τὰ φυσικὰ προβλήματα, ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς νέας αὐτῆς ἐργασίας, ἐκ τῆς ὁποίας καταφαίνεται πόσον καὶ εἰς τὸ πεδῖον τῆς Φυσικῆς ἀκόμη, κλονίζεται ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος, τοῦ ὁποίου τόσῃν κατάχρησιν ἠθελε νά κάμῃ ὁ ὕλισμὸς!

Δὲν δυνάμεθα, βεβαίως, νά εἰσελθῶμεν

ἐδῶ εἰς λεπτομερείας. Πρὸς τὸ παρὸν ἀρκοῦμεθα εἰς τὴν διαπίστωσιν ὅτι διὰ μίαν ἀκόμη φοράν αὐθεντικὸς ἐκπρόσωπος τῆς ἐπιστήμης κλιεῖται τὸ στόμα ἄλων ἐκείνων τῶν προχειρολόγων, οἱ ὅποιοι ἤθελαν νὰ ἐπικαλεσθοῦν, διὰ τὰ φαντασιολογήματά των, τὸ ὄνομα τῆς Ἐπιστήμης! Θὰ τὸ προσέω δμως, τὸ νέον βιβλίον τοῦ Πλάνκ, ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι σπεύδουσιν νὰ ἀρπάξουν ὅ,τι ἐμφανίζουσιν διάφοροι αὐτοχειροτόνητοι «ἐκλαϊκευταί»;

ΚΑΘΩΣ ΧΑΡΑΖΕΙ,,

Ἀπὸ καιροῦ εἶχε ριφθῆ ἡ ἰδέα, νὰ ἐγίνετο ἀνατύπωσις τοῦ περιεχομένου τῶν «Ἀκτινῶν» εἰς εἰδικὰ τεύχη, εἰς τρόπον ὥστε τὰ διάφορα ἐπιστημονικὰ ἄρθρα ἢ τὰ λογοτεχνικὰ δημοσιεύματα νὰ εἶναι προσιτώτερα εἰς τὸ εὐρύτερον κοινόν, ἀλλὰ καὶ νὰ παρέχουν διευκόλυναι εἰς ἐκείνους πού θά ἤθελαν ἓνα καλὸ βιβλίον μὲ ὁμοιογενῆ ὕλην διὰ τὴν βιβλιοθήκην των, πρὸς συστηματικώτεραν μελέτην.

Εὐρισκόμεθα τώρα εἰς τὴν θέσιν νὰ ἀναγγεῖλωμεν τὴν ἀπαρχὴν τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἰδέας αὐτῆς. Εἰς κομμοτυπωμένον τεύχος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Κ α θ ὤ ς χ α ρ ἄ ζ ε ι», ἐκδίδονται ἤδη συγκεντρωμένα εἰς ἐπιμελημένην ἔκδοσιν τὰ διηγήματα τὰ ὅποια ἔχουν δημοσιευθῆ μέχρι σήμερον εἰς τὰς «Ἀκτινας».

Ὅπως καὶ εἰς τὸν πρόλογον τοῦ τεύχους τονίζεται, τὰ διηγήματα αὐτὰ δὲν ἔχουν σκοπὸν νὰ καταπλήξουν τὸν ἀναγνώστην μὲ τὴν τεχνικὴν τῶν ἀξίαν, οὔτε νὰ ἐκλαμάρουν τὸ τέκλαντον ἐκείνων πού τὰ ἔγραψαν. Σκοπὸν ἔχουν νὰ ἐμφανίσουν τὴν ζωὴν καὶ ἀπὸ τὴν καλὴν τῆς πλευρᾶν—κατὰ τοῦτο εἶναι πρωτότυπα τὰ διηγήματα αὐτὰ, ἂν συγκριθοῦν μὲ μερικά ἄλλα. Νὰ παρουσιάσουν ὄχι μόνον τὸ ἔγκλημα ἀλλὰ καὶ τὸν ἥρωισμὸν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ καθήκον καὶ τὴν αὐταπάρνησιν πού ἐμφανίζονται—διότι ὄντως ἐμφανίζονται—εἰς τὴν ζωὴν. Καὶ πρὸ παντός νὰ μεταδώσουν τὸν παλμὸν τῆς προσδοκίας πού γεμίζει τὴν ψυχὴν κάθε πραγματικῶς νέου ἀνθρώπου, «καθὼς χαράζει», εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, τοῦ πνεύματος ἢ ἀναγέννησις, ἔπειτα ἀπὸ τὴν χρεωκοπίαν τοῦ ὕλισμου.

Εἰς τὴν βιβλιοθήκην, ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι τοῦ σπιτιοῦ, εἰς τὴν τσάντα τῆς ἐκδρομῆς, εἰς τὸ πακετάκι τοῦ φιλικοῦ ὥρου, τὸ νέον τοῦτο τεύχος δὲν θά ἦτο, ἴσως, χωρὶς κάποιαν θέσιν. Ἐξ ἄλλου ἡ μικρὰ τιμὴ μὲ τὴν ὁποίαν προσφέρεται θά καταστήσῃ, ἐλπίζομεν, εὐκολωτέραν τὴν ἀποκτησὴν τοῦ ἀπὸ ὄλους.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Κύριε Διευθυντά,

Χωρὶς νὰ εἶμαι λογοτέχνης, παρακολουθῶ μὲ ἠνδιαφέρον, καὶ καθ' ὅσον μοῦ εἶναι ἐπιτετροσμένον ἀπὸ τὰς ἀσχολίας μου, τὴν κίνησιν τῶν ἰδεῶν, ἢ ὅποια ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς Τέχνης, καὶ ἐθεώρησα ἰδιαίτερος ἐνθαρρυντικὸν τὸ γεγονὸς τὸ ὅποιον διαπιστώνεται εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Σημερινὲς κατευθύνσεις εἰς τὴν Τέχνην» ἄρθρον τοῦ περασμένου τεύχους τῶν «Ἀκτινῶν». Ἰδιαίτερον ἐντύπων μοῦ ἐπροξένησε τὸ ἀναφερόμενον ἐκεῖ βιβλίον «Πίστις τῶν ποιητῶν», τοῦ ὁποίου διὰ πρώτην φοράν λαμβάνω γνώσιν, καὶ τὰ ἐκ τοῦ ὁποίου λαμβανόμενα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς πίστεως διαφόρων εὐρωπαίων ποιητῶν εἶναι ἀληθινὰ ἀξιωμακόμενα.

Ἐπιτρέψατέ μου ὅμως νὰ προχωρήσω παραπέρα. Εἰς τὸ ἴδιον τεύχος τῶν «Ἀκτινῶν» καὶ ὀλίγας σελίδας περὶ κάτω ἀπὸ τὸ ἄρθρον αὐτὸ περὶ Τέχνης, ἐδιάβασα ἓνα ἄλλο ἄρθρον, πραγματευόμενον καὶ πάλιν περὶ Τέχνης, περὶ τῆς ἑλληνικῆς Τέχνης αὐτὴν τὴν φοράν. Ὑστερα ἀπὸ ὅσα εἶχα διαβάσει πρὸ ὀλίγου διὰ τὰς συγχρόνους κατευθύνσεις τῶν πλείστων εὐρωπαίων λογοτεχνῶν, φαντάζεσθε μὲ πόσῃ βουλιμίαν κατεβροχθισα τὸ δεύτερον ἄρθρον. Δυστυχῶς, εἰς μάτην ἀνεξήγησα ἐκεῖ κατὰ πού νὰ δίδῃ τὴν παρηγορίαν, ὅτι καὶ ἡ ἑλληνικὴ λογοτεχνία συμβαδίζει μὲ τὴν λοιπὴν εὐρωπαϊκὴν εἰς τὸν ὠραῖον δρόμον τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν. Εἶδα, τούναντίον, ὁμολογίας καὶ κρίσεις διαφόρων ἑλλήνων κριτικῶν, οἱ ὅποιοι, καθαρὰ καὶ ἑστέρα καὶ μὲ συγκεκριμένα παραδείγματα καὶ ὀνόματα, ὁμολογοῦν ὅτι οἱ λογοτέχνη καὶ ἡ λογοτεχνία ἐν Ἑλλάδι εἶχαν ὡς ἔργον κατὰ τὸ πλεῖστον, δυστυχῶς, τὸ ἀνακύλισμα βορβόρου, καὶ ἐνησχολοῦντο μὲ ἰδιαιτέραν προτίμησιν εἰς ὅ,τι κατώτερον καὶ ἀνήθικον παρουσιάζει ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ καὶ ἡ σημερινὴ κοινωνία.

Εἶναι πράγματι λυπηρὸν αὐτό. Γιατί ἀρὰ γε νὰ ἔχωμεν κοθυστέρησει ἡμεῖς τόσον πολὺ εἰς τὸ ζήτημα αὐτό;

Γιατί καὶ οἱ λογοτέχνη τῆς Ἑλλάδος νὰ μὴ ἀνοίγουν τὰ μάτια των, ὥστε νὰ ἀκολουθήσουν καὶ αὐτοὶ τὰς ὀγιεῖς κατευθύνσεις πού ἔχουν χαράξει τόσο ἄλλοι μεγάλοι εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς;

Εἶδα ὅμως ὅτι ὁ συντάκτης σας εἰς τὸ δεύτερον αὐτὸ ἄρθρον, τελειῶνων, ὁμιλεῖ περὶ νέας καθοδηγήσεως, καὶ ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα ἐνὸς καθαροῦ τῆς ἑλληνικῆς Τέχνης. Μακάρι!

Με πολλὴν τιμὴν

Μιχ. Παπαγιάννης.

ΑΙ ΥΛΙΣΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ ΕΚΔΟΧΑΙ ΚΑΙ Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Εἰς τὸ ἄρθρον «ὄλογονία καὶ κοσμογονία», τὸ ὅποιον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον, ἐξετέθη πόσον ἀβάσιμος εἶναι ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι ἡ νεώτερα ἐπιστήμη ἄγει εἰς ὑλιστικὰς περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ παντός ἐξηγήσεις. Τῶν συγχρόνων ἐπιστημῶν τὰ πεδία εἶνε ὅλως διακεκριμένα τοῦ πεδίου, τὸ ὅποιον περιλαμβάνει τὰ ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παντός τιθέμενα προβλήματα. Ὅσοι δὲ προχωροῦν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ τελευταίου τούτου πεδίου, δὲν εἰσέρχονται πλέον εἰς αὐτὸ ὡς ἐρευνηταὶ τῶν φυσικῶν καὶ θετικῶν ἢ τῶν νεωτέρων ἐν γένει ἐπιστημῶν, ἀλλ' ὡς φιλόσοφοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται νὰ σκεφθοῦν περὶ θεμάτων καθαρῶς φιλοσοφικῶν. Τὰς ἐπὶ τῶν θεμάτων δὲ τούτων παλαιὰς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον φιλοσοφικὰς ὑποθέσεις ἢ θεωρίας ζητοῦν νὰ ἀνακαινίσουν κατὰ τὰ τελευταῖα περὶ ὕλης καὶ ἐνεργείας ἐπιστημονικὰ πορίσματα.

Ἄλλ' ἐὰν αἱ θεωρίαι αὐταὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ παντός σχηματίζονται φιλοσοφικῶς, καθίσταται λοιπὸν πρόδηλον, ὅτι ὅσοι ἐκ τῶν θεραπόντων τῶν θετικῶν καὶ ἐν γένει τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν ἐπιθυμοῦν νὰ ἀναζητήσουν καὶ τὴν πρώτην ἀρχὴν τῶν ὄντων, εὐρίσκουν ἀπαραίτητον, ἐκτὸς τῶν ἐκ τῆς ἰδίας ἐπιστήμης ἐφοδίων, νὰ κατέχουν καὶ φιλοσοφικὰ ἐφόδια. Διότι ἄνευ τούτων διατρέχουν τὸν κίνδυνον, παρὰ τὴν περὶ τὰς συγχρόνους ἐπιστήμας ἔκτακτον ἐπίδοσίν των, νὰ προσκόψουν εἰς τὸ φιλοσοφικὸν πεδίου, ὅπου ἡ πορεία των, ὡς πορεία εἰς ἀγνωστον χώραν, εὐκόλως δύναται νὰ προσλάβῃ τὴν μορφήν οἰκτρᾶς παραπλανήσεως.

Τὸν κίνδυνον τούτον, τὸν ἐκ τῆς φιλοσοφικῆς, δὸς δ' εἶπεῖν καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀγνοίας, δὲν ἀντιλαμβάνονται πολλοὶ ἐκ τῶν θεραπόντων τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν, μέχρι σημείου ὥστε, καθ' ἃ βεβαίως οἱ Guibert καὶ Chinchole, εἰς ἐκ τῶν ἐπιστη-

μῶν τούτων, καὶ δὴ ἐκ τῶν οὐχὶ ὀλιγώτερον διασήμεων, ἐκαυχᾶτο, διότι δὲν εἶχεν ἀφιερῶσαι οὐδὲ κἂν δύο ὥρας, διὰ νὰ σπουδάσῃ σοβαρῶς τὴν φιλοσοφίαν, καθ' ὃν χρόνον αἱ συγγραφαὶ τοῦ ἔδριθον βεβαιώσωον ἢ ἀρνήσωον ἀναγομένους εἰς τὴν μεταφυσικὴν⁽¹⁾. Ἐντεῦθεν οὐδὲν τὸ παράδοξον, ἐὰν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους παρουσιάσθῃ ὑπὸ τινων ἢ νεωτέρα ἐπιστήμη ὡς συγκρουομένη πρὸς τὴν θρησκείαν ἢ πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ὑγιούς φιλοσοφίας. Προφανῶς τὴν σύγκρουσιν αὐτὴν δὲν προεκάλεσαν τὰ πορίσματα, εἰς τὰ ὅποια κατέληξαν αἱ νεώτεροι ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι, ἀλλ' ἡ ἀνταγωνιζομένη τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ὑγιᾶ φιλοσοφίαν ψευδῆς καὶ προκατειλημμένης φιλοσοφίας, ἢ ὅποια καλύπτουσα τὰς παλαιὰς αὐτῆς καὶ ἐπανελλημμένως ἐξελεγχθείσας ὑποθέσεις μὲ κάποιον ψιμύθιον ἐκ τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν πορισμάτων, ἀποπειράται νὰ ἐμφανίσῃ ὡς νέα καὶ ὡς ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης κεκυρωμένα, θεωρήματα γηρασμένα πλέον καὶ ἐντελῶς ἀνίσχυρα.

Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Ἐφ' ὅσον ἐν τούτοις ἀναμιγνύονται μετὰ τῶν πεπαλαιωμένων τούτων θεωρημάτων καὶ τὰ πορίσματα τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, τὰ πορίσματα δὲ ταῦτα ἀποτελοῦν ἐν πολλοῖς νέαν ὅλως ἀκατάκτησιν τῆς ἐπιστήμης, καθίσταται ἐξόχως ἐνδιαφέρον νὰ γνωρίσωμεν καὶ τὰ πορίσματα αὐτὰ, καὶ μάλιστα ἐκεῖνα ἐξ αὐτῶν, ὅσα θὰ ἠδύνατο νὰ σχετισθοῦν ὅπωςδήποτε πρὸς τὸ περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ παντός πρόβλημα. Δεδομένου δ' ὅτι ἡ ὑλιστικὴ φιλοσοφία ἀνέκαθεν καὶ μέχρις ἐσχάτων, κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ἔχεται τῶν προϋποθέσεων, ὅτι ἡ ὕλη καὶ ἡ ἐνέργεια εἶνε τοῦτο μὲν ἄπειρος, τοῦτο δὲ ἄφθαρτος καὶ

(1) Guibert et Chinchole, Les origines σελ. 14.

ἀθάνατος, τίθενται αὐτομάτως τὰ ἐρωτήματα:

Εἶνε λοιπὸν καὶ κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρευνας ἀπειρος ἡ ὕλη καὶ τὸ σύμπαν;

Εἶνε πράγματι ἡ ὕλη ἀφθαρτος καὶ ἀθάνατος;

Εἶνε καὶ ἡ ἐνέργεια ἀφθαρτος; Εἶνε ἀπλή;

Καὶ χωρεῖ τὸ σύμπαν κατ' ἐξέλιξιν ἀνακυκλωμένην καὶ ἀνανεουμένην ἐκάστοτε, ὥστε νὰ μὴ νοηται εἰς αὐτὸ οὔτε ἀρχὴ τις οὔτε τέλος;

Καὶ ἐπικρατεῖ καθ' ἅπασαν τὴν ὁρατὴν καὶ αἰσθητὴν φύσιν τοσοῦτον ἀδυσωπήτως ὁ νόμος τῆς ἀνάγκης, τὸν ὅποιον ἐπιβάλλει ἡ αἰτιότητα τῶν φυσικῶν νόμων, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχη εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον χωρὸς πρὸς δράσιν ἐνὸς ἀοράτου καὶ ὑπερκρατοῦ παραγόντος;

Ἰδοὺ τὰ ἐρωτήματα, ἐπὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ὁποίων θὰ ζητήσωμεν τὴν ἀπάντησιν τῆς ἐπιστήμης.

Η ΎΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΠΑΝ, ΑΠΕΙΡΟΝ Η ΠΕΠΕΡΑΣΜΕΝΟΝ :

Εἶνε ἡ ὕλη καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς συγκείμενος ὕλικός κόσμος ἀπειρος; Ἰδοὺ τὸ πρῶτον ἐρώτημα.

Πρὶν ἢ προδῶμεν εἰς οἰανδήποτε περαιτέρω ἐρευναν ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος τούτου, εἶνε ἀνάγκη πρὸς ἀκριβέστερον καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπειροῦ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ἐγένετο ἐπιμελής διάκρισις μεταξὺ τοῦ φιλοσοφικοῦ ἀπειροῦ καὶ τοῦ μαθηματικοῦ ἀπειροῦ, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Descartes, εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἔχει μὲν ὄρια, τὰ ὅποια ὅμως ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν. Ἐνθ' τὸ φιλοσοφικὸν ἀπειρον εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον δὲν ἔχει ποτὲ ὄρια (*).

Οὕτως, ὅταν λέγωμεν «γωνία ἀπείρους μικρά», ἐννοοῦμεν τὴν γωνίαν, ἡ ὅποια ἀκαθορίστως βραίνει πρὸς τὸ μηδέν, ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἔσχατον ὄριον, εἰς τὸ ὅποιον αὕτη ἐκμηδενίζεται πλήρως. Βεβαίως, μαθηματικῶς δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν γωνίαν

τινὰ ἀπείρους μικρὰν ὑπὸ τὴν ἐποψιν, ὅτι ἀδυνατοῦμεν ἡμεῖς νὰ καθορίσωμεν τὰ ὄρια τῆς μικρότητος αὐτῆς. Ἀλλὰ τὸ ἀπείρους μικρὸν τοῦτο ἔχει ὄριον, πέραν τοῦ ὁποίου δὲν δύναται ἀτελευτήτως νὰ χωρηθῆσῃ καὶ τὸ ὄριον τοῦτο εἶνε τὸ μηδέν.

Κατὰ ταῦτα τὸ μαθηματικὸν ἀπειρον ταυτίζεται πρὸς τὸ ὄριστον. Σημαίνει ποσότητα μεγαλειότεραν ἀπὸ οἰανδήποτε καθορισμένην ποσότητα, τὴν ὅποιαν δυνάμεθα νὰ ἐκλέξωμεν πρὸς μείαν. Ἡ ἀπειρος αὕτη ποσότης εἶνε ἀορίστως εὐρεῖα, οὐχὶ ὅμως καὶ πραγματικῶς ἀπειρος. Ἡ ἐννοία τοῦ πραγματικοῦ ἀπειροῦ δὲν χρησιμοποιεῖται εἰς τὰ μαθηματικά (**).

Μετὰ τὴν διάκρισιν ταύτην δυνάμεθα ἤδη νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὸ ἐρώτημα: Ὁ φυσικὸς κόσμος δύναται ὑπὸ πάσας τὰς ἐπιπέψεις του, ἢ ἔστω καὶ ὑπὸ μίαν, νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς πραγματικῶς ἀπειρος; Καί, ἐπὶ μᾶλλον συγκεκριμένως, διὰ νὰ ἔχωμεν πλήρη ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἡμῶν ἀπάντησιν, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν: 1) Ἐὰν ἡ ὕλη καὶ ἡ ἐνέργεια εἶνε ἀπειρος 2) Ἐὰν ἡ ἔκτασις, ἐντὸς τῆς ὁποίας τὰ οὐράνια σώματα καὶ τὰ ὕλικά ὄντα ἐν γένει διαγράφουν τὰς τεραστίας τροχιάς αὐτῶν, εἶνε ἀπειρος 3) Ἐὰν ὁ χρόνος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀτελευτήτως καὶ κατ' ἀνακύκλησιν ἐξελισσεται ὁ κόσμος κατὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν ὕλιστῶν, εἶνε πράγματι ἀπειρος.

Η ΎΛΗ ΔΕΝ ΕΙΝΕ ΑΠΕΙΡΟΣ

Καὶ πρῶτον, ὡς πρὸς τὴν ὕλην αἱ ἐρευναι τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν μᾶς παρέχουν τὰ ἐπόμενα δεδομένα:

Εἶνε ἀναμφισβήτητον, ὅτι δυσεξαρίθμητα εἶνε τὰ ἄτομα, ἀπὸ τὰ ὅποια συνίσταται καὶ αὕτη ἀκόμη ἡ μικροτέρα ποσότης ὕλης. Εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἰλιγγιᾷ τις πρὸ τῶν ἀσυλλήπτων ἀριθμῶν εἰς ἄτομα, τοὺς ὁποίους ἐκπροσωποῦν αἱ κολοσσιαῖαι αὐταὶ εἰς ὄγκον καὶ ἀπειράριθμοι εἰς πλῆθος σφαῖραι τοῦ οὐρανοῦ. Ἄρκει ἐν παράδειγμα πρόχειρον, νὰ δώσῃ ἰδέαν τινὰ περὶ τῶν ἀριθμῶν τούτων, οἱ ὅποιοι θὰ ἦτο σχεδὸν ἀδύνατον καὶ μόνον νὰ γραφοῦν ἐπὶ τοῦ χάρ-

(*) K. Ζέγγελη, Ἀρθρον ἐν τῇ «Βραδύνη» τῆς 28—12—1936.

(**) J. A. Mc Williams, Cosmology, New York 1938, ἐκδόσις β' σελ. 5.

του ἢ νὰ ἀπαγγελθοῦν διὰ στόματος ἀνθρωπίνου. Ἐάν δηλαδὴ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ περιεχόμενον ἐνὸς ποτηρίου ὕδατος διενέμετο ἐξ Ἰσου μεταξὺ ἐνὸς ἑκατομμυρίου ἀνθρώπων, ἕκαστος τὸν ὅποιον θὰ ἐπεφορτίζετο νὰ ἀπαριθμήσῃ τὰ ἄτομα τῆς ἀναλογούσης εἰς αὐτὸν ποσότητος, ἐργαζόμενος ἐπὶ δώδεκα ὥρας τὸ ἡμερονύκτιον καὶ μετὰ ταχύτητος καθιστώσης αὐτὸν ἱκανὸν νὰ μετρᾷ πέντε μόρια κατὰ δευτερόλεπτον, θὰ ἐχρειάζετο ἐν ἑκατομμύριον ἔτη διὰ νὰ περατώσῃ τὴν καταμέτρησιν τῆς ἐλαχίστης ταύτης ποσότητος τοῦ ὕδατος, τῆς ἐκπροσωπούσης μόλις τὸ ἐν ἑκατομμυριοστὸν τοῦ ποτηρίου (4). Ἄς ὑπολογίσῃ ἤδη ἕκαστος ἐξ ἡμῶν, πόσον ἀριθμὸν μορίων περιλαμβάνει τὸ ὅλον ποτήριον. Καὶ ἄς ἀναχθῇ ὕστερον εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν καὶ θαλασσῶν καὶ ὠκεανῶν, ὁλοκλήρου τῆς γῆς. Καὶ μετ' αὐτοὺς εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ὄγκων τῆς συμπαγούς ὕλης, ἡ ὅποια ἀποτελεῖ τὴν ὅλην σφαῖράν μας. Θὰ εὐρεθῶμεν ἐνώπιον ἀριθμοῦ ἰλιγγιώδους καὶ ἀσυλλήπτου προκειμένου περὶ τῆς γῆς μόνης, ἡ ὅποια ἐν τῇ σύμπαντι ἀποτελεῖ ἀφανῆς σημεῖον, στιγμὴν μόλις διακρινομένην.

Ὅσονδήποτε ἐν τούτοις καὶ ἂν παρουσιάζωνται ἐκ πρώτης ὄψεως ἀτελεύτητοι αἱ σειραὶ τῶν ἀριθμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους συμποσούνται αἱ εἰς ἐλαχίστας καὶ μικροτάτας μονάδας ὑποδιαιρέσεις τῆς ὕλης, εὐρίσκουν ἐπὶ τέλους αὐταὶ ἐν ἔσχατον τέριμα. Κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ καθηγητοῦ Ζέγγελη «δικαιούμεθα νὰ εἰπωμεν μεθ' ὄσης εἶνε δυνατόν ν' ἀποφανθῇ ἡ ἐπιστήμη ἀσφαλείας, ὅτι ἄπειρον κατ' αὐτὴν τὴν διεύθυνσιν δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ τὸ σύμπαν συνίσταται ἀπὸ ἐλαχίστας μονάδας ποσῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν τὰ θρία τοῦ ἐλαχίστου». Διότι εἶνε γεγονός, ὅτι «ἡ ὕλη δὲν εἶνε ἐπ' ἄπειρον διαιρετὴ», ἐκ τούτου δὲ ἀποδεικνύεται προδήλως, «ὅτι ἄπειρον ὕλικόν πρὸς τὸ ἐλάχιστον δὲν ὑπάρχει» (5). Ἐπάρχει θριον πρὸς τὰ κάτω, πέραν τοῦ ὁποίου δὲν δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν, καὶ τοῦτο ἀπο-

τελεῖ πέρασ, καθιστῶν κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἐλάχιστα ὑποδιαιρέσειν τὴν ὕλην π ε π ε ρ α σ μ έ ν η ν.

Ἄλλ' ἡ ἰδέα ὅτι ἄπειρον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐλαχίστου δὲν ὑπάρχει, γεννᾷ κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ αὐτοῦ καθηγητοῦ «τὴν ὑποψίαν, μήπως καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεγίστου εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρχουν θρία. Ἀληθῶς δὲ ἀποτελεῖ λογικὴν δυσαρμονίαν ἡ παραδοχὴ ὁρίων μὲν κατὰ μίαν διεύθυνσιν, ἀτέριμα δὲ κατ' ἄπειρον μακρότητα κατὰ τὴν ἀντίθετον» (6).

Πράγματι· εἶνε μὲν δυσεξαριθμητοὶ εἰς πλῆθος οἱ ἐν τῇ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ διαγράφοντες τὰς τροχιάς αὐτῶν ἀστέρες καὶ ἀνέρχεται εἰς ἰλιγγιώδεις ἀριθμοὺς τὸ σύνολον αὐτῶν, ἀριθμοὺς μήπω ἐξακριβωθέντας ὑπὸ τῶν ἀστρονόμων, παρὰ ταῦτα ὅμως καὶ οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ ἔχουν ἐν πέρασ, πέρασ τὸ ὅποσον καθιστᾷ καὶ κατὰ τὴν κατεύθυνσιν ταύτην τὸν κόσμον π ε π ε ρ α σ μ έ ν ο ν.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ καταπληκτικοῦ ἀριθμοῦ τῶν κυκλοσῶν τὸν νάνον πλανήτην ἡμῶν οὐρανῶν σφαιρῶν δύναται τις νὰ σχηματίσῃ ἰδέαν, ἐάν θέσῃ ὑπ' ὄψει τοῦ ἐπὶ μέρους τινὰς παρατηρήσεις. Ὄθω διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς τὸν οὐράνιον θόλον περὶ τὰς πέντε ἕως ἐξ χιλιάδας ἀστέρων, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶνε καὶ ἀνὰ εἷς ἢ καὶ περισσότεροι ὁμοῦ ἥλιοι, διαστάσεων ἀναλόγων, ἢ καὶ πολὺ μεγαλυτέρων, πρὸς τὰς τοῦ ἰδικοῦ μας. Ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς ὅμως πλακῆς, τὴν ὅποιαν δυνάμεθα ἐπὶ μακρὸν νὰ ἐκθέσωμεν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀκτινοβολιῶν τοῦ οὐρανοῦ, ἀνακαλύπτοιμεν πλέον τοῦ ἐνὸς δισεκατομμυρίου! Πράγματι· διὰ νὰ φωτογραφηθῇ ὁλόκληρος ὁ οὐρανός, ἐχρειάσθησαν 80.000 πλάκες, ἐκάστη τῶν ὁποίων παρουσιάζεται περιλαμβάνουσα δέκα ἢ καὶ εἴκοσι χιλιάδας ἀστέρων (7). Ἄφ' ἐτέρου αἱ νεώτεραι ἀστρονομικαὶ παρατηρήσεις ἤγαγον εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ πλανήτης μας, μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ ἡλιακοῦ

(4) Κ. Ζέγγελη, "Ἀρθρον ἐν τῇ «Βραδυνῇ» τῆς 26—12—1936.

(5) Αὐτόθι.

(6) Αὐτόθι καὶ συνέχειαν ἐν ἀρθρῷ 27—12—1936.

(7) G u i b e r t e t C h i n c h o l e μν. ἐργ. σελ. 20—21.

συστήματος, εἰς τὸ ὅποιον ἀνήκει, (8) ἀποτελεῖ σημεῖόν τι τοῦ λεγομένου γαλαξιακοῦ συγκροτήματος.

Πόσους ἀστέρας περιλαμβάνει ὁ γαλαξίας οὗτος, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκοιεν καὶ ἡμεῖς; Κατὰ τὰς στατιστικὰς μελέτας τῶν ἀστρονόμων Seares καὶ Van Rhyn τὸ συνολικὸν πλῆθος τῶν ἀπλανῶν μόνον ἀστέρων, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸν γαλαξίαν μας, φθάνουν τὰ 30 δισεκατομμύρια. Ἀριθμὸς ἀληθῶς κολοσσιαῖος, ὁ ὅποιος ὅμως κατὰ τὸν καθηγητὴν Σ. Πλακίδη δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶνε ἀρκετὰ μικρότερος τοῦ πραγματικοῦ. Διότι, κατ' ἄλλους ὑπολογισμούς, ἐν μόνον τμημα τοῦ Γαλαξίου μας, τὸ καλούμενον τοπικὸν σύστημα, εἰς τὸ ὅποιον ἀνήκει καὶ ὁ ἥλιός μας, περιλαμβάνει 100—1000 ἑκατομμύρια ἀπλανῶν, ὁλόκληρος δὲ ὁ Γαλαξίας ἀποτελεῖται περίπου ἀπὸ ἑκατὸν δισεκατομμύρια ἀστέρων, ἕκαστος τῶν ὁποίων δὲν ἀποκλείεται ν' ἀποτελῇ, ὅπως καὶ ὁ ἥλιός μας, τὸ κέντρον ἰδίας καὶ πολυμελοῦς οἰκογενείας, ἀπαρτιζομένης ἐκ μικρῶν καὶ μεγάλων πλανητῶν μετὰ τῶν δορυφόρων τῶν, ἐκ κομητῶν καὶ ἐκ μεταώρων (9). Ἰλιγγίᾳ βεβαίως ὁ νοῦς καὶ καταπλήττεται πρὸ τῶν ἀριθμῶν τούτων καὶ πρὸ τῶν τεραστίων καὶ δυσυπολογίστων ὄγκων τῆς ὕλης, τοὺς ὁποίους ἐκπροσωποῦν. Ἡ δὲ κατάπληξις καὶ ὁ Ἰλιγγὸς ἡμῶν ἀποκορυφῶνται, ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι, κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχὴν πλείστων ἐκ τῶν νεωτέρων ἀστρονόμων, τὸ διὰ τὴν μικρότητα ἡμῶν ἀληθῶς ἀπέραντον Γαλαξιακὸν μας συγκρότημα δὲν ἀποτελεῖ τὸ σύνολον τοῦ σύμπαντος, ἀλλὰ μόνον τμημὰ τι αὐτοῦ. Πράγματι, κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ὅπως ὁ ἡμέτερος Ἥλιος δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς ἕνα

ἀπλοῦν πολίτην τοῦ ἀχανοῦς κράτους τοῦ Γαλαξίου, οὕτω κατ' ἀναλογίαν καὶ ὁ Γαλαξίας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μία ἐκ τῶν ἀπειραριθμῶν νήσων τοῦ ἀρχιπελάγους, τὸ ὅποιον συγκροτοῦν οἱ ἐγκατεσπαρμένοι κατὰ ἑκατομμύρια ἐν τῇ γῶρῃ σπειροειδεῖς νεφελοειδεῖς (10). Μὲ ἄλλας λέξεις ἐκτὸς τοῦ Γαλαξίου μας ὑπάρχουν καὶ ἑκατομμύρια ἄλλα Γαλαξιών, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον παρομοίως ἀπέραντος πρὸς τὸν ἰδικὸν μας Γαλαξίαν! Ποῖοι ἰλιγγιώδεις ἀριθμοί! Καὶ ποῖοι καταπληκτικοὶ ὄγκοι ὕλης! Ἰδοὺ λοιπὸν τὸ ἀπειρον!

Ὁ μικρὸς μύρμηξ, ὁ ὅποιος ἤθελε διασταυρωθῆ μετὰ στρατιᾶς ἄλλης ὁμοίων του ἐπὶ τινος πλευρᾶς οὐρανοξύστου ἀμερικανικῆς μεγαλοπώλεως, ἐὰν πρὸς στιγμὴν ἐπροκίετο διὰ λογικοῦ, τὸ αὐτὸ αἶσθημα θὰ ἐδοκίμαζεν, ἐὰν διηρεῖνα μὲν τὴν δι' αὐτὸν ἀπέραντον ἔκτασιν τοῦ οὐρανοξύστου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου φιλοξενεῖται, ἀπὸ τοῦ ὕψους δὲ τούτου κατώρθωνε νὰ διευθύνῃ τὰ βλέμματά του καὶ πρὸς τὰ πλήθη τῶν ἄλλων οὐρανοξύστων, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὴν πολυάνθρωπον πόλιν! Ἰδοὺ τὸ ἀπειρον, θὰ ἀνεφώνει καὶ αὐτός, ἐὰν θὰ ἠδύνατο πρὸς στιγμὴν νὰ ἀρθρώσῃ λέξεις καὶ νὰ ὀμιλήσῃ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐγέλα...

Ἀσυγκρίτως μικρότερος τοῦ μύρμηκος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ σύμπαν, καὶ ὁ ἀφανὴς εἰς τὸ σύμπαν ἄνθρωπος, συγχύζεται ἐνώπιον τῶν τεραστίων ὄγκων, ἐκ τῶν ὁποίων σύγκειται τούτο, καὶ ἐπειδὴ ὁ περιορισμένος νοῦς του ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ τὰ μεγέθη καὶ τὰ πλήθη αὐτά, ἀφίνει νὰ διεκφύγῃ τῶν χειλέων του ὁ ἐκφράξων τὴν κατάπληξιν καὶ τὴν σύγχυσιν αὐτοῦ λόγος: Ἰδοὺ τὸ ἀπειρον! Καὶ ὅπως αὐτὸς θὰ ἐγέλα μὲ τὴν ἀφέλειαν τοῦ μικροῦ μύρμηκος, οὕτω θὰ γελάσουν ἤδη καὶ μὲ τὴν ἀφέλειαν τὴν ἰδικήν του ἄλλα, τελειότερα αὐτοῦ, πνεύματα.

Πράγματι τὸ σύμπαν, ὅσονδήποτε ἀπέραντον καὶ ἂν φαίνεται εἰς ἡμᾶς, ἔχει ὄρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων περιορίζεται, καὶ εἶνε διὰ τούτο πεπερασμένον. Περὶ τούτου

(8) Τὸ ἡλιακὸν μας σύστημα, ὡς γνωστόν, ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν ἥλιόν μας εὐρισκόμενον ἐν τῇ κέντρῳ αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοὺς περὶ αὐτὸν στρεφόμενους ἐν εἰς πλανήτας, ἧτοι τὴν Ἀφροδίτην, τὴν Γῆν, τὸν Ἄρην, τὸν Ἑρμῆν, τὸν Δία, τὸν Κρόνον, τὸν Οὐρανόν, τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὸν Πλούτωνα, ἕκαστος τῶν ὁποίων παρακολουθεῖται ὑπὸ ἐνὸς ἢ πλείωων δορυφόρων.

(9) Σ. Πλακίδου, Ὁ Γαλαξίας καὶ ἡ σχέση αὐτοῦ πρὸς τὸ σύμπαν, ἐν Ἀθήναις 1939 σελ. 24.

(10) Σ. Πλακίδου ἐνθ' ἀνωτ.

πείθει καὶ αὐτὴ ἢ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου παρατηρήσις. Φθάνομεν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου ἀστέρας πολὺ πλέον μεμακρυσμένους ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ γυμνὸς ὀφθαλμὸς διακρίνει. Ἐάν λοιπὸν ὑποθέσωμεν, παρατηρεῖ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων E. Esclançon⁽¹¹⁾, ὅτι ἐξετάζομεν δι' ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου, ἐπιτρέποντος νὰ φθάσωμεν ἀστέρας λίαν μεμακρυσμένους ἡμῶν, ἐπὶ παραδείγματι ἑκατοντάκις πλέον μεμακρυσμένους ἐκείνων τοὺς ὁποίους βλέπομεν διὰ τοῦ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, ἔχομεν ὑπὸ τὴν ἔρευνάν μας ὄγκον διαστήματος μὲ ἀκτῖνα ἑκατοντάκις μᾶλλον ἐκτεταμένην. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ὄγκος αὐτὸς ἀνάγεται εἰς τὴν καταμέτρησιν τοῦ κύβου, ὁ κύβος αὐτὸς τοῦ ἐνάστρου διαστήματος, τὸν ὁποῖον τὸ ἰσχυρὸν μας τηλεσκόπιον θέτει ὑπὸ τὴν ἐξέτασίν μας, εἶνε ἔν ἑκατομμύριον φορές μεγαλύτερος τοῦ πεδίου, τὸ ὁποῖον συλλαμβάνει ὁ γυμνὸς ὀφθαλμὸς μας. Τί ἔπρεπε λοιπὸν νὰ συμβαίη, ἐάν τὸ ἀστρικὸν πεδίον ἦτο ὁμοιόμορφον καὶ οἱ ἀστέρες ἦσαν κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν ἀναριθμητοὶ καὶ ὁμοιομόρφως ἔγκατεσπαρμένοι; Θὰ ἔπρεπε εἰς τὸν κύβον αὐτὸν νὰ εὐρίσκωμεν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου ἀστέρας ὄχι πλέον 6.000, ἀλλὰ $6.000 \times 1.000.000$, ἦτοι ἕξ δισεκατομμύρια. Δὲν συμβαίνει ὅμως αὐτό! Διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τοῦ δ'ρου Wilson (τῶν 2,50 μ. διαμέτρου), τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ μεγαλύτερον τοῦ κόσμου, δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἀριθμηθοῦν παρά μόνον 100 ἑκατομμύρια ἀστέρων, ἀντὶ πολλῶν ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων, τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ εὐρεθοῦν, ἐάν τὸ ἀστρικὸν πεδίον ἦτο πράγματι ἄπειρον. Πρέπει λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν, ἐπιπαρατηρεῖ ὁ Esclançon, ὅτι ἀπὸ ὁρισμένου τινὸς ὁρίου ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀναριθμητῶν ἀστέρων δὲν αὐξάνει πλέον, οἷα δὴ ποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ δύναμις τῶν χρησιμοποιουμένων τηλεσκοπίων. Ἐν ἄλλαις λέξεις τὸ ἀστρικὸν πεδίον εἶνε περιορισμένον, καὶ ὁ ἡλιός μας εἶνε μόνος ἐν μέσῳ σωροῦ ἀστέρων, δυσεξαριθμητοῦ βεβαίως, ἀλλὰ παρά

ταῦτα περιορισμένον καὶ κατ' ἀριθμὸν καὶ κατ' ἔκτασιν.

Καὶ βεβαίως θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐρωτήσῃ, μήπως ὁ περιορισμὸς οὗτος τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου δὲν εἶνε πραγματικός, ἀλλὰ παρουσιάζεται εἰς ἡμᾶς τὸ ἀστρικὸν πεδίον ὡς περιορισμένον λόγῳ ἑλλείψεως διαφανείας τοῦ διαστήματος. Ἄλλ' ἄλλαι παρατηρήσεις, προσθέτει ὁ Esclançon, καὶ δὴ παρατηρήσεις γενόμεναι ἐπὶ τῶν νεφελειδῶν, δεικνύουσιν ὅτι τὰ οὐράνια διαστήματα ἔχουν διαφάνειαν ἀπόλυτον.

Ταῦτα κατὰ παρατηρήσεις ἀστρονομικᾶς. Ἐάν δὲ ἤδη προσφύγωμεν καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, θὰ εὐρωμεν ἰσχύουσαν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ Κάντ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κόσμος, ὡς σύνολον θεωρούμενος, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ εἶνε ἄπειρος, διότι, εἰ εἶνε ἄπειρον, δὲν εἴμπορεῖ ν' ἀποτελῇ σύνολον⁽¹²⁾. Τὸ σύνολον συγκρατεῖται ἐξ ἐπιμέρους σωματίων ἢ τμημάτων. Ὅσονδήποτε δὲ καὶ ἂν ἀποβαίνουσι διὰ τὸ πλῆθος αὐτῶν δυσεξαριθμητὰ τὰ σώματα ἢ τμήματα, ἀποδίδονται δι' ἀριθμῶν. Ἄλλ' ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ ἀριθμῶν, ἀποκλείομεν πλέον τὴν ἔννοιαν τοῦ πραγματικοῦ ἀπείρου. Διότι δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν ἀριθμοὺς διπλασίους, τριπλασίους, τετραπλασίους τῶν ὑπαρχόντων ἢ καὶ τῶν νοουμένων⁽¹³⁾. Τὸ πλῆθος τῶν ἤδη ὑπαρχόντων οὐρανίων σωματίων δύναται νὰ αὐξηθῇ διὰ τῆς ἀπλῆς διαιρέσεως οἰουδήποτε ἐξ αὐτῶν⁽¹⁴⁾. Αἱ ἐκρήξεις, αἱ σημειούμεναι ἐν τῇ σύμπαντι, ἐκ τῶν ὁποίων παράγονται οἱ λεγόμενοι νέοι ἀστέρες ἢ αἱ ἀποσυνθέσεις ἀπεσθεσιμένων εἰς τὸ διηγετικὸν οὐρανίων σωματίων, δημιουργοῦν προφανῶς αὐξομειώσεις ἐν τῇ ἀριθμῷ, ὁ ὁποῖος ἐκπροσωπεῖ τὸ σύνολον τοῦ σύμπαντος. Ἡ γῆ μας ἐπὶ παραδείγματι δύναται δι' ἐκρήξεως τῶν ἐν αὐτῇ ἐγκλεισμένων ἀερίων νὰ διχοτομηθῇ, νὰ τριχοτομηθῇ καὶ ὁλονὲν ἀποσεννυμένη ν' ἀποσυντεθῇ εἰς τεμάχια ὕλης, τὰ ὁποῖα ὑπὸ μορφὴν διαττόντων ἀστέρων ν' ἀπορροφηθοῦν ὑπ' ἄλλων οὐρανίων σωματίων. Οὕτως

(12) K. Ζέγγελη ἐνθ' ἀνωτ. ἀρθρ. 29—12—1936.

(13) Guibert et Chinchole ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 151.

(14) J. A. Mc Williams ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 7.

(11) Dix leçons d' Astronomie, Paris 1934, σελ. 15-16.

ὁ λιγγυῶδης ἀριθμὸς τῶν σωμάτων τοῦ σύμπαντος θὰ ἀυξηθῆ πρὸς σιγίμην διὰ τὰ μειωθῆ μετ' ὀλίγον.

Ἡ, διὰ τὰ ἠμιλήσωμεν δι' ἄλλου πειστικωτέρου παραδείγματος, ἄς ἐνθυμηθῶμεν τὴν γῆν μας μετὰ τοῦ δορυφόρου της. Ὑπῆρξεν ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν γῆ καὶ σελήνη ἀπετέλουν ἓν σῶμα. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς πλανήτας τοῦ ἡλιακοῦ μας συστήματος. Καὶ ἐὰν ἀνέλθωμεν εἰς ἔτι παλαιότεραν ἐποχὴν, ὅλοι αὐτοὶ οἱ πλανῆται μετὰ τῶν δορυφόρων των, ἀπετέλουν ἓν μετὰ τοῦ ἡλίου. Διὰ τῆς ἐξελιξέως λοιπόν, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε, τὸ ἐν ἐγένοντο πολλά. Ἐὰν δὲ ληφθῆ ὑπ' ὄψει, ὅτι εἰς τὸ σύμπαν ὑπάρχουν κατὰ δισεκατομμύρια οἱ ἡλιοι, ὁ διπλασιασμὸς καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ σύνολον τοῦ σύμπαντος, δὲν ἀποτελεῖ πρᾶξιν ἀπλήν τῆς νοήσεως, ἀλλ' ἀνταποκρίνεται πρὸς ἀπτήν πραγματικότητα. Πῶς λοιπόν τὸ ὑποκείμενον εἰς αὐξήσιν ἢ εἰς ἐλάττωσιν δύναται ν' ἀποκληθῆ πραγματικῶς ἄπειρον;

Ἄλλὰ καὶ ἐξ ἐπόψεως ὄγκου τὸ σύμπαν παρουσιάζεται πεπερασμένον. Τὰ σώματα, ἐκ τῶν ὁποίων σύγκειται, εἶνε περιωρισμένα ἐντὸς συγκεκριμένων ὁρίων καὶ ἔχουν ὀρισμένον μέγεθος. Πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἄπειρον σύνολον, ἀφοῦ τ' ἀποτελοῦνται αὐτὸ μέρη εἶνε πεπερασμένα; Καὶ πῶς τὸ σύμπαν αὐτὸ θὰ ἠδύνατο νὰ εἶνε πραγματικῶς ἄπειρον, ἀφοῦ ὑπάρχουν εἰς αὐτὸ κενά, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ τοποθετηθοῦν καὶ πολυάριθμοι ἄλλαι σφαῖραι πολὺ περισσότεραι ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι τώρα διαγράφουν τὰς τροχιάς των εἰς τὸ διάστημα; Τότε θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἠμιλῶμεν περὶ ἀπείρου ποσότητος ὕλης, ἐὰν τὸ ὑλικὸν αὐτὸ τὸ ἄπειρον ἀπετέλει ἐνιαῖόν τι καὶ συνεχὲς σῶμα, μὴ ἔχον οὐδαμοῦ πέρατα καὶ ὅρια καὶ καταλαμβάνον πάντα χῶρον, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ οὐδαμοῦ θέσις δι' ἄλλο τι (15).

Π. Τ.

(15) J. Mc Williams ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 5.

ΠΩΣ ΕΙΔΕ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΠΑΥΛΟΝ Ο ΡΕΝΑΝ

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν, ποῦ ἔγραψαν ὁ Ρενάν τὸν «Ἀπόστολον Παῦλον» του, ἔγραψαν πολλὰ βιβλία περὶ τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὅποια, ὅπως εἶναι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τοῦ A. Deissmann, ἔμειναν μάλιστα κλασσικὰ εἰς τὸ εἶδος τῶν. Ἐν τούτοις κανένα, καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν κατάρθρωσε νὰ υπερβῆ τὴν φήμην τοῦ βιβλίου τοῦ Ρενάν. Εἶτε τὸ λογοτεχνικὸν ὄφος τοῦ ἔργου, εἶτε ὁ φωτοστέφανος, ποῦ περιέβαλε τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως εἰς τὰ μάτια τοῦ πολλοῦ κοινοῦ, συνετέλεσαν, ὥστε τὸ ἔργον νὰ ἀποκτήσῃ καὶ νὰ κρατήσῃ τὴν ἰδιαιτέραν του αὐτὴν θέσιν. Κυρίως ὁμῶς συνετέλεσαν εἰς αὐτὸ καὶ ἕνας ἄλλος σπουδαῖος παράγων, ὅτι τὸ βιβλίον εἶναι γραμμένον κατὰ τρόπον ἐκλαϊκευτικόν, διαβάσεται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ μάλιστα διαβάσεται μὲ εὐκολίαν καὶ εὐχαρίστησιν.

Καὶ ὅτι μὲν τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐδιαβάσθη, ὅταν τὸ πρῶτον ἐκυκλοφόρησεν, αὐτὸ, εἰς τὸ τέλος, ἐννοεῖται. Ἀλλὰ τὸ περιεργον, καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς ἀφελείας μὲ τὴν ὁποίαν τοιαῦτα προβλήματα ἀντιμετωπίζονται, εἶναι, ὅτι πολλοὶ διαβάζουσι τὸ βιβλίον αὐτὸ καὶ σήμερον, χωρὶς νὰ ὑποπτεύονται ἴκαν πῶσον εἶναι ἀπληροψιμῶν. Ἡ ἐπιστῆμὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ μεταξύ πρῶθουσε, πολλὰ ζητήματά της διεφάνθησαν, καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Ρενάν ἀπεδείχθη ὅτι βασιζέται ἐπάνω εἰς πορίσματα, τὰ ὅποια σήμερον πλέον δὲν ἀναγνωρίζονται ἀπὸ κανένα ἐπιστήμονα. Παραδείγματός χάριν μερικὰ προβλήματα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, ὅπως τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς, ἔχουν λάθει ἐντελῶς, ἄλλην τροπὴν καὶ εἰς τὴν ὀρθολογιστικὴν σκέψιν ἀκόμη. Ὁ Ρενάν τὴν κομματιάζει τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν εἰς δύο-τρία κομμάτια, ἐνῶ σήμερον ἡ ἐνότης τῆς ἐπιστολῆς εἶναι γενικῶς ἀνεγνωρισμένη καὶ ἀπὸ τοὺς πλέον «φιλελευθέρους» ἐπιστήμονας. Ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον μειονέκτημα τοῦ βιβλίου, ὅσον ἀφορᾷ τὸ σημεῖον αὐτό, εἶναι ὅτι, κάθε ἄλλο παρὰ πρωτότυπον ὡς πρὸς τὰς θεμελιώδεις ἀκέφεις, βασιζέται γενικῶς ἐπὶ τῆς θεωρίας τοῦ Baur, περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς πρώτης χριστιανικῆς ἐκκλησίας, θεωρίας, ἡ ὅποια καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν ἀκόμα τοῦ Ρενάν εἶχεν ἀρχίσει νὰ χάνη ἔδαφος.

Ὁ Ferdinand Christian Baur, ἐφαρμύζων καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πρώτου χριστιανισμοῦ τὸ γνωστὸν σχῆμα τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας τοῦ Ἐγέλου (θέσις, ἀντιθέσις, σύνθεσις), ἐδημιούργησεν δολοκλήρον σχολὴν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν, τὴν λεγομένην σχολὴν τῆς Τυβίγγης. Κατὰ τὴν σχολὴν αὐτὴν καὶ ἡ διαμόρφωσις τοῦ πρώτου χριστιανισμοῦ ὑπόκειται εἰς τὸ ἴδιον ἐγελειανόν σχῆμα. Εἰς τὴν κατεύθυνσιν δηλ. τοῦ ἀποστόλου Παύλου (θέσις), ἀντιτίθενται οἱ ἰουδαϊζόντες ἀπόστολοι καὶ χριστιανοὶ (ἀντιθέσις) καὶ ἐκ τῆς πάλης αὐτῆς προήλθε κατόπιν ἄλλη τάσις συνδυάζουσα ἀμφοτέρας τὰς ἀπόψεις, ἡ σύνθεσις, ἡ ἰστίς δηλαδή τῆς πρωτοχριστιανικῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἱστορικὴ ὁμῶς ἐξέλιξις δὲν ἐξετάζεται ἐπὶ τῇ βάσει σχημάτων καὶ προϋποθέσεων τὰς ὁποίας ἡμεῖς δημιουργοῦμεν ἐκ τῶν προτέρων, ἐξαναγκάζοντες κατόπιν τὰ πράγματα νὰ συμμορφώνωνται πρὸς τὰ σχήματα τὰ ὅποια ἐφιλοστήσαμεν. Ἦλθαν ἐπιστήμονες, ὅπως ὁ Harnack, Deissmann καὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἐξήτασαν μὲ προσοχὴν ἕνα πρὸς ἕνα τὰ γεγονότα τῆς πρωτοχριστιανικῆς ἐποχῆς καὶ κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐνεφανίσθησαν μὲν μερικὰ ἀντιθέσεις τάσεων, ἀλλὰ αἱ ἀντιθέσεις αὐταὶ δὲν εἶναι ὅπως τὰς ἐφαντάσθησαν ὁ Baur καὶ ἡ σχολὴ του.

Διὰ τὴν ἀκολούθησιν ὁ Ρενάν τὸ σχῆμα τῆς θεωρίας τῆς Τυβίγγης, ἀναγκάζεται εἰς μερικὰ σημεῖα νὰ παραβιάξῃ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ κἀν μερικοὺς ἀναχρονισμοὺς οἱ ὅποιοι σήμερον εἶναι ἀσυγχώρητοι. Τοιοῦτοτρόπως τὰ ψευδοκλημένα, τὰ ὅποια εἶναι ἔργα τοῦ δ' αἰῶνος καὶ ἰσως ἔχουν πηγὰς, ποῦ ἀνάγονται εἰς τὸν γ' αἰῶνα, ἐπιστρατεύονται.... διὰ νὰ δείξουν τὴν ἀντίθεσιν ποῦ ὤπηρε μετὰ τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου! Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰούδα θεωρεῖται ἔργον ἀντιπαυλικόν κ.ο.κ. Ἀκόμη ὁμῶς ὁ Ρενάν κάποτε κάποτε ἀρχίζει νὰ σπάζῃ τὰ δεσμὰ τῆς περιβοήτου αὐτῆς θεωρίας, καὶ νὰ σκέπτεται, κάπως λογιώτερον. Πραγνοῦμένως, συμφώνως πρὸς τὸ σχῆμα τῆς θεωρίας τοῦ Baur, κάθε ἔργον τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ ὅποιον ἐφαίνετο ὅτι στρέφεται ἐναντίον τῶν αἰρετικῶν ἐκεῖνων τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν «Γνωστικούς», ἐκηρύσσειτο νόθον

ἀπὸ τοὺς ἀμειλίκτους κριτικούς, καὶ ἐποθετεῖτο εἰς τὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνος μ. Χ. Ὁ Ρενάν ὅμως θέτει, πολὺ ὀρθῶς, τὸ ἐρώτημα, ἂν, ἀντὶ τὰ τοποθετῶμεν τὰ ἔργα τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνος δὲν εἶναι συμφωνότερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀνὰ μεταθετωμένων πρὸς τὰ ὀπίσω, ἤτοι εἰς τὰ μέσα τοῦ πρώτου αἰῶνος, τῆς ἐμφάνισιν τῶν Γνωστικῶν. Ἡ γνώμη δὲ αὕτη τοῦ Ρενάν δὲν εἶναι ἡ μόνη, ποῦ μαρτυρεῖ ὅτι δὲν ἦτο ἐντέλως ἕξενος ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ ὁ σεβασμός πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Δυστυχῶς, ὅμως, ὁ Ρενάν ἦτο (αὐτὸ τὸ βλέπει ὁ ἀναγνώστης του εὐθύς ἀμέσως) ὁ τύπος τοῦ προκατειλημμένου ἀνθρώπου. Ποιητὴς κυρίως ὁ Ρενάν ζητεῖ νὰ συγκινηθῆ ἀπὸ τὸ διάθεσμα τοῦ Παύλου. Κυριεμπνεύσας ὅμως ἀπὸ τὴν ἑμμονὴν ἰδέαν, ὅτι πρέπει νὰ ἀπορρίπτεται ἰκάθε τι τὸ μεταφυσικόν, καταλήγει εἰς ἀδιέξοδον.

Πῶς ἤθελε νὰ ἐνοήσῃ ὁ Ρενάν τὸν Ἀπόστολον Παῦλον εἰς ὁλόκληρον τὴν μεγαλειώδη του δράσιν, εἰς τὸ γιγάντειον ἔργον του, ὅταν ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δράσιν αὐτὴν ἀφαιρέσῃ κανεὶς τὸ στοιχεῖον τοῦ θαύματος; Κάθε τι ποῦ ἔκαμεν ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν γίνεται εἰς τὰ μάτια τοῦ προκατειλημμένου ἀρνητοῦ, μίᾳ ἀπλῆ ἐκλαμψίᾳ μεγάλης ἰδιοφυίας, ἡ ὁποία παρ' ὅλα τὰ προτερήματά της ἀφίνει νὰ φαίνονται ἐλαττώματα, τὰ ὁποία μάλιστα κάποτε ὁ Ρενάν εὐρίσκει δύσκολον νὰ συχωρήσῃ.

Ἡ ἀκατανίκητος πίστις τοῦ Παύλου εἰς τὴν ἀποστολήν του γίνεται τότε εἰς τὰ μάτια τοῦ Ρενάν ἐγωϊσμός, ὑπερφάνεια, «ἀνάγκη ἀπολύτου ἀρχηγίας». Τὸ φλογερὸν του πάθος διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων φαίνεται ὡς αὐταρχικότης καὶ τραχύτης, ἡ ἀδιάκοπος φροντίς του διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς τὰς ὁποίας ἱδρυσεν, ζηλοτυπία. Ἡ συνείδησις τοῦ ἀποστολικοῦ τοῦ ἀξιωματικοῦ χαρακτηρίζεται ὡς διάθεσις κατακτητικῆ καὶ ἀγέρωχος. Τέλος ὁ χαρακτήρ του περιγράφεται εὐερέθιστος, ἀσταθής, ἐριστικός, ἀδικός..... καὶ οὕτω καθεξῆς!

Εὐτυχῶς ὅμως ὁ Ρενάν (διαφέρων κατὰ τοῦτο ἀπὸ μερικοὺς ὁπαδοὺς του) ἀνακαλύπτει εἰς τὸν χαρακτήρα τοῦ Παύλου καὶ προτερήματα. Τὸν ζωγραφίζει ὡς μεγάλον ἄνδρα, εἰς τὸν ὅποιον ὑπάρχουν, κοντὰ εἰς τὴν τραχύτητα ἢ τρυφερότης καὶ ἡ εὐγένεια, κοντὰ εἰς τὸν σαρκασμὸν ἢ γλυκύτητα, κοντὰ εἰς τὴν ἐπαναστατικότητά ἢ ὑποταγή. Ἡ μεγάλῃ του ψυχῇ εὐρύεται διαρκῶς δὲν εἰξεύρω, λέγει ὁ Ρενάν, παρὰ μόνον τὴν ψυχὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου νὰ ἔχῃ τὸ δῶρον αὐτὸ τῆς ἀπεριορίστου νεότητος, τὴν ἀπειρον αὐτὴν ἰκανότητα εἰς τὸ θέλειν καὶ προσδέχεσθαι. Εἶναι ἀφωσιωμένος ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ κήρυγμα τῆς

νέας πίστεως, καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκήρυξε· εἶναι ὁ πατέρας των, ἡ μητέρα των, ἡ τροφὸς των, καθὼς λέγει ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος. Ὁ Ρενάν βλέπει τὸν Παῦλον κυρίως ὡς ὀδηγὸν συνειδητῶν. «Ποτέ, λέγει, ἄνθρωπος δὲν συνηθάνθη βαρύτερα τὰ καθήκοντά του ὡς διαμορφωτὸ ψυχῶν» ποτέ δὲν ἀνέλαθεν ἄνθρωπος τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς παιδαγωγήσεως τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τόσην ζέσιν καὶ ἀφοσίωσιν». Ὁρθῶς, ἐπίσης, περιγράφει ὁ Ρενάν τὴν πλεον ἀσάλευτον βάσιν, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὴν ἀρχὴν κάθε ἐνεργείας τοῦ Παύλου, τὴν ἀγάπην. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ὁ Ρενάν ἐμφανίζει ἕξαρσην ἀντικειμενικότητος καὶ εἰλικρινεῶς ὁμολογίας, εἶναι ὅταν περιγράψῃ τὰς συνθήκας καὶ τὸ περιβάλλον μέσα εἰς τὸ ὅποιον ἐιργάσθη ὁ Παῦλος. Νομίζει κανεὶς ὅτι περὶ τὰς χώρας καὶ πολιτείας μαζί μὲ τὸν ἀπόστολον, ὅτι αἰσθάνεται τὸ μῖσος τῶν ἐχθρῶν του καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τῶν μαθητῶν του, ὅτι ἀκούει τὸ μούγκρισμα τῶν θαλασσοῦν, ποῦ περὶ εἰς τὰ ἀτελείωτά του ταξείδια, καταλαβαίνει κανεὶς τὰς δυσκολίας τοῦ κηρύγματος καὶ τὴν χαρὰν τῶν πρώτων κατακτήσεων, ἡ ἀγάπη τῶν πρώτων χριστιανῶν τοῦ γίνεται ζωντανή.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως ὁ Ρενάν δὲν κατορθώνει νὰ μᾶς δώσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ μεγάλου ὅπως τὸν βλέπει κανεὶς ὅταν μὲ ἡρεμίαν μελετᾷ τὰς Πράξεις καὶ τὰς ἐπιστολάς. Σπουδαία χαρακτηριστικὰ τοῦ παρελείπονται ἐντελῶς. Εἶναι λυπηρῶς χαρακτηριστικόν ὅτι ὁ Ρενάν ἀποσιωπᾷ τὸν ἠρωϊσμόν τοῦ Παύλου, καὶ μάλιστα συμπνίγει τὰ τόσο ἀφθονα γεγονότα, ποῦ μαρτυροῦν τὸν ἠρωϊσμόν αὐτόν. Τὸ ἐπεισοδιὸν ἐπὶ παραδείγματι τῶν Λύστρων (Πράξ. 14, 5), τὸ περιγράφει ὁ Ρενάν μόνον μὲ δύο τρεῖς λέξεις. Φαντασθῆτε ὅμως ποῖος ἠρωϊσμός καὶ ποῖος ζῆλος ἐκρύπτετο μέσα εἰς τὸ ἀσθενικόν, ἄλλως τε, ἐκεῖνο σῶμα, ὡς τὴν ἐπομένην ἐνὸς λιθοβολισμοῦ, κατὰ τὸν ὅποιον οἱ ἐχθροὶ τοῦ τὸν ἐνόμισαν ἤδη νεκρὸν νὰ σηκώνεται καὶ νὰ ἀρχίξῃ πάλιν τὸ ἱεραποστολικὸν του ταξείδιον! Κάποτε μάλιστα ὁ Ρενάν τὸν ἠρωϊσμόν αὐτόν παρεξήγη. Βλέπομεν π.χ. ὅτι ὁ Παῦλος ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸ γένος του, τὴν ἰδιότητα τοῦ Ῥωμαίου πολίτου μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ τὴν προβάλλει! καὶ ὅμως καὶ αὐτὸ ἀκόμη σκανδαλίζει κάπως τὸν Ρενάν!

Ἐνα ἄλλο χαρακτηριστικόν, τὸ ὅποιον οὐδὲ κἂν τὸ ἀναφέρει εἶναι αὕτη ἀκριβῶς ἡ φλογερὰ καὶ ἰδιαίτερα ἀγάπη τοῦ Παύλου πρὸς τὸ γένος του. Ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν παρέμεινε μέχρι τέλους πιστὸς εἰς τὸ ἰδικόν του ἔθνος, ἔπαρχε ψυχικῶς διὰ τὴν ἀνυπακοήν τῶν ὁμοεθνῶν του πρὸς τὸ κήρυγμα, «ἠῦχeto ἀνάθεμα εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν του τῶν κατὰ σάρκα».

Ἐντύπωσιν ἀκόμη προκαλεῖ ἡ ἐμμονὴ τοῦ Ρενάν νὰ ὑποτιμῆσῃ ὅσον τὸ δυνατόν... καὶ ἀδύνατον, τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ ἔργου τοῦ Παύλου. Παρ' ὅλον ὅτι ἀναγνωρίζει ὅτι «ἡμεῖς σήμερον, καίτοι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ πλήθης πλανῶν, τὰς ὁποίας ὁ Παῦλος συνεμερίζετο δὲν θὰ εἰμπορούσαμεν νὰ κάμωμεν οὔτε τὸ χιλιοστὸν τῶν ὄσων ἔκαμε», ἐν τούτοις προσπαθεῖ νὰ πείσῃ, ὅτι ἐλάχιστοι ἦσαν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐπίστευσαν εἰς τὸ κήρυγμά του. Χίλιοι ἐν συνόλῳ δι' ὅλας τὰς ἐκκλησίας ἦσαν, κατὰ τὸν Ρενάν οἱ Χριστιανοί!! Βεβαίως ἀπαιτεῖται πολὺς κόπος διὰ νὰ φθάσῃ κανεὶς εἰς τοιοῦτους ἰσχυρισμούς! Εἰς τὴν "Ἐφεσον ἐνῶ ἀκόμη ὁ Παῦλος εἰργάζετο ἐκεῖ ἐγεννήθη μέγα ζήτημα ἐκ μέρους τῶν «ἀργυροκόπων», λόγῳ τοῦ ὅτι διὰ τῆς ἀθρόας προσχωρήσεως τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν χριστιανισμόν ἔχασαν τὴν ἐλπίδα τῆς ἐργασίας τῶν. Τὸ ζήτημα παρ' ὀλίγον νὰ κατέληγεν εἰς στάσιν, ἐν Ἐφέσῳ, πρᾶγμα ποῦ δὲν δεικνύει, βέβαια, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν, καὶ ἀριθμητικῶς ἀκόμη, τόσο ἀσήμαντος μερὶς εἰς τὴν πόλιν! Ἀλλὰ μήπως ὁ μέγας, ὁ λυσσώδης πόλεμος ποῦ ἐκινήθη κατὰ τοῦ Παύλου, ἡ ἀγωνία τῶν Ἰουδαίων καὶ αἱ ἀνησυχίαι τῶν Ῥωμαίων διὰ τὴν πρόοδον τοῦ κηρύγματος, ὅλη ἡ ἀναστάσις τῆς οἰκου-

μένης διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Παῦλος κατηγορήθη, συμβιβάζονται, ὅσον καὶ ἂν βιάσωμεν τὰ πράγματα, μὲ τοιαύτας παραδοξολογίας; Τέλος κάτι τὸ ὁποῖον πιθανῶς ὁ Ρενάν δὲν θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀντιληφθῆ ἦτο ἡ πρόοδος τοῦ Παύλου εἰς τὸν ἀγιασμόν. Τὸ σκεῦος αὐτὸ τῆς ἐκλογῆς προχωρεῖ πρᾶγματι ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν. Μὲ τὴν παρουσίαν τῶν ἐτῶν γίνεται τελειότερος, αἰσθάνεται τὸν ἑαυτόν του «δεδεμένον τῷ Πνεύματι», ἐπιθυμεῖ διαρκῶς καὶ περισσότερον «ἀναλῶσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι». Ἡ πείρα τοῦ Παύλου ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του εἶναι ὡσάν ἀντίλαλος μουσικῆς τοῦ οὐρανοῦ. «Τὰ ἄνω ζητεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Εἶναι ἕνας ἀνθρώπος, ὁ ὁποῖος, ἡσυχος πλέον διὰ τὸ ἐπιτελεσθῆν ἔργον, εἶναι εἰς θέσιν νὰ εἴπῃ «τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα, λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος».

Ὁ Ρενάν ἀτυχῶς, παρ' ὄλην τὴν ἱκανότητά του, δὲν κατάρθωσε νὰ ἴδῃ τὸν Παῦλον. Τὸν μέμφεται ὅτι «ἤκουε τὸν ἑαυτόν του καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἤκουε τὸν Ἰησοῦν». Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ὁ Ρενάν ἔβλεπε τὸν ἑαυτόν του καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἔβλεπε τὸν Παῦλον!

Γ. Α.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ

Εἴμαστε χαλαστάδες, ἄκου! κι' εἴμαστε
 χτίστες ἐμεῖς· ξερριζωτὲς καὶ φυτευτὲς.
 Πόνος καὶ πόθος καὶ παλμὸς κι' ἀγῶνας μας
 τ' αὔριο νὰ πλάσουμε καλύτερο ἀπ' τὸ χτές.
 —Χτίστες ἐμεῖς, ξερριζωτὲς καὶ φυτευτὲς.

Οἱ γιοὶ τῆς νύχτας νὰ μᾶς νοιώσουν δὲ μποροῦν.
 Εἴμαστ' ἐμεῖς παιδιὰ τῆς μέρας φωτεινά,
 κι' ὅλους καλοῦμε πρὸς τὸ φῶς νὰ τὸ χαροῦν.
 —Ὅλους καλοῦμε πρὸς τὸ φῶς νὰ τὸ χαροῦν,
 μὰ οἱ γιοὶ τῆς νύχτας νὰ μᾶς νοιώσουν δὲ μποροῦν!

Γ. Β.

ΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΥΣΙΚΗΝ

Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ πρώτη ἐκ τῶν ἐπιστημῶν, ἣτις ἐκήρυξε τὴν χειραφέτησίν της ἀπὸ τῆν κηδεμονίαν τῆς Φιλοσοφίας ἦτο ἡ Φυσικὴ. Ὑπέθεσεν αὐτὴ ὅτι ἐνηλικιώθη, εἰς τρόπον ὅστε νὰ μὴ ἐμφανίζῃ τι τὸ κενόν, ἔχον ἀνάγκην συμπληρώσεως. Ἐπίστευε καὶ ἡ Φυσικὴ μὲ τὴν σειρὰν της ὅτι καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρευνῆς της, ἰσχύει αὐστηρὰ ἑτεραρχία, ὅτι δηλ. ἐν τῇ φύσει ἐπικρατεῖ αὐστηρὰ ἀλληλουχία μεταξὺ αἰτίων καὶ αἰτιατῶν καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ πλήρης γνώσις τῶν φυσικῶν νόμων καθιστᾷ ἱκανὴν τὴν ἀκριβῆ πρόβλεψιν τῶν φαινομένων, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐσήμαινε κυριολεκτικὴν κατάκτησιν καὶ κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου της. Ἄφ' ὅτου ὁμως ἡ θεωρία τῶν quanta ἢ εἰσαχθεῖσα τῇ 1900 ὑπὸ τοῦ Max Planck, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ κλονισθῇ ἡ ἔννοια τὴν ὁποίαν εἶχομεν περὶ τῆς ὕλης, ὡς ἐμφανίζουσα κοινὰς μετὰ τῆς ἀκτινοβολίας ἰδιότητας, καὶ νὰ διατυπωθῇ ὑπὸ τοῦ Heisenberg ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀπροσδιορίστου, ἣτις ἀπέβαλε τὴν γενικότητα τῶν ἐφαρμογῶν τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον, προέβη ἡ Φυσικὴ εἰς δημοσίαν ὁμολογίαν τῆς κρίσεως, τὴν ὁποίαν διέρχεται λόγῳ τῶν ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν της.

Αἱ μεταβολαὶ καὶ αἱ ἀναστατώσεις τὰς ὁποίας ὑπέστη καὶ ἐξἠκολούθει νὰ ὑφίσταται ἡ Φυσικὴ ἔσχον σοβαρὸν ἀντίκτυπον ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ πεδίου τοῦ ἐπιστητοῦ, ἐξ οὗ δικαιολογεῖται τὸ ἐνδιαφέρον μὲ τὸ ὅποιον πάντες παρακολοῦθοῦν τὴν ἀνέλιξιν ταύτην τῆς Φυσικῆς. Μὲ τὸ ἄρθρον τοῦτο, θὰ προσπαθῆσωμεν νὰ δώσωμεν, μὲ τὴν δυνατὴν ἀπλούστευσιν, εἰκόνα τῆς κρίσεως τῆς Φυσικῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν πορισμάτων ἐκ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν παλαιῶν περὶ κόσμου ἀντιλήψεων, τοῦθ' ὅπερ ἐπεχείρησαν καὶ ἄλλοι συνεργάται τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΚΒΑΝΤΑ

Εἰς τὴν κλασσικὴν Φυσικὴν εἶχεν ἐπικρατήσει ἡ ἀντίληψις, κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐνῶ ἡ ὕλη εἶναι τι τὸ ἀσυνεχές (δηλ. ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐλάχιστα σωματίδια κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων, ἠλεκτρόνια-πρωτόνια) ἀντιθέτως ἡ ἀκτινοβολία εἶναι τι τὸ συνεχές (δηλ. κυματοειδῆς κινήσις ὑποθετικῆς τινὸς οὐσίας, ὀνομασθείσης αἰθέρος). Τὴν ἐκδοχὴν ταύτην περὶ ἀκτινοβολίας τῶν Huygens—Fresnel ἀπεδέχθησαν, ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ πλείστοι τῶν Φυσικῶν, τοῦτο δέ, διότι διηγουκόμενοι τοιουτοτρόπως ἡ ἐρμηγεία διαφόρων φυσικῶν φαινομένων. Ὁῦτω π.χ. ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ ἐτίθετο ὡς βᾶσις διὰ τὴν ἐρμηγείαν τῆς συμβολῆς καὶ παραθλάσεως τοῦ φωτός. Τόσον δὲ ἐθεωρεῖτο ὡς δεδομένον καὶ ἀνεπίδεκτον πάσης ἀμφισβήτησεως ἡ τοιαύτη περὶ τῆς φύσεως τοῦ φωτός καὶ τῆς ἀκτινοβολίας ἐκδοχὴ, ὡστε οὐδ' ἠρευνᾶτο κἂν τὸ ἀληθές αὐτῆς, οὐδ' ἐσκέπτετο κανεὶς νὰ ἐκφράσῃ ἀμφιβολίαν τινὰ δι' αὐτήν.

Ἐπρόκειτο ὁμως, κάποτε, καὶ ἡ προκατάληψις αὕτη νὰ κλονισθῇ. Τοῦτο ἐγένετο ἐξ ἀφορμῆς τῆς παρατηρήσεως τοῦ Wien εἰς τὸ φάσμα τῆς ἀκτινοβολίας μέλανος σώματος. Παρατήρησε δηλ. οὗτος ὅτι ἡ θερμικὴ ἐνέργεια τῆς ἀκτινοβολίας δὲν διανέμεται ἐξ ἴσου εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τοῦ φάσματος. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οἱ ἐπιστήμονες ἐπεδόθησαν εἰς τὴν εὑρεσιν σχέσεως τοῦ ποσοῦ τῆς ἀκτινοβολουμένης ἐνεργείας πρὸς τὴν θερμοκρασίαν καὶ πρὸς τὸ μήκος κύματος. Ὡστε τὸ πρόβλημα, τὸ ὅποιον ἐτίθετο, ἦτο ἡ εὑρεσις τύπου, ὅστις νὰ δίδῃ τὸ ποσὸν τῆς ἀκτινοβολουμένης ἐνεργείας ὑπὸ μέλανος σώματος, συναρτῆσαι τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ καὶ τοῦ μήκους κύματος. Παρὰ τὰς γενομένας προσπάθειας τοιοῦτος τύπος δὲν κατωρθοῦτο νὰ ἐξευρεθῇ. Ἐκ τῶν προταθέντων τύπων ὑπὸ τῶν Wien, Reyleigh καὶ ἄλλων, ἐδίδοτο μό-

νον μερική λύσις τοῦ προβλήματος, ἐνῶ ἡ γενική ἐξηκολούθει νὰ παραμείνῃ ἄγνωστος εἰς τὴν ἐπιστήμην.

Κατὰ τὸν Planck, ἡ ἀποτυχία ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι ἡ προσπάθεια πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ ζητουμένου τύπου ἐδρασίετο ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ἐκδοχῆς περὶ τῆς φύσεως τῆς ἀκτινοβολίας καὶ τοῦ φωτός. Καὶ δὲν θὰ κατώρθωνεν ἡ ἐπιστήμη νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδον, ἂν ὁ Planck δὲν διανοεῖτο νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ἄνωτέρω προκατάληψιν τῆς κλασσικῆς Φυσικῆς. Ὁ Planck πρῶτος ἐδέχθη ὅτι, ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι ἐνομίετο μέχρι τοῦδε, ἡ ἀκτινοβολουμένη ἐνέργεια παρουσιάζει ἀσυνέχειαν, τὸ δὲ ἐλάχιστον στοιχεῖον αὐτῆς ὠνόμασε κβάντουμ ἐνεργείας (energie quantum). Παρατήρησεν οὗτος δηλαδὴ, ὅτι δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ συμφωνία τῆς θεωρίας πρὸς τὰ ἐκ τοῦ πειράματος δεδομένα, ἂν δεχθῶμεν ὅτι κατὰ τὴν ἐκπομπὴν ἢ ἀπορρόφησιν τῆς ἀκτινοβολουμένης ἐνεργείας, δὲν ἀποδίδεται ἡ προσλαμβάναται αὕτη καθ' οἰασδήποτε ποσότητα, ἀλλὰ μόνον κατὰ ποσότητας, αἵτινες εἶναι ἀκέραια πολλαπλάσια μιᾶς στοιχειώδους ποσότητος ἐνεργείας, τῆς ἀνωτέρω ὀνομασθείσης κβάντουμ ἐνεργείας. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἐνέργεια μεταδιδόμενη δι' ἀκτινοβολίας δὲν παρουσιάζεται ὡς συνεχὲς φαινόμενον, ἀλλὰ μεταδίδεται κατὰ μικρὰς ποσότητας δηλ. κατὰ κβάντα. Τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἐπεξέτεινε τῷ 1905 ὁ Einstein. Οὕτω κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν κβάντα ἡ ἀκτινοβολία συνίσταται ἀπὸ ἀσυνεχῆ στοιχεῖα.

Δέχεται δὲ ὁ Planck ὅτι τὸ μέγεθος τοῦ κβάντουμ δὲν εἶναι σταθερόν, ἀλλ' εἶναι συνάρτησις τῆς συχνότητος ν τοῦ ταλαντωτοῦ δηλ. τῆς συχνότητος τῶν κραδασμῶν τοῦ κέντρου ἀκτινοβολίας καὶ συνδέονται ταῦτα διὰ τῆς σχέσεως

$$e = h\nu.$$

Ἡ ποσότης h καλεῖται σταθερὰ Planck ἢ κβάντουμ δράσεως (Wirkungsquantum) καὶ εἶναι παγκοσμία σταθερὰ δηλ. ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὰς φυσικὰς ιδιότητας τῶν σωμάτων. Ἡ h διὰ διαφόρων μεθόδων ὑπολογισθεῖσα, εὑρέθη πάντοτε ἡ αὐτή, τοῦθ' ἕπερ ἐνισχύει τὴν θεωρίαν τῶν κβάντα.

Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀσυνεχείας στηρι-

χθεὶς ὁ Planck, παρουσίασε τύπον ἀκτινοβολίας, ὅστις παρέχει ἀποτελέσματα συμφωνοῦντα πρὸς τὴν παρατήρησιν, εἴτε διὰ μεγάλην μῆκαν κώματος εἴτε διὰ μικρά.

Ἡ θεωρία τῶν κβάντα δὲν ἐπέτυχε μόνον τὴν συμφωνίαν μεταξὺ θεωρίας καὶ πειράματος, προκειμένου περὶ τῆς διανομῆς τῆς ἐνεργείας εἰς τὸ φάσμα μέλανος σώματος, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ ἐξηγήσῃ καὶ ἄλλα φυσικὰ φαινόμενα. Οὕτω ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ Einstein ἐπέτυχε δι' ἐπεκτάσεώς τινος τῆς θεωρίας τῶν κβάντα τὴν ἐξήγησιν τοῦ φωτοηλεκτρικοῦ φαινομένου ἢ ἄλλως καλουμένου φαινομένου τοῦ Compton καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Nernst παρατηρηθεῖσαν σχέσιν τῆς ἀτομικῆς θερμότητος πρὸς τὴν θερμοκρασίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Niels Bohr τῷ 1913 κατώρθωσε νὰ ἐξηγήσῃ τὰς φασματικὰς γραμμὰς.

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Ἡ οὕτως ὁμως διατυπωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Planck κλασσικὴ θεωρία τῶν quanta ἐδείκνυε καὶ σημεῖα ἀσθενῆ, καθὼς δι' αὐτῆς ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐξήγησις τῶν φαινομένων τῆς συμβολῆς καὶ παραθλάσεως τοῦ φωτός, ἐνῶ ἐξ ἀντιθέτου ἡ θεωρία τῆς κλασσικῆς Φυσικῆς ἢ δεχομένη τὸ φῶς ὡς συνεχὲς φαινόμενον, ὀφειλόμενον εἰς κυματοειδῆ κίνησιν τοῦ ὑποθετικοῦ αἰθέρος, ἐξηγεῖ ἀδιόστως τὰ ἀνωτέρω φαινόμενα τῆς ὀπτικῆς.

Ἡ θεωρία τῆς ἐκπομπῆς, προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος πρὸ 300 ἐτῶν, ἐδέχετο ὅτι τὸ φῶς καὶ ἡ ἀκτινοβολία εἶναι φύσεως ἀτομικῆς, ἦτοι ὅτι τὰ φωτεινὰ σώματα ἐκπέμπουν μικρὰ σωματίδια τὰ ὅποια καὶ προκαλοῦν εἰς ἡμᾶς τὸ αἶσθημα τοῦ φωτός. Καθ' ὅλον ὁμως τὸν 19^{ον} αἰῶνα ἡ θεωρία αὕτη εἶχεν ἐντελῶς ἐγκαταλειφθῆ καὶ ἀντ' αὐτῆς ἐδέχοντο ὅλοι οἱ φυσικοὶ, ὅτι τὸ φῶς εἶναι κυματοειδῆς τις κίνησις τοῦ αἰθέρος, ἐκεῖνος δὲ ὅστις θὰ συνεζῆται ἀπλῶς διὰ τὴν παλαιὰν θεωρίαν τοῦ Νεύτωνος, τὸ ὀλιγώτερον θὰ ἐθεωρεῖτο ἀγράμματος καὶ ἀφελῆς. Ἦτο τότε ἡ πίστις τῶν φυσικῶν διὰ τὴν θεωρίαν τῶν κυμάτων!

Τὰ πρῶτα ὁμως πειράματα τοῦ Max Planck ἐπέφερον ἐπανάστασιν εἰς ὀλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τῆς Φυσικῆς καὶ δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον, διὰ νὰ σημεῖδῶσιν

οὗτος τὴν ἀντίθεσιν ταύτην, προέτεινε περιορισμὸν τῆς ἰσχύος τῆς θεωρίας του, δεχθεὶς ὅτι ἡ ἐνέργεια παρουσιάζει ἀσυνέχειαν μόνον ὅταν εὐρίσκειται ἐντὸς τῆς ὕλης ἢ ὅταν ἐπιδρᾷ ἡ ἀκτινοβολία ἐπὶ τῆς ὕλης, ἐνῶ κατὰ τὴν διάδοσιν εἰς τὸν χῶρον ἡ ἐνέργεια παρουσιάζει συνέχειαν.

Αἱ ἀκτίνες Röntgen ἐξ ἄλλου, κατόπιν τῶν πειραμάτων τοῦ Laue ἔθεωροῦντο ὡς κυματοειδοῦς φύσεως, τοῦθ' ὅπερ ἀπετέλει, μετὰ τῶν ἀνωτέρω φαινομένων τῆς συμβολῆς καὶ παραθλάσεως τοῦ φωτός, τὰ ἐμπόδια διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς θεωρίας τῶν κβάντα εἰς πᾶσαν μορφήν ἐνεργείας. Ἄλλ' ὁ ἀμερικανὸς φυσικὸς Compton παρετήρησεν ὅτι ἡ διάχυσις ἀκτίνων Röntgen ἀπὸ ἄτομα, τὰ ὅποια ἀποδίδουν εὐκόλως ἠλεκτρόνια καὶ τὰ ὅποια περιέχονται ἐντὸς παραφίνης, προκαλεῖ αὐξήσιν τοῦ μήκους κύματος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγεῖται ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ἀκτινοβολίαν Röntgen ὡς ἀσυνεχῆ, δηλ. ἀποτελουμένην ἐκ στοιχείων ἀσυνεχῶν, τῶν φωτοκβάντα ἢ φωτονίων. Ὡστε τὴν αὐτὴν ἀκτινοβολίαν, δηλ. Röntgen, ἄλλο μὲν πείραμα τὴν δεῖκνυει ὡς συνεχῆ καὶ ἄλλο ὡς ἀσυνεχῆ. Τὸ ζήτημα ἐνεῖχε σπουδαίαν σημασίαν καὶ οἱ φυσικοὶ εὐρίσκοντο πρὸ ἀληθοῦς ἀδιεξόδου, μὴ δυνάμενοι νὰ εἶπουν ποία ἐκ τῶν δύο περὶ φύσεως τοῦ φωτός καὶ τῆς ἐνεργείας θεωριῶν ἦτο ἡ ἀληθής.

ΚΥΜΑΤΟΜΗΧΑΝΙΚΗ Broglie—Schrödinger

Πρῶτος τῷ 1924 ὁ γάλλος φυσικὸς Louis de Broglie προσεπάθησε νὰ συμβιδάσῃ τὴν θεωρίαν τῶν κυμάνσεων πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν κβάντα, διαμορφώσας νέαν Μηχανικὴν ἀποσκοποῦσαν τὴν ἀναθεμελίωσιν τῆς κλασικῆς Μηχανικῆς εἰς τρόπον ὥστε νὰ συμφωνῇ ἢ θεωρία πρὸς τὰ ἐκ τῶν πειραμάτων συμπεράσματα. Πρὸς τοῦτο εἰσήγαγεν οὗτος τὴν ἔννοιαν τῶν $s u n d e d e m e v o n$ (associées) $\kappa \mu \acute{\alpha} \tau \omega \nu$, δηλ. δέχεται ὅτι πρὸς ἕκαστον κινούμενον σημεῖον εἶναι συνδεδεμένη δεσμὸς (paquet) κυμάτων ἀγνώστου φύσεως, τὰ ὅποια ὠνόμασεν ὕλικὰ κύματα ἢ $s u n d e d e m e v a \kappa \acute{\upsilon} \mu \alpha \tau \alpha$ (1). Οὕτω δέχεται ὁ de Broglie ὅτι

ἕκαστον ἐν κινήσει ὕλικόν σωματίδιον, π.χ. ἠλεκτρόνιον, φωτόνιον, εἶναι φορεὶς κυματοειδοῦς φαινομένου. Ἡ ὑπόθεσις του αὕτη ἐπεκυρώθη διὰ τοῦ πειράματος Davisson—Germer, δι' οὗ ἀπεδείχθη ὅτι τὰ ὕλικὰ κύματα ἔχουν φυσικὴν ὑπόστασιν εἰς τὰ ἠλεκτρόνια. Τὰ ὕλικὰ κύματα δύνανται νὰ παραγάγουν φαινόμενα συμβολῆς καὶ παραθλάσεως. Ὡστε ὁ κυματοειδῆς χαρακτήρ τῆς ἀκτινοβολίας ἀνεκαλύφθη ὡς ὑπάρχων καὶ εἰς τὴν ὕλην. Τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὸ ἐν σκέλος τῆς προσεγγίσεως τῶν δύο ὄντοσθ-των τῆς ἀκτινοβολίας καὶ τῆς ὕλης (2). Ἡ θεωρία λοιπὸν αὕτη δέχεται ἀφ' ἐνὸς τὸ ἀσυνεχὲς τῆς ἀκτινοβολίας, συνδυάζει δ' ἀφ' ἑτέρου πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν θεωρίαν τῶν κυμάνσεων.

Ὁ Louis de Broglie ἔλαβε τῷ 1929 τὸ βραβεῖον Νόμπελ ἀκριβῶς διότι ἐπέτυχε νὰ ἐξαγάγῃ τοὺς φυσικοὺς ἀπὸ τὸ ἀδιεξόδον εἰς τὸ ὅποιον τοὺς εἶχεν ὁδηγήσει ἡ πειραματικὴ ἔρευνα (3). Διὰ τῆς ὑποθέσεως τοῦ de Broglie τὸ φῶς δὲν μεταδίδεται διὰ τῶν παλμικῶν κινήσεων τοῦ ἀνυπάρχοντος αἰθέρος. Τοῦτο εἶναι φύσεως ἀτομικῆς καὶ ἐκπέμπεται (θεωρία ἐκπομπῆς) ἐκ τῶν φωτεινῶν σωμάτων κατὰ μικρὰς ποσότητος αἱ ὅποια κινούνται κυματοειδῶς. Προσέγγισις δηλ. τῶν θεωριῶν κυμάνσεως καὶ ἐκπομπῆς! Αἱ μονάδες αὗται ἐκλήθησαν φωτόνια. Τὸ φῶς δηλαδή θεωρεῖται ἐν αὐτῇ ὅτι εἶναι φύσεως ἀτομικῆς, πᾶρῃα τὸ ὅποιον συμβιδάζεται καὶ μὲ τὴν θεωρίαν τῶν κβάντα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὁ de Broglie ἴδρυσεν τὴν $\kappa \mu \acute{\alpha} \tau \omicron \mu \eta \chi \alpha \nu \iota \kappa \acute{\eta} \nu$, ἧτις ἀποτελεῖ θαυμάσιον σύμπλεγμα τύπων μαθηματικῶν, οἵτινες ἐπαληθεύονται καὶ πειραματικῶς. Ἡ ταχύτης φάσεως τῶν ὕλικῶν κυμάτων ὑπερβαίνει τὴν τοῦ φωτός καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν ὕπερφωτῆ-νὰ κύματα. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῶν τύπων

$$v u = c^2$$

(1) L. de Broglie, Introduction à l'étude de la Mécanique Ondulatoire, Paris 1930.

(2) Ἴδὲ «Ἀκτίνες» τόμος 1938, σελ. 137.

(3) Πρβλ. Δ. Αἰγινητόπου: Πανεπιστημικὴ Συνεδρία τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Δεκέμβριος 1929, σελ. 18-19.

τὸν ὅποιον εὔρεν ὁ de Broglie, ἔνθα ν' ἡ μηχανικὴ ταχύτης τοῦ κινουμένου σημείου, ἢ ἡ ταχύτης διαδόσεως τοῦ κύματος καὶ c ἡ ταχύτης τοῦ φωτός. Πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεως (καθότι τὸ ἀνώτατον ὄριον μηχανικῆς ταχύτητος εἶναι ἡ τοῦ φωτός) δέον νὰ ἀναφερθῇ ὅτι τὸ u παριστᾷ τὴν ταχύτητα διαδόσεως τῆς φάσεως τοῦ κύματος καὶ οὐχὶ τὴν ταχύτητα διαδόσεως τῆς ἐνεργείας τοῦ κύματος. Ἡ δὲ ταχύτης φάσεως κύματος δύναται νὰ εἶναι οἰαδήποτε (*).

Τὴν θεωρίαν τοῦ de Broglie ἐπεξέτεινεν ὁ Schrödinger.

Οἱ θεμελιωταὶ τῶν νέων Μηχανικῶν δὲν ἐπιδιώκουν μόνον νὰ συμπεριβάσῃ τὰς ἀντιτιθεμένας θεωρίας τῶν κβάντα καὶ τῶν κυμάτων, ἀλλὰ καὶ τι πλέον. Δηλ. ὁ N. Bohr διὰ τὴν ἐξηγήσιν τὰς φασματικὰς γραμμὰς διεμόρφωσεν ἰδίαν θεωρίαν περὶ συγκροτήσεως τοῦ ἀτόμου ἐπὶ τῇ βάσει ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς θεωρίας τῶν κβάντα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ δύο αὐθαϊρέτων προτάσεων, αἵτινες λέγονται h κ α ν τ ι κ α ι σ υ ν θ η κ α ι . Προέτεινε δὲ οὗτος ἴδιον ὑπόδειγμα ἀτόμου. Ἡ θεωρία τοῦ Bohr ἀπετέλεσε τὴν κυριωτέραν ἐνίσχυσιν διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς θεωρίας τῶν κβάντα, καθότι βάσει τῆς θεωρίας τῶν κβάντα ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν δύο κβαντικῶν συνθηκῶν ἀφ' ἑτέρου, ἤχθη ὁ Bohr εἰς γόνιμα συμπεράσματα, ἐξηγήσας πλεῖστα φαινόμενα τῆς φυσικῆς τοῦ ἀτόμου. Ὡς ἐκ τούτου κατὰ τὴν διεμόρφωσιν τῆς νέας Μηχανικῆς δὲν ἤδύνατο νὰ παραβῆ ἡ θεωρία Bohr. Οἱ θεμελιωταὶ ὄθεν νέων Μηχανικῶν ἐπιδιώκουν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἄρσιν τῆς ἀντιθέσεως τῶν θεωριῶν κυμάτων καὶ κβάντα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἄρσιν τῆς αὐθαϊρείας τῶν κβαντικῶν συνθηκῶν.

Ἡ θεωρία τῶν κβάντα ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὴν ἐσωτέραν σύστασιν τοῦ ὕλικου ἀτόμου, διότι ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν προετάθη πρὸς ἐρμηνείαν τῶν φαινομένων τῆς ἐκπομπῆς καὶ ἀπορροφῆσεως τῆς ἀκτινοβολουμένης ἐνεργείας, δηλ. κυρίως ἀφορᾷ αὐτὴ εἰς τὰς ταλαντεύσεις τῶν ἠλεκτρονίων. Ἐπομένως πρὸς ἄρσιν τῆς ἀντιθέσεως τῶν δύο περὶ ἀκτινοβολίας ἐκδοχῶν ἔπρεπε οἱ

ἐπιστήμονες νὰ στραφῶσιν εἰς τὴν βαθυτέραν μελέτην τῆς συστάσεως τοῦ ἀτόμου, τοσοῦτο μᾶλλον καθόσον καὶ αἱ κβαντικαὶ συνθήκαι εἰς τὴν σύστασιν τοῦ ἀτόμου ἀναφέρονται, τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο.

ΚΒΑΝΤΟΜΗΧΑΝΙΚΗ

Τῷ 1925 ὁ γερμανὸς καθηγητὴς Heisenberg προέτεινε νέαν Μηχανικὴν τὴν λεγομένην Κβαντομηχανικὴν, στηριζόμενος εἰς ἀρχὰς ἄλλως διαφόρους ἐκείνων, εἰς τὰς ὁποίας ἐστηρίχθη ἡ Κυματικομηχανικὴ. Οὗτος ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰς ἀποτυχίας τῶν πρὸ αὐτοῦ εἰς τὸ νὰ παρουσιάσῃν Μηχανικὴν τοῦ ἀτόμου, ἐξηγοῦσαν τὰ φαινόμενα, ἤχθη εἰς τὴν σκέψιν ὅτι πρέπει κατὰ τὴν διεμόρφωσιν τῆς νέας Μηχανικῆς τοῦ ἀτόμου νὰ μὴ στηριζόμεθα εἰς ὄρισμένον ἕκ τῶν προτέρων ὑπόδειγμα τῆς ἠλεκτρονικῆς συγκροτήσεως τοῦ ἀτόμου π. χ. εἰς τὸ ὑπόδειγμα Bohr, ἀλλὰ νὰ στηριχθῶμεν εἰς ἐκείνα, μόνον τὰ ἀτομικὰ μεγέθη, τὰ ὅποια ἦτο δυνατόν νὰ παρατηρηθῶσιν καὶ μετρηθῶσιν. Τοιαῦτα μεγέθη εἶναι τὰ διὰ τῆς φασματοσκοπίας εὐρισκόμενα, π. χ. συχνότης καὶ ἔντασις τῶν χαρακτηριστικῶν γραμμῶν τοῦ φάσματος. Τὸ νὰ χρησιμοποιῶμεν δὲ κατὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς Μηχανικῆς τοῦ ἀτόμου τὴν ἔννοιαν τῆς θέσεως τοῦ ἠλεκτρονίου, τῆς ταχύτητος αὐτοῦ καὶ τῆς μορφῆς τῶν τροχιῶν αὐτοῦ εἶναι τι τὸ αὐθαϊρετόν, ὡς μὴ ἐξηκριδωμένον ἢ δὲ ἐφαρμογὴ τῶν συνήθων νόμων τῆς Μηχανικῆς καὶ εἰς τὰ μικροσκοπικὰ αὐτὰ συστήματα δηλ. εἰς συστήματα ἀτομικῆς κλίμακος, ἀποτελεῖ ἐπίσης αὐθαϊρείαν, διότι ἡ ἐπέκτασις τῶν αὐτῶν εἶναι ἀδικαιολόγητος.

Ὁ Heisenberg ἕκ τῶν μεγεθῶν, τὰ ὁποῖα ἀνωτέρω ἀνεφέρομεν ὅτι ἐχρησιμοποίησε καὶ τὰ ὅποια ὑπόκεινται εἰς μέτρησιν, κατεσκεύασε λογιστικὰ μεγέθη, τὰ ὅποια συνέδεσεν πρὸς ἄλληλα δι' ἰδιάζοντος λογισμοῦ. Ἐχρησιμοποίησε δηλ. οὗτος τὴν μαθηματικὴν μέθοδον τῶν πινάκων (matrices), ἡ γενετικῶν ὀρίζουσῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐπέτυχε συνολικὴν ἀναπαράστασιν τοῦ φάσματος εἰς μαθηματικὴν διατύπωσιν. Εἰς τὸν ἀνωτέρω λογισμὸν ἐγένετο χρῆσις καὶ τῆς θεωρίας τῶν κβάντα. Οἱ ἀνακαλυφθέντες νόμοι οἱ ἰσχύοντες εἰς τὸ ἄτομον,

(4) Κ. Παλαιολόγου. «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Φυσικὴν τοῦ ἀτόμου», 1933, σελ. 258.

ἐκφράζονται διὰ σχέσεων, αἵτινες συνδέουν τὰ ἀνωτέρω λογιστικὰ μεγέθη, διὰ τοῦ συμπληρωθέντος λογισμοῦ τῶν γενετικῶν ὀριζουσῶν. Οἱ οὕτω διατυπούμενοι νόμοι πλεονεκτοῦν, καθότι εἶναι ἀπηλλαγμένοι τῶν αὐθαϊρέτων ἐνοιῶν. Ἡ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν θεμελιωθεῖσα νέα Μηχανικὴ ἐπιλύει σημαντικώτατα προβλήματα.

Ἡ ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΟΥ

Ἐν τῇ συγχρόνῳ Φυσικῇ βαίνομεν πρὸς συμπίδασμόν τῆς θεωρίας τῶν κυμάνσεων πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν κβάντα διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς αὐταρχίας (Indeterminism) ἢ τοῦ ἀπροσδιορίστου, τῆς ὁποίας εἰσηγητὴς ὑπῆρξεν ὁ Heisenberg.

Ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ ἀτόμου, πρὸς συμπίδασμόν τῶν περὶ ἀκτινοβολίας θεωριῶν καὶ πρὸς ἄρσιν τῆς αὐθαϊρεσίας τῶν συνθηκῶν Bohr, ἀνεπήδησε τοῦτο τὸ ἀπροσδόκητον, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος (principe de causalité) δὲν ἔχει γενικὴν ἰσχύον εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον (ὁ πλέον δὲσπιστος εἰς τὴν ἀποψιν ταύτην, τῆς συγχρόνου Φυσικῆς, θὰ εἶναι ὁ φυσικὸς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος). Ὡστε ἡ πλήρης ἑτεραρχία (Determinism) εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζεν ἡ κλασσικὴ Φυσικὴ, διέρχεται τὴν μεγαλυτέραν κρίσιν (6).

Τότε μόνον δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἰσχύει ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος, ὅταν π.χ. γνωστῆς ὄσσης τῆς ἀρχικῆς θέσεως καὶ τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος σημείου τινός, εἰς δεδομένον δυναμικὸν πεδίου, δύναται τις νὰ προείπῃ μετὰ βεβαιότητος, βάσει τῶν νόμων τῆς Μηχανικῆς καὶ Φυσικῆς, τὴν θέσιν καὶ τὴν ταχύτητα, τὴν ὁποίαν θὰ ἔχη τὸ σημεῖον αὐτὸ μετὰ πάροδον ὀρισμένου χρόνου t . Καὶ γενικῶς ὅταν δύναται τις, καθ' ὁσονδήποτε τρόπον, νὰ προείπῃ μετὰ βεβαιότητος ἕν γεγονός.

Διὰ νὰ ἐξακριβωθῇ ἔαν ἰσχύῃ ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος εἰς συστήματα τῆς ἀτομικῆς κλίμακος, ἄς μελετήσωμεν τὸ συνήθως χρησιμοποιοῦμενον παράδειγμα ὕλικου σημείου κινουμένου εὐθυγράμμως καὶ ὁμαλῶς. Πρῶτον ἄς ἐπιχειρήσωμεν τὸν καθορισμόν

τῆς θέσεως (δηλ. τῆς τετμημένης q , τοῦ σημείου) καὶ τῆς ταχύτητος v τοῦ σημείου, ἢ ἀντ' αὐτῆς τῆς ποσότητος κινήσεως $p = mv$, (ἔνθα m ἡ μάζα τοῦ σωματιδίου). Ἐὰν κατορθώσωμεν τοῦτο, γνωρίζομεν δὲ καὶ τὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐπιδρῶν ἐπὶ τοῦ ὕλικου σημείου, θὰ εἶναι δυνατὴ ἢ εὑρεσις τῶν q , p τοῦ σημείου δι' ὀρισμένην στιγμὴν τοῦ μέλλοντος, δυνάμει τῶν νόμων τῆς Μηχανικῆς. Τοῦτο ὅμως ὡς ἀπέδειξεν ὁ Heisenberg εἶναι ἀδύνατον, ὅσον δὲ ἵποτε ἀκριβεῖς καὶ ἂν εἶναι αἱ μετρήσεις μας, δηλ. ἀνεξαρτήτως τῶν τυχαίων σφαλμάτων, τὰ ὁποῖα ὀφείλονται εἰς τὰς ἀτελείας τῶν ὀργάνων μετρήσεως.

Ἔστω ὅτι κατὰ τὴν μέτρησιν τῶν μεγεθῶν q , p συμβαίνουν ἀντιστοίχως τὰ σφάλματα παρατηρήσεως Δq καὶ Δp . Ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ γινόμενον τῶν σφαλμάτων τούτων θὰ εἶναι τοῦλάχιστον ἴσον πρὸς τὴν σταθερὰν τοῦ Planck h , ἥτοι θὰ εἶναι

$$\Delta q \cdot \Delta p = h.$$

Ἐὰν τὸ h ἦτο ἀπείρως μικρόν, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχωμεν ἀρκούντως μικρὰς τιμὰς διὰ τὰ Δq καὶ Δp . Ὁ ἀνωτέρω τύπος δεικνύει ὅτι ὅταν κατορθώνομεν ἀπείρως μικρὰν τιμὴν διὰ τὸ Δq , τότε ἡ τιμὴ τοῦ Δp καθίσταται ἐξαιρετικὰ μεγάλη. Ὡστε ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀκριβοῦς τιμῆς τοῦ ἐνός ἐκ τῶν q , p ἀποκλείει τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀκριβοῦς τιμῆς τοῦ ἄλλου. Ἐντεῦθεν ἐξηγήσασθαι ὁ Heisenberg τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀπροσδιορίστου, τὴν ὁποίαν καὶ ἔθεσεν ὡς βάσιν τῆς Κβαντομηχανικῆς. Ἐπομένως δὲν ἰσχύει εἰς τὰ συστήματα τῆς ἀτομικῆς κλίμακος ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τῆς αὐταρχίας. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω τύπου συμπεραίνομεν καὶ τι ἄλλο, ὅτι δηλ. ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ ὡς ἐλαχίστη τιμὴ τοῦ γινομένου ἢ τιμῆς h , ἔπεται ὅτι προκειμένου περὶ μακροσκοπικῶν συστημάτων, δηλ. συστημάτων τῆς κλίμακος τοῦ αἰσθητοῦ εἰς ἡμᾶς κόσμου, ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἰσχύουσα ἕνεκα τῆς μικρᾶς τῆς τιμῆς τοῦ h .

Ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος, ἥτις δύνανται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰσχύουσα εἰς τὰ μακροσκοπικὰ συστήματα, δὲν ἰσχύει εἰς τὰ

(6) E. Schrödinger, «Über Indeterminismus in der Physik», 1932.

μικροσκοπικὰ τοιαῦτα, διότι εἰς ταῦτα αἱ αὐταὶ χρονικαὶ συνθήκαι δὲν φέρουν πάντοτε τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Τὰ συστήματα τῆς ἀτομικῆς κλίμακος, δηλ. τῆς κλίμακος ἐκείνης ἣτις περιλαμβάνει τὰ ἄτομα, τὰ ἠλεκτρόνια, τὰ ποζιτρόνια κλπ. δὲν τὰ διέπει ἡ ἀρχὴ τῆν αἰτιότητα, δὲν ἰσχύουν δηλ. εἰς αὐτὰ οἱ αἰτιώδεις νόμοι. Οἱ φυσικοὶ νόμοι ἰσχύουν μόνον εἰς μέσας τιμάς, αἱ ὁποῖαι ἐξήχθησαν ἀπὸ πλῆθος παρατηρήσεων, εἰς ἐκάστην ὁμωσ ἐκ τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν ἰσχύουν κατὰ προσέγγισιν. Οἱ νόμοι οὗτοι εἶναι στατιστικοὶ νόμοι, ἰσχύοντες εἰς σύνολον ὁμοίων συστημάτων, οὐχὶ ὁμωσ καὶ εἰς μεμονωμένον σύστημα, εἰμὴ μόνον κατὰ προσέγγισιν. .

ΤΟ ΦΥΣΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΕΙΔΩΛΟΝ

Ἡ κλασσικὴ Φυσικὴ εὐρισκομένη πρὸ τῆς ἀδυναμίας νὰ γνωρίσῃ τὰς ἀρχικὰς μοριακὰς συνθήκας καὶ τὴν μοριακὴν ἐξέλιξιν, δὲν διενόηθη ποτὲ νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς αἰτιότητας, καίτοι δὲν ἐξήγετο ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐκ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως. Ἡ δὲ θεωρητικὴ Φυσικὴ δέχεται ὀπισθεν τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἄλλον κόσμον, τὸ φυσικὸν κοσμοεἶδωλον (physikalisches Weltbild) τοιοῦτον, ὥστε ἐν αὐτῷ νὰ ἔχῃ γενικὴν ἰσχὴν ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητας. Ἡ ἀβεβαιότης δὲ εἰς τὴν πρόγνωσιν γεγονότων τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ὀφείλεται εἰς τὴν ἀβεβαιότητα τῆς μεταφορᾶς τῶν γεγονότων τοῦ κοσμοεἰδώλου εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον. Τὸ κοσμοεἶδωλον εἶναι κατασκευάσμα τῆς φαντασίας καὶ ἀπο-

τελεῖ βοηθητικὴν ἔννοιαν δεικνύουσαν τὴν προσπάθειαν τῶν φυσικῶν, ὅπως σώσουν τὸν κινδυνεύοντα νόμον τῆς αἰτιότητας.

Οἱ μελετηταὶ τῆς φύσεως, διὰ τῆς βαθυτέρας ἐπιγνώσεως τῆς στενότητος τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἐλευθεροῦντες τὴν διάνοιαν τῶν ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικότητα τοῦ πτωχοῦ ὕλικου τῶν πέντε αἰσθήσεων, ἀνάγονται εἰς παραδοχὴν τοῦ ὑπὲρ αἰσθησιν πραγματοῦ κόσμου⁽⁶⁾. Τόσον ἡ τάσις πρὸς θεμελίωσιν τοῦ κοσμοεἰδώλου (τὸ ὅποιον διαρκῶς συμπληρούμενον, ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων, ἀπομακρύνεται τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου), ὅσον καὶ ἡ τάσις πρὸς παραδοχὴν τοῦ ἰδεώδους πνεύματος, φανεροῦν ὅτι ἡ ἔρευνα τῆς ἐνδοτάτης συστάσεως τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἄγει εἰς παραδοχὴν κόσμου ὑπὲρ αἰσθησιν, ὃ ὅποιος ὑφίσταται ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθήσεων. Ὁ ὑπὲρ αἰσθησιν κόσμος δὲν δύναται νὰ γνωσθῇ δι' ἀμέσου παρατηρήσεως, καὶ ἐπομένως ἡ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης σκοπιᾶς κατόπτεισις αὐτοῦ εἶναι ἀκατόρθωτος. Ἄλλ' ἐνῷ τὸ ἐντεῦθεν πρὸς τὰ ἐκεῖ πῆδημα συναντᾷ ἀνυπέροδλητον φράγμα, τὸ ἀντίστροφον παρουσιάζει, οὕτως εἰπεῖν, πόρον διαβάσεως καὶ οὕτως ὁ αἰσθητὸς κόσμος ἀποτελεῖ μίαν πληροφορίαν ἐκ τοῦ ὑπὲρ αἰσθησιν κόσμου προερχομένην.

Δ. Φ.

(6) Πρβλ. Μ. P l a n c k : Ἡ αἰτιότης εἰς τὰ φυσικὰ φαινόμενα. Δελτίον Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, 1935, σελ. 45.

ΕΡΝΕΣΤΟΣ ΨΥΧΑΡΗΣ

«Έπηρε το μέρος τῶν πατέρων του, ἐναντίον τοῦ πατέρα του». Τῆ φράσι τοῦτη πού ὁ Ἑρνέστος Ψυχάρης χρησιμοποιεῖ σ' ἓνα βιβλίον του γιά νά χαρακτηρίσῃ τόν ἡρώα του, θά μπορούσε κανεῖς νά τήν ἐφαρμόσῃ μέ τήν πιδ μεγάλη ἐπιτυχία σ' αὐτόν τόν ἴδιον. Οἱ «πατέρες»—οἱ πρόγονοι—μέσα στό πλαίσιο τῆς Χριστιανικῆς πίστεως εἶχαν ζήσει, καί κάτω ἀπό τόν ἴσκιον τοῦ Σταυροῦ ζήτησαν νά χτίσουν τὸ οικοδόμημα τοῦ πολιτισμοῦ τῶν καί τῆς εὐτυχίας τῶν. Ὁ «πατέρας»—ὁ Ρενάν—ὁ μέγιστος ἀρνητής τῆς πίστεως τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου. Κι' ὁ Ἑρνέστος Ψυχάρης—ἕγγονος τοῦ ἀρνητοῦ—παίρνει τὸ μέρος τῶν πατέρων του, καί μπαίνει στήν πρώτη γραμμὴ τῶν πνευματικῶν ἀγωνιστῶν, κι' ἀναλαμβάνει τὴν ἀποστολή, νά καταλύσῃ τὸ καταστροφικὸ ἔργο τοῦ ἀποστάτη παπποῦ.

Καί δὲν ἀστοχῆσεν, ἀλήθεια, στὸν μέγιστον σκοπὸν του. Ὁ νέος αὐτὸς πού σκοτώθηκε τριάντα μόλις ἐτῶν τὸν Αὐγουστο τοῦ 1914, στήν ἀρχὴ τοῦ ἄλλου εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ὁ νέος πού ἔνα ἀπ' τὰ βιβλία του στὰ 1937 εἶχε σημειώσει τὴν ἐκατοστὴ εἰκοστὴ ἔκδοσί του, κατῶρθεσε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἴσως τῆς γενιάς του νά ἀποσπῆσῃ τὸ γαλλικὸ λαὸ ἀπ' τὴ βαρεῖαν ἀτμόσφαιρα τῆς ρενανικῆς ἀπιστίας. Ἡ ζωὴ του καί τὸ ἔργο του ἔχουν ἀπασχολήσει τοὺς κορυφαίους τῆς γαλλικῆς διανοήσεως. Ἀναριθμητὰ ἄρθρα καί τόμοι πολυσέλιδοι ἔχουν γραφῆ καί θά γραφοῦν ἀκόμη κι' ἄλλοι. Μόνον οἱ κορυφαῖοι τῆς ἑλληνικῆς διανοήσεως δὲν καταδέχτηκαν ἀκόμη ν' ἀπασχολήσουν τὰ πολὺτιμα ἐγκεφαλικά τους κύτταρα μὲ ἓνα τέτοιο θέμα.

II

Δὲν εἶναι βέβαια καθόλου παράδοξον, ὅτι τὸ οικογενειακὸ καί τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον, ὅπου μεγάλωσε ὁ Ἑρνέστος Ψυχάρης, κάθε ἄλλο παρά εὐνοϊκὸ ἦταν γιά νά δημιουργήσῃ ἓναν πιστὸ. Τὰ εἰκοσι πρῶτα χρόνια του τὰ ἔζησε μέσα σὲ μιάν ἀτμόσφαιρα διαποτισμένη πέρα γιά πέρα ἀπ' τὸν ρενανικὸν ὀρθολογισμό. Ἄλλως τε ὡς τὰ δέκα του χρόνια ζοῦσε ὁ παπποῦ του κι' εἶχε τὴν εὐκαιρία νά τὸν γνωρίσῃ καί νά πάρῃ ἀπ' τὸν ἴδιον τὰ πρῶτα μαθήματα τοῦ ἀρνητισμοῦ. «Τὴν ἐποχὴ αὐτῆ, ἀλλά καί σ' ἄλη τὴ γυμνασιακῆ του ζωῆ» μᾶς πληροφορεῖ ἡ ἀδελφὴ του Ἑριέττα Ψυχάρη, «ὁ Ἑρνέστος δὲν ἐγνώρισεν ἄλλες κατευθύνσεις ἀπὸ τὶς κατευθύνσεις μιᾶς ἀνατροφῆς χωρὶς Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία

ἀντλεῖ κανεῖς ἐνίσχυσι μονάχα ἀπ' τὶς πηγές τοῦ ὀρθολογισμοῦ. Μικρὸ παιδάκι, ἐγνώρισε τὸν Μπερθελό, τὸν Ἀνατόλ Φράνς» (1). Ἡ διανοητικὴ ὁμῶς αὐτῆ ὑπερτροφία, ἡ ἀπόλυτη αὐτῆ προτίμησι τοῦ νοῦ κι' ἡ παραμέλησι τῆς ψυχῆς, δὲν ἦταν προωρισμένη γιά νά ἱκανοποιήσῃ τὶς βαθεῖες λαχτάρεις καί τὶς ἀσίγαστες ἀνησυχίες ἐνὸς νέου ζωντανοῦ, ἐνὸς νέου μὲ ψυχὴ (2).

Αὐτὴ ἡ δίψα γιά κάτι τὸ ἀληθινὰ μέγαλο, πού ν' ἀναπαύῃ καί νά ἱκανοποιήσῃ ὀχι πιά μονάχα τὸν ἐγκέφαλον μὰ δλόκληρον τὸν ἑσωτερικὸν του κόσμον, εἶναι τὸ μέγαλο κίνητρο τῆς ζωῆς του. Αὐτῆς τῆς δίψας τὴν ἱκανοποιήσῃ ζήτησε νά βρῆ στὸ σοσιαλισμό, στὸν ἀντιμιλιταρισμό, στὸν μερξονισμό, ἀκόμη καί σὲ μιὰ ζωὴ ἠθικῶν ἀταξιῶν. Τίποτα ὁμῶς ἀπ' αὐτὰ δὲ μπορεῖ νά τὸν ἱκανοποιήσῃ. Στὸ τέλος, αὐτὸς ὁ πόνος ὁ πνευματικὸς τὸν φέρνει σὲ μιάν ἀντίθεσι πρὸς τὸ ρηχὸ καί ξερό περιβάλλον του. «Ἐνας ἔντονος πόθος φουγῆς τὸν κυριεῖ. Εἶναι τὸ ἴδιον αἰσθημα τῆς φυγῆς, πού βασανίζει τόσους καί τόσους στὴν ἐποχὴ μας, ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς ξεραίας καί τοῦ ἀνεδαφικοῦ ὕλιστικοῦ πολιτισμοῦ, μέσα στὸν ὁποῖον δέρεται καί παραδέρνει ὁ ἀποξενωμένος ἀπ' τὶς πνευματικὲς δροσιές τῆς Πίστεως μοντέρνος ἀνθρώπος. «Τὴν ἴδια στιγμὴ—μᾶς λείπει γιά τὸν Ἑρνέστο ἡ ἀδελφὴ του—τὴν ἴδια στιγμὴ πού βυθίζεται μέσα στὴν παραλυσία γιά νά μαλακώσῃ τὴ θλίψι του, τότε πού τὸ γλύστρημα πρὸς τὸ κακὸ ἐντείνεται καί γίνετα ὀρμητικὸ, ἓνα σφίγγος ἀγνωστο ἀναπηδᾷ ἀπ' τὰ βάθη τῆς ὑπάρξεώς του, μιὰ ἀγρία θέλησις ἀντικαθιστᾷ τὴν πλαδαρότητα του, μιὰ δύναμις μουσικὴ τὸν συνταράζει καί δὲν τοῦ ἐπιτρέπει καμμιάν ἀναβολή. Ὁ τραγικὸς ἀγῶνας πού ὁ Ἑρνέστος Ψυχάρης σηκώνει ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του στὰ εἰκοσι χρόνια του, ἡ νίκη πού κερδίζει πάνω στὴ τσακισμένη θέλησί του, εἶναι τὸ ὠραιότερον σημεῖον τοῦ χαρακτήρος του, εἶναι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴ

(1) Ἡ Ἑριέττα Ψυχάρη ἔχει ἐκδώσει σὲ μιὰ πολὺτιμη συλλογὴ τὶς ἐπιστολὰς τοῦ ἀδελφοῦ τῆς, μὲ τὸν τίτλον «Lettres du Centurion», μὲ πρόλογον τοῦ Paul Claudel. Στὴ συλλογὴ προτάσσει κι' ἡ ἴδια μιάν ὄψαια Εἰσαγωγή, ὅπου μᾶς δίνει πληροφορίες ἀξιόλογες γιά τὸν ἀδελφὸ τῆς. Οἱ παραπομπές μου ἀναφέρονται στὴ 12^η ἔκδοσι τῶν «ἐπιστολῶν». Γιά τὴν παραπάνω σελ. I-II.

(2) Le voyage du Centurion, σελ. 5.

σωτηρία» (3).

Δὲν ἐπρόκειτο ἀκόμη γιὰ ἀναζήτησι τῆς θρησκευτικῆς λυτρώσεως οὔτε γιὰ κατάκτησι τῆς πίστεως. Ὅμως ἡ πρώτη ἐπανόστασις εἶχε γίνει. Ὁ Ἐρνέστος τελειώνοντας τὶς φιλοσοφικὰς του σπουδὰς, ἐγκαταλείπει τὸ σπῆτι του, καὶ κατατάσσεται στὸ στρατό. Περνάει ὁ χρόνος τῆς θητείας του, κι' ἀντὶ νὰ γυρίσῃ στὸ Παρίσι, ἀνανεώνει τὴ θητεία του γιὰ ἄλλα πέντε χρόνια, καὶ μπαίνει στὸ ἀποικιακὸ πυροβολικόν. «Ὅλα αὐτὰ—λέει ὁ Henri Massis στὸ ὑπέροχο βιβλίον του «Ὁ φίλος μας Ψυχάρης», ὅπου ἡ λογοτεχνικὴ μαεστρία τοῦ μεγάλου στιλίστα συναγωνίζεται μὲ τὸ βαθύ χριστιανικὸ ἀσθημα συνειδητοῦ καὶ φωτισμένου πιστοῦ—ὅλα αὐτὰ ἦταν μιὰ κατάπληξις γιὰ ὅλους τοὺς φίλους του, γιὰ ὅλον ἐκεῖνον τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων πού σύχναζαν στὸ σπῆτι τῶν γονέων του. Ἦταν σάν ἓνα εἶδος σκανδάλου νὰ βλέπουν τὸν ἔγγονο τοῦ Ρενάν, τὸ γιού τοῦ Γιάννη Ψυχάρη, νὰ ἐκλέγῃ τὴν καριέρα τῶν ὀπλων, νὰ προτιμᾷ τὸ σύνταγμα, τὸν στρατῶνα, ἀπ' τὶς εὐγενεῖς διανοητικὰς ἐργασίαις πού ἀποτελοῦσαν τὴν τιμὴ τῆς οἰκογενείας του».

Ἀδιαφορῶντας γιὰ τὰ σχόλια τοῦ κόσμου αὐτοῦ, ἀπ' τὸν ὅποιο δὲν εἶχε νὰ περιμένη τίποτε, ὁ Ψυχάρης, ἀκολουθεῖ σὲ εἰδικὴ ἀποστολὴ τὸ σύνταγματάρχης Lenfant, καὶ φεύγει γιὰ τὸ Κογκό, προτιμῶντας ἀπὸ τὴν εὐκολὴν μὰ ταπεινὴν ζωὴν τῶν τέρψεων τὶς δυσκολίαις καὶ τὶς στερήσεις τῆς μαύρης ἡπείρου. «Ἐγκατέλειψε τὴ Γαλλία καὶ τὸ Παρίσι—γράφει ὁ Πῶλ Μπουρζέ(4)—γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ μιάν ἀτμόσφαιρα διανοητικῆς καὶ συναισθηματικῆς ἀναρχίας, μῆσα στὴν ὁποία ἐπνίγετο. Ἦρθε νὰ ζητήσῃ ἀπ' τὴν Ἀφρικὴ μιάν ὠφέλιμην χρησιμοποίησιν τῶν τριάντα του χρόνων, ἀλλὰ καὶ μιάν ἀνακαίνισιν, μιάν ἀποκατάστασιν τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς, χρησιμοποιοῦντας γιὰ μῆσα τὴν ἐρημίαν, τὸν κίνδυνον, τὴν καθημερινὴν ἐπαφὴν μὲ φύσι παρθενικὴν κι' ἀνθρώπων πρῶτογόνους».

Δὲν ἀπῆλθε καὶ ἐλπίδες του ὁ Ψυχάρης. Σιγά-σιγά ξαναβρῆκε τὴ διαύγεια τοῦ πνεύματός του καὶ τὴν ἡρεμίαν τῆς συνειδήσεως. Ἐδόθηκε μὲ ὅλην του τὴν ψυχὴ στὸ νέο του ἔργο. Ἦ ἀφοσίωσις στὸ καθήκον κι' οἱ ἱκανότητες πού ἔδειξε ἦταν τόσο ἀξιόλογες, ὥστε ὁ συνταγματάρχης Lenfant τὸν ἐπρότεινε γιὰ τὸ στρατιωτικὸν παράσημον, συνοδεύοντας τὴν πρότασιν του μὲ ἓνα ἐξαιρετικὸν ἐγκώμιον(5). Συγχρόνως, ἐδῶ

στὴ χώρα τῆς ἐρήμου καὶ στὴν αὐστηρὴ στρατιωτικὴν ζωὴν, τὸ ἔμφυτον συγγραφικὸν ταλόντο τοῦ Ψυχάρη βρῆκε εὐκαιρίας γιὰ νὰ καρποφορήσῃ γονιμώτατα. Δυὸ βιβλία ἦσαν ὁ καρπὸς τῆς ἐργασίας αὐτῆς. Τὸ ἓνα μὲ τὸν τίτλον «L' appel des armes» (ἡ κλήσις τῶν ὀπλων) καὶ τὸ δεύτερον μὲ τίτλον «Terres de soleil et de sommeil» (Χῶρες τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ ὕπνου), πού γράφτηκε δεύτερον, ἀλλὰ τυπώθηκε πρῶτον. Μόλις παρουσιάσθηκε στὴ δημοσιότητα τὸ βιβλίον τοῦτο, οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων τὸ ὑποδέχτηκαν μὲ ἐνθουσιασμό. Ἐγκώμια πολλὰ γράφτηκαν τότε γι' αὐτὸ καὶ γιὰ τὸν συγγραφέα του, κι' ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία, κάνοντας δεκτὴν πρότασιν τοῦ Maurice Barrès, ἐβράβευσε τὸν νεαρὸν ἀκόμα συγγραφέα. Τὴν ἴδια θερμὴ ὑποδοχὴ βρῆκε καὶ τὸ πρῶτον βιβλίον του, τὸ «Appel des armes», ὅταν ἀργότερον τυπώθηκε. «Ἐκυκλοφόρησε, λέει ὁ J. Calvet, μέσα σὲ μιάν ἀτμόσφαιρα δηλητηριασμένη ἀπ' τὶς παλῆς ἰδεολογίας, πού τώρα πιά δὲως ἀνατρίχιαζε ἀπ' τὶς ἐρχόμενες καταγιγίδες, καὶ προκάλεσε μεγάλας συγκινήσεις. Ἦταν ἡ ἀναβίωσις τοῦ ἀρχαίου ἱπποτικῆς πνεύματος, κάπως ἐξαχασμένον καὶ παραγνωρισμένον»(6).

Οἱ ἐπιτυχίαι αὐτὰς τοῦ Ψυχάρη συνετέλεσαν ὥστε, ὅταν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1908 γύρισε στὴ Γαλλία, νὰ βρῆ ἀπὸ μέρους τῶν φίλων του, καὶ πρὸ πάντων τοῦ Πηγκὺ καὶ τοῦ Ζάκ Μαριταίν, μὲ τοὺς ὁποίους ἀπὸ προτιήτερα συνδέταν, μιάν ἀγάπην, καὶ μιάν ἀφοσίωσιν ἀκόμη μεγαλύτερην. Τὸ σοβαρώτερον ὅμως ἦταν κάτι ἄλλο: μιὰ ριζικὴ μεταβολὴ εἶχε συντελεσθῆ ἀπὸ ἐσωτερικὸν τῶν δυὸ αὐτῶν συγγραφέων, πού ἡ θέσι τους στὴ Γαλλικὴ διανόησιν τοῦ αἰῶνός μας εἶναι τόσο τιμητικὴ. Ὁ Πηγκὺ, ὁ ἄλλοτε ὀρθολογιστὴς καὶ οὐσιασιολητής, ὁ φλογερὸς συγγραφεὺς πού συκινούσε καὶ ἀναστατώνει τοὺς γαλλικοὺς κύκλους τῶν γραμμάτων δέκα χρόνια τώρα, εἶχε γυρίσει ἐν τῷ μεταξύ ὀριστικὰ στὸ Χριστιανισμό. Κι' ὁ Μαριταίν, ἔγγονός τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ Φάβρ, παιδικὸς φίλος τοῦ Ἐρνέστου, μεγαλωμένος κι' αὐτὸς μῆσα στὸ πῦρ ἀκράτου ἀντιθρησκευτικῆς περιβάλλοντος, εἶχε βρῆ κι' ἐκεῖνος στὸν καιρὸ τῆς ἀπουσίας τοῦ φίλου του, τὸ δρόμον πού τὸν ὠδήγησε ὄχι ἀπλῶς σὲ μιὰ θεωρητικὴν πίστιν, ἀλλὰ πρὸ πέρα ἀκόμη, σὲ μιὰ συνεπῆ καὶ συνειδητὴν θρησκευτικὴν ζωὴν. Ἦ ἄς σημειωθῇ ἐδῶ πὼς ὁ Μαριταίν στὸ μεταξύ εἶχε τελειώσει τὶς φιλοσοφικὰς του σπουδὰς στὴ Γαλλία καὶ τὴ Γερμανία. Σήμερα εἶναι καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας καὶ ἀκαδημαϊκός. Ὅσον τὸν Πηγκὺ, πέθανε νωρὶς κι' ὀλόκληρη ἡ πνευματικὴ Γαλλία θρη-

(3) Στὸ ἴδιον μέρος, σελ. IV.

(4) Πρόλογος στὸ «Le voyage du Centurion» σελ. XIV.

(5) Βλέπε τὸ βιβλίον τοῦ Massis σελ. 40-41.

(6) «Le renouveau catholique» σελ. 157.

νησε τὸ θάνατό του. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν σὲ δεκαπέντε τόμους].

Ὁ Ἑρνέστος δὲ μπορούσε νὰ μὴν ἀντιληφθῆ τὴ μεταστροφή τῶν φίλων του. Ὁ ἴδιος ὁμως καθυστεροῦσεν ἀκόμη. Ἐνῶ δὲν ἔτρωφε πιά κακίαιμα ὑπόλημι πρὸς τὴν προηγουμένη γενεὰ τῶν ἀρνητῶν, δὲν εἶχε ὁμως ἀκόμη τὴ δύναμι ν' ἀνέστη τὴ Πίστι. Γι' αὐτό, ὅταν ὁ Μαριταῖν τοῦ ἔγραψεν «Ἐλλίω πῶς θὰ μᾶς γυρίσης ἀπὸ τὶς ἐρημιές αὐτὲς πιστεύοντας στὸν Θεό», ὁ Ψυχάρης ἀπαντοῦσε: «Δὲ βλέπω με τί τρόπο ἢ μοναξιά θὰ ὠδηγοῦσε τὴν πίστι». Καὶ μολονότι ἐδοκίμαζε θαυμασμό γιὰ τὴ «μεγάλῃ ἰδέα» ποῦ γέμιζε τὴν καρδιά τοῦ Μαριταῖν, καὶ παρ' ὅλη τὴ συγκίνησι ποῦ δοκίμαζε ἀπ' τὴν ἐπιστροφή αὐτῆς τῆς τόσο πλούσιας καὶ σπάνιας ψυχῆς, ὁ ἴδιος ἀντιστεκόταν ἀκόμη (?). «Ἐκείνο ποῦ μπορῶ νὰ σοῦ πῶ, τοῦ ἔγραφε στὶς ἀρχὲς τοῦ 1909, εἶναι ὅτι ἐλκύομαι ἀπ' αὐτὸ τὸ ὁμοιομορφο πνευματικὸ σπῆτι, ὅπου θέλεις νὰ με κάμης νὰ μπῶ. Ἐλκύομαι πρὸς τὸ σπῆτι σου' ὁμως μέσα δὲ μπαίνω».

III

Ὁ Ψυχάρης δὲ γύρισε στὴ Γαλλία μὲ τὴ σκέψι νὰ μείνῃ. Μπήκε στὴ Σχολὴ Πυροβολικοῦ τῶν Βερσαλλιών, καὶ μετὰ ἕνα ἔτος, τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1909, βγήκε ἀνθυπολοχαγός. Τὸν ἄλλο μῆνα ἐτοιμάζεται γιὰ ἀναχώρησι. Ἡ μαύρη ἡπειρος τὸν ἐκαλοῦσε. Ἀκολούθησε τὸ συνταγματάρχη Patey σὲ μιὰ ἀποστολὴ ποῦ εἶχε σκοπὸ τὴν ὄργανωσι τῆς Μαυριτανίας. Ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ διήρκεσε μέχρι τὸ τέλος τοῦ 1912. Στὰ τρία αὐτὰ χρόνια, μιὰ ὀλοκληρωτικὴ ἀναδημιουργία ἐγίνε μέσα στὸν Ψυχάρη. Τὸ πνευματικὸ χάος ἐπρόκειτο νὰ μορφοποιηθῆ, τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ποῦ τόσα χρόνια «ἐπέφερετο ἐπάνω τῆς ἀθύσσου» θὰ ἔκαμνε νὰ λάμψουν ἄστρα καὶ φῶτα γλυκὰ στὸ στερέωμα τῆς σκοτισμένης ἀπιστίας ψυχῆς. Εὐτυχῶς τὴ θαυμασιότη αὐτὴ ἐξέλιξε, μὲ ἕναν τρόπο ἀντάξια ἀριστοφυλακτικὸ τὴν ἔχει περιγράβει λεπτομερῶς ὁ ἴδιος ὁ Ψυχάρης, ὄχι μόνον κομματιαστὰ καὶ μὲ ὕφος φιλικό, τρυφερό καὶ οἰκείο μέσα στὶς ἐπιστολὲς του, μὰ καὶ ουστηματικὰ καὶ σὲ ὕφος τέχνης ὑπέροχης μέσα στὰ δυὸ του ἀθάνατα βιβλία: «Τὸ ταξεῖδι τοῦ Κεντυριῶνος» καὶ «Φωναὶ βῶσαι ἐν τῇ ἐρήμῳ». Οἱ σελίδες αὐτὲς, λέει ὁ Massis, εἶναι σελίδες ποῦ ἔχουν ἀληθινὰ τὰ σημάδια μιᾶς θείας ἐμπνεύσεως. Αὐτὲς μᾶς δίνουν νὰ μάθωμε τίς βαθμιαῖες προετοιμασίες ποῦ ἔκαμνε ὁ Θεός σ' αὐτὴ τὴν ψυχὴ, ὅπου ἐπρόκειτο σὲ λίγο νὰ κατοικήσῃ⁽⁸⁾.

Ποῖος θὰ τὸ πίστευε; Οἱ Μαῦροι τῆς Ἀ-

φρικῆς ἦταν ἐκείνοι ποῦ θὰ ἔδιναν στὸν εὐρωπαϊὸν αὐτὸν τὴν παρακίνησι γιὰ νὰ ἐγκολπωθῆ ὀριστικὰ τὴν πίστι. Μιά μέρα, στὸ Πόρτ' Ἐτιέν, δείχνοντας στὸν ὀδηγὸ του—ἕναν νεαρὸ μαῦρο τῆς Σαχάρας—τὴν ἐγκατάστασι τοῦ ἀσφυμάτου τηλεγράφου, τοῦ λέει μὲ ὑπερηφάνεια: «Βλέπεις; οἱ Μαῦροι εἶναι τρελλοί, ποῦ θέλουν νὰ ἀντιστεκώνται σὲ ἀνθρώπους τόσο πλούσιους καὶ τόσο δυνατοὺς ὡς τοὺς Γάλλους». Ὁ Μαῦρος ἔμεινε μιὰ στιγμὴ σιωπηλός, κι' ὕστερα τοῦ ἀπήτησε σοβάρα: «Ναί, ἐσεῖς οἱ Γάλλοι ἔχετε τὸ βασίλειο τῆς γῆς ἀλλὰ ἐμεῖς οἱ Μαῦροι ἔχομε τὸ Βασίλειο τῶν Οὐρανῶν»⁽⁹⁾. Ἦταν μιὰ σκέψις ποῦ συνεκλόνησε τὸν πολιτισμένον ἄπιστο.

Καὶ δὲν ἦταν ἡ μοναδικὴ περίπτωσις. Ἄλλοτε, στὶς ἐπιχειρήσεις τοῦ Τισαίτ, συζητοῦσε κάποια στιγμὴ μὲ τὸν ὀδηγὸ του Σιντιά, ποῦ εὐχαριστιόταν ν' ἀνοίγῃ συζητήσεις θρησκευτικὰς, καὶ ποῦ τοῦ εἶπε ξαφνικὰ: «Ξέρω πῶς ὁ Ἰσά εἶναι ἕνας μεγάλος προφήτης, ἀλλὰ ἐσεῖς οἱ Ναζωραῖοι τί λέτε γι' αὐτόν;» Ἐπαρτήρησα τὸν Σιντιά—διηγείται ὁ Ψυχάρης στὶς «Voix...». —Εἶναι γνωστὸ, πῶς Ἰσά εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σ' ἀραβικὰ. Δὲν ἐδίστασα οὔτε στιγμὴ, καὶ ἀπήτησα στὸν Σιντιά: «Ὁ Ἰσά, φίλε μου, δὲν εἶναι προφήτης, ἀλλὰ εἶναι σ' ἀλήθεια ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ».—Ἐσταμάτησα, συνεχίζει, μὲ τὸ λαϊμὸ σφιγμένον. Αὐτὴ ἡ λατρευτὴ ἱστορία μπορούσε νᾶνα κτῆμα δικό μου; εἶχα ἀρὰ γε τὸ δικαίωμα νὰ τὴν συλλάβω, νὰ δώσω πιστοποιήσι γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, χωρὶς νὰ τὸν πιστεύω;—Σιντιά, ἐξασκολούθησα, ξέρεσι τώρα ποῖος εἶναι ὁ κύριος τῶν Ναζωραίων. Μάθε λοιπόν, ὅτι, ὀπρητῶντας τὸν Κύριον αὐτόν, θὰ ἐδίναμε, μὲ ὅλη μας τὴ θέλησι, καὶ τὴ ζωὴ μας ἀκόμη.....». Βρισκόμουν τότε στὴν μιὰ παράδοξη πνευματικὴ κατάστασι. Γιατί δὲν ἐπίστευα ἀκόμα! Καὶ μ' ὅλ' αὐτὰ, μιλοῦσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς συνειδησέως μου, καὶ δὲν νομίζω πῶς δὲν ἦμουν εὐλικρινής⁽¹⁰⁾.

Παράλληλα μὲ τὴν ἐπίδρασι ποῦ ἐξασκοῦσαν στὴν ψυχὴ του οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ μὲ τίς ἀγνὲς πρωτόγονες διαθέσεις, κι' ἡ μοναξιά τῆς ἐρήμου, ὅπου τοῦ φαινόταν πῶς ὄλα προσέυχονταν πρὸς μιαν Ὑπέρταστη Δύναμι, συγχρόνως ἔφταναν ὡς ἐκεῖ ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴ μακρινὴ πατρίδα, ἐνισχύσεις σταλμένες ἀπὸ τ' ἀγαπημένα του πρόσωπα. Γεμάτα ἐνθουσιασμό καὶ δύναμι τὰ γράμματα ποῦ τοῦ ἔστειλνεν ὁ «δάσκαλός του» ὁ Πευκό. «Μεγάλον παιδί, μεγάλε φίλε, ἄνθρωπε μεγάλουκαρδε,—τοῦ ἔγραφε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1910—Σὺ ποῦ ἰδρύεις

(9) Ἰδ. σελ. 109.

(10) Les voix qui crient dans le désert, σελ. 171.

(7) Henri Massis Ἰδ. βιβλ. σελ. 66.

(8) Ἰδ. βιβλ. σελ. 108.

στρατόπεδα καὶ πού ἰδρύεις πόλεις, πυροβολητὴ, ἄποικε, σὺ πού ξυπνώντας τὸ ἀρχαῖον αἷμα τῆς Βρετανίας καὶ τὸ ἀρχαῖον αἷμα τῆς Μεσογείου καὶ τὸ ἀρχαῖον αἷμα αὐτοῦ τῆς Ὀλλανδικῆς ὑπομονῆς, ἀποκαθιστᾶς τὴν ἀρχαῖαν ἀνδρεία, μὲ τοὺς ἡρωϊσμοὺς τῶν μαυριτανικῶν πολέμων... Ἀνθρώπε τοῦ δόλοιστρού ἤλιου, ἀνθρώπε μὲ τὰ μάτια τὰ γεμάτα δροσιά, ἀνθρώπε μὲ τὴ θαυμάσια καρδιά.... Ἡ βιβλιοθηκὴ ἐκστρατείας πού ἔχεις δὲν περιλαμβάνει παρά τις «Σκέψεις» τοῦ Πασκάλ, τοὺς «Λόγους» τοῦ Βουσέ, τὸν «Πίνακα τῶν Λογαριθμῶν»..... Ἐλλήνα, κληρονόμη τῆς ἀρχαίας σοφίας... Σὺ πού μόνος ἀπὸ μᾶς ἔχεις νοιώσει τὴ σιγὴ τῶν μονώσεων τριῶν καὶ τεσσάρων μηνῶν, καὶ πού μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐφύλαξες τὴν ἀγνότητα τῆς ψυχῆς σου».

Μεγαλύτερος ἀκόμη ἐνισχυτὴς ὁ Μαριταῖν, δὲν ἔπαυε νὰ κολλῆ διαρκῶς μὲ ἰσχυρότερη φωνὴ τὸ φίλο του γιὰ ν' ἀνεῖθῃ κι' ἐκείνος πρὸς τ' ἀνοιχτὰ ψηλάματα τῆς μεγάλης χαρᾶς καὶ τοῦ ἀνέπερου φέγγους. Τὸ δρόμον ὡς ἐκεῖ πάνω τὸν εἶχε βαδίσει πιά ὁ ἴδιος καὶ ἤξερε καλὰ νὰ τοῦ τὸν δείξῃ. Ὁ Ἑρνέστος ἀγωνιζόταν. Ἡ πίστις κι' ἡ ἀπιστία ἐπάλευαν μέσα του, τὸ φῶς διεκδικοῦσε τὴν ψυχὴ του, ἡ ἀλήθεια ζητοῦσε νὰ κάμῃ κατοχὴ στὸ πνεῦμά του ἐκτοπίζοντας κάθε ψέμα. Καὶ ἀπαντοῦσε στὸν Μαριταῖν: «Κάθε προσπάθεια νὰ ξεφύγουμε ἀπ' τὸν Χριστιανισμό εἶναι ἕνας παραλογισμὸς, γιατί καθὲ τι πού ἔχομε ὠραῖο καὶ μεγάλο στὶς καρδιές μας μᾶς ἔρχεται ἀπ' τὸν Χριστιανισμό. Δὲ θὰ σβύσωμεν ἐπκοσι αἰῶνων ἱστορία» (11).

Τὴν ἴδια ἐποχὴ (1912) στέλλοντας στὸν ἐπίσκοπο τοῦ Ἰτακάρ συνεισφορά γιὰ τὸ κτίσιμο καθεδρικοῦ ναοῦ, ἔγραφε: «Ἐξ ἡ χρόνια τώρα πού ἔχω γνωριστῆ μὲ τοὺς μουσουλμάνους τῆς Ἀφρικῆς, μπόρεσα νὰ ὑπολογίσω τὴν παραφροσύνῃ μερικῶν συγχρονισμένων πού θέλουν νὰ χωρίσουν τὴ γαλλικὴ φυλὴ ἀπὸ τὴ Θρησκεία. Κοντὰ σὲ ἀνθρώπους τόσο προχωρημένους στὴ μεταφυσικὴ σκέψι, ὅπως εἶναι οἱ μουσουλμάνοι τῆς Σαχάρας, αὐτὴ ἡ πλάνη μπορεῖ νὰ ἔχῃ ὀλέθριες συνέπειες... Σ' αὐτοὺς δὲν φαινόμεστε μεγάλοι παρά μόνο γιατί ξέρουν τὸ μεγαλεῖο τῆς Θρησκείας μας... Καὶ ὅμως ἔχω δῆ συναντῶντας μου πού ὄταν συζητοῦσαν μὲ τοὺς Μαύρους γελοῦσαν γιὰ τὰ θεῖα πράγματα καὶ διεκλήρυναν τὴν ἀθεΐα. Δὲν ἐκαταλάβαιναν πόσο ταπεινώνοντας τὴ θρησκεία τους ἐταπεινῶναν καὶ τὴν ἴδια τὴ φυλὴ τους» (12).

Ἔτσι ὁ Ψυχάρης, μ' ὄλο πού δὲν εἶχε πιστέψῃ ἀκόμη, δὲν ἐδυσκολευόταν νὰ δεῖχῃ μιά ἰδιαίτερη προτίμησι καὶ συμπαθεία

γιὰ τὸ Χριστιανισμό. «Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη—ἔλεγε ὁ ἴδιος ἀργότερα—δὲν ἐπίστευα τίποτα, ζοῦσα σὰν εἰδωλολάτρη, κι' ὅμως ἐκαταλάβαινα τὴν ἀκάθεκτη εἰσβολὴ τῆς θεΐας Χάριτος. Μερικὲς φορές ἐκαταριόμουν τὶς ἀταξίες τῆς ζωῆς μου, ἀλλὰ ἀμέσως ἔλεγα: Κι' αὐτὸ ἐπίσης θὰ διορθωθῆ. Ἄλλοτε ἰοκκίνιζα γιὰ τὶς ἀδυναμίες τῆς ζωῆς μου, ἀλλὰ ἀμέσως ξανάλεγα: Θάρθῃ καιρὸς νὰ ἐνισχυθῶ. Ἔτρεμα πού ἦμουν ἐγκαταλελειμμένος μέσα στὴ ζωῆ, ἀλλὰ πάλι ἔλεγα μέσα μου: Ἐνα χέρι θ' ἀπλωθῆ πρὸς ἐμένα κάποια μέρα! Κι' ἡ καρδιά μου χτυποῦσε νὰ σπάσῃ.... Μιά φορὰ πού εἶχα περιπλανηθῆ ἄρκετὰ μακριὰ, ἐγνώρισα μιά ἀπ' αὐτὲς τὶς στιγμὲς πού μένον ἀνεξάλειπτες στὴ ζωῆ. Μέσ' στὸ βουητὸ τῆς μεσημεριάτικῆς ζέσης, ἐζητοῦσα λίγη σκιά. Εἶχα παραπλανηθῆ μακριὰ, ἀνάμεσα στοὺς βράχους πού δεσποζοῦν στὴν κοιλάδα. Τέλος, μέσα στὴν κοίτη τοῦ γιὰ πάντα πιά ξεροῦ Οὐέν, ἕνα δένδρο ἀρκετὰ σκιερὸ μὲ κάλεσε γι' ἀνάπαυσι. Γύρω μου ὄλα ἦταν τόσο μελωδικὰ, τόσο ἡρεμα, πού μοῦ φαινόταν πῶς ἦμουν στὸ μέρος ἐκεῖνο σὰν σὲ λίκνο βρεφικὸ. Ὅταν βρέθηκα κάτω ἀπ' τὸ δέντρο, ἔπεσα στὰ γόνατα—ἦταν ἡ πρώτη φορὰ τῆς ζωῆς μου, ἀλλ' ὅμως ἡ κίνησι αὐτὴ ἡ τόσο νέα γιὰ μένα, μοῦ εἶχε ὑπαγορευθῆ ἀπὸ πολὺ μακριὰ, καὶ κάθε ἀντίστασι θὰ ἦταν ἀδύνατη. Στὸ ἀσθενικὸ μου καταφύγιο αἰσθανόμενον τὸν ἑαυτὸ μου ἀπειρα εὐδιάθετο γιὰ νὰ λατρέψῃ τὴ Δύναμι πού μ' ἔκαμε νὰ γονατίσω καὶ νὰ τῆς ἐκθέσω μὲ εἰλικρίνεια τὶς ἀνάγκες τῆς καρδιάς μου. Καὶ συγχρόνως εἶχα ἀπόλυτη βεβαιότητα, πῶς οἱ ἀνάγκες αὐτὲς θάβρισκαν τὴν ἱκανοποίησι τους, πῶς οἱ πόθοι μου αὐτοὶ ἐπρόκειτο νὰ εἰσακουστοῦν μὲ τὸ παραπάνω. Ἦμουν πολὺ βέβαιος πῶς μιά μέρα θὰ γινόμεον χριστιανός, καὶ αἰσθανόμεον μιάν ἀνυπομονησία χωρὶς νευρικότητα γιὰ τὴν εὐτυχία πού μοῦ ἐπεφυλάσσετο» (13).

Ἡ περίοδος τῶν ἀμφιβολιῶν εἶχε τελειώσει. Τῆς ἀπιστίας ὁ σκορπιός, ὅπως θᾶλεγε ὁ Παλαμάς, εἶχε ποδοπατηθῆ μέσα του. «Ὁ Ἑρνέστος τώρα πιά εἶχε βρῆ τὸ δρόμον τῆς ἀλήθειας—γράφει ἡ ἀδελφὴ του Ἐριέττα. Ἀπὸ τὴν περίοδο τῶν διαταγῶν καὶ τῶν ψηλαφησῶν, ἀπὸ τὶς φάσεις αὐτὲς τὶς ἀλλεπαλλήλες καὶ συχνὰ γεμάτες ἀγωνία, ὁ Ἑρνέστος ἐβγήκε πιστός» (14). Καὶ ξαναγυρίζοντας τώρα στὴ Γαλλία, εἶχε πιά τὴ γῆ τῆς ψυχῆς του ξεχερωμένη, καὶ καθαρὴ, ἔτοιμη νὰ δεχθῆ τὸ θεῖο σπῆρο τῆς ὑπερφυσικῆς ζωῆς καὶ ν' ἀποδώσῃ καρπὸν «ἐκατονταπλασίονα».

(13) Βλέπε τὸ βιβλίον τοῦ Massis σελ. 120 καθὼς καὶ τὶς Voix.... σελ. 174.

(14) Lettres, Introduction, σελ. VI-VII.

(11) Lettres du Centurion, σελ. 180.

(12) Lettres, σελ. 193.

IV

Στις 8 Δεκεμβρίου του 1912 ὁ 'Ερνέστος Ψυχάρης ξεκίνησε ἀπὸ τὸ Ντακάρ γιὰ τὴ Γαλλία. Δυὸ μῆνες ἀργότερα, μέσ' στὴ μικρὴ ἐκκλησοῦλα τῶν Μαριταίν, στολισμένη γιορτάσιμα καὶ φωταγωγημένη, γονατιστὸς ὁ ἔγγονος τοῦ Ρενάν, μὲ μιά φωνὴ δυνατὴ μὰ πολὺ συγκινημένη, ὁμολογεῖ ἐπίσημα τὴν πίστι του στὸν Χριστὸ (15).

Ὁ Ψυχάρης λοιπὸν εἶχε καταταχθῆ ὀριστικὰ στὸ πνευματικὸ βασιλεῖο τοῦ 'Εσταυρωμένου. Ἡ χάρις τοῦ Σταυροῦ ὠλοκλήρωνε μέσα του τὸ θαυμαστὸ τῆς ἔργου. Γεμάτος εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν ἀπροσμέτρητὴ στοργὴ τῶν Οὐρανῶν, ἐσημείωνε λίγες μέρες ἀργότερα στὸ ἡμερολόγιό του: «Ὁ Θεέ μου, ἔχεις δειχθῆ τόσο καλὸς γιὰ μένα, μ' ἔχεις τραθῆξαι ἀπὸ τόσο μακριά, μ' ἔχεις ἀνεβάσει ἀπὸ τόσο χαμηλά, ὥστε ἔχω πρὸς 'Εσένα ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη».

Ἡ εὐγνωμοσύνη του ὅμως ἀπλωνόταν καὶ σὲ κείνους ποὺ εἶχαν ὄργανο τῆς Χάριτος στὸ ἔργο τῆς ἀπολυτρώσεώς του. «Εκεῖνο ποὺ ἔχεις κάμει γιὰ μένα, ἔγραφε ἀργότερα στὸν Μαριταίν, ἐκεῖνο ποὺ ἔχεις γίνει γιὰ μένα αὐτὴν τὴν ἐποχὴ, οἱ προσευχὲς μὲ τίς ὁποῖες ἔκαμψες τὸν καλὸ Θεό, τὰ λόγια σου τὰ πειστικὰ, τὸ ἀκόμη πειστικότερο παράδειγμα τῆς ζωῆς σου τῆς τόσο εὐγενικίας, τῆς τόσο ἐξαγνισμένης ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀδελφικὴ σου ἀφοσίωσις ποὺ μὲ συγκρατοῦσε τόσο σταθερὰ στὸ δρόμο τὸ βασιλικὸ τῆς Ἀλήθειας, ὅλο αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ ζυγισθῆ μὲ τὰ φωχὰ ἀνθρώπινα μέτρα, καὶ σοῦ ἀξίζει πολὺ νὰ βρῆς τὴν ἀμοιβὴ σου κάπου ἄλλου, ὄχι σ' αὐτὴν ἐδῶ τῆ γῆ. "Ἐγινες τὸ ὄργανο ποὺ ἐχρησιμοποίησεν ἡ θεῖα Πρόνοια τόσο σταθερὰ στὸ ἔργο του τὸ σπλαγχνικὸ, καὶ δὲν ἔχω πάμει νὰ αἰσθάνωμαι ἀπὸ τότε τὴ γλυκεῖα προστασία αὐτῆς τῆς φιλίας, ποὺ τὴν χαρίζεις μεγαλύνουσα σ' ἕνα φτωχὸν ἀνθρώπο ποὺ εἶναι γι' αὐτὴν ὀλίγε ἀνάξιος. Εἶθε ἀγαπητὴ μου Ζάκ, νὰ εἶσαι γι' αὐτὸ χίλιες φορές εὐλογημένος» (16).

'Αλλὰ ἡ εὐγνωμοσύνη του δὲν ἐσταμάτησε μόνον ὡς τὴν ἐκδήλωσι ἀπλῶν αἰσθημάτων. Ἡ ζωὴ του ἀπὸ δῶ κι' ἐμπρὸς γίνεται μιὰ ἀδιάκοπη προσπάθεια, γιὰ νὰ ἐκδηλώσῃ ἔμπρακτα μπροστὰ στὸν Θεὸ ὅλα ἐκεῖνα τὰ αἰσθήματα τῆς ἀπερίγραπτης χαρᾶς καὶ τῆς θερμῆς εὐγνωμοσύνης ποὺ του πλημμύριζαν τὴν ψυχὴ. "Ἐχει ἀρχίσει ἕνα θαυμαστὸν ἀγῶνα γιὰ τὸν ἐξαγνισμό, γιὰ τὸν ἀδιάκοπο ἐξαγιασμό τῆς ζωῆς του. Γράφει στὸ ἡμερολόγιό του: «Ἡ ζωὴ δὲν

εἶναι παρά ἕνας συνεχῆς ἐξαγνισμός». Αἰσθάνεται ὅτι τὸ ὄνομα «Χριστιανός» ποὺ πῆρε τώρα συνειδητὰ, εἶναι ὀφίστη τιμὴ κι' ἕνα σύνολο εὐγενῶν μὰ δύσκολων καθηκόντων. Καὶ γράφει στὸν Πῶλ Κλωντέλ: «Πρέπει τώρα νὰ παρακαλέσετε τὸν Θεὸ νὰ μοῦ δώσῃ τὴ δύναμι γιὰ νὰ εἶμαι ἄξιος τοῦ ὀνόματος Χριστιανός, γιὰ νὰ πῶ κι' ἐγὼ μὲ τὴ σειρά μου ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ πῶ σ' αὐτὴν τὴ φτωχὴ ἐποχὴ, νὰ ἐξαγοράσω ἐπὶ τέλους τὰ πολλὰ ἐκεῖνα χρόνια κατὰ τὰ ὅποια ἀρνιόμουν ἄθλια τὸ βάπτισμά μου... Ποτὲ δὲν εἶχεν ἡ Γαλλία τόση ἀνάγκη ψυχῶν ποὺ νὰ προσεύχωνται, δοσμένες ὀλόκληρα στὸν Ἰησοῦ Χριστῷ. Εἶναι μεγάλη θλίψι γιὰ μένα τὸ νὰ αἰσθάνωμαι ὅτι εἶμαι τόσο ἀνεπαρκῆς μπροστὰ στὸ χρέος ποὺ ἔχω νὰ ἐκπληρώσω, τὸ νὰ ξέρω ὅτι εἶμαι τόσο ἀτέλῃς γιὰ τὸ μεγαλειώδη δῶμα ποὺ ἀνοίγεται μπροστὰ μου... Συγχωρήσατέ μου, κύριε, αὐτὸ τὸ εἰλικρινές μου παράπονο. Εἶμαι τόσο ταπεινὸς στὰν σὰς σκέπτωμαι, ἐσὰς τὴ μεγάλη φυσιογνωμία τῆς ἐποχῆς μας!» (17).

Μαζὶ λοιπὸν μὲ τὴν προσπάθεια τοῦ ἀτομικοῦ του ἐξαγνισμού, ἕνας μεγάλος πόθος ἀνάθε τὴν ψυχὴ τοῦ Ψυχάρη: νὰ βοηθηθῆ κι' αὐτὸς τὴν ταραγμένη ἐποχὴ του γιὰ νὰ βρῆ τὸ δρόμο ποὺ φέρνει πρὸς τὸ φῶς τῆς ὑπερφυσικῆς ἀκτινοβολίας. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο δὲν παύει νὰ ζητᾶ συνεχῆς λογαριασμό ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του: «Κί' ἐγὼ λοιπὸν τί ἔχω κάμει; Τί κόπους ἔχω καταβάλει γιὰ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ;» (18). Τὴν ἀπόφασι τὴν εἶχε πάρει ἀπ' τὴν ἀρχή: «Θὰ δώσω στὸ Χριστὸ κάθε τι ποὺ θὰ μοῦ ζητήσῃ» (19). Καὶ γράφοντας πρὸς τὸν Vallery Radot, τοῦ λέει: «Ἐχομε τὴν ὑποχρέωσι νὰ χρησιμοποισώμε γιὰ τὴν ὑπόθεσι τοῦ Χριστοῦ ὅλα τὰ χαρίσματα ὅσα ὑπάρχουν μέσα μας» (20). Χρειαζέται βέβαια γι' αὐτὸ μιὰν ἀνώτερη δύναμι ποὺ νὰ τὸν κρατᾶ ἀγρυπνο πάντα καὶ δυναμωμένο στὸ καθήκον. Τὸ καταλαβαίνει. Καὶ γράφει στὸ ἡμερολόγιό του: «Ὁ Θεέ μου, ἀφοῦ βρίσκεσαι ἀνάμεσά μας, δόσε μου τὴν πνευματικὴν δύναμι, γιὰ νὰ προτιμῶ ἔσένα ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα, φώτισέ με, γέμισέ με ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σου» (21).

Οἱ θλίψεις ποὺ ξεσπᾶνε ξαφνικὰ καὶ τὸν χτυποῦν, δὲν τὸν λυγίζουν. Κί' ἦταν ἀλήθεια πολὺ μεγάλες. Κί' ἡ πιὸ μεγάλη ἀπ' ὅλες, τὸ δράμα τὸ οἰκογενειακὸ, ὁ χωρισμός τῶν γονέων του. Λίγες μέρες μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ του, ὁ πατέρας του ἐγκα-

(17) Ἐπιστολαί, σελ. 252-253.

(18) Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Κόμητα Α. ντε Μέν, Lettres, σελ. 254.

(19) Βλ. τὸ βιβλ. τοῦ Massis, σελ. 165

(20) Lettres, σελ. 262.

(21) Massis, σελ. 179.

(15) Πολὺ συγκινητικὲς λεπτομέρειες ἔχει διασώσει στὸ «ἡμερολόγιό» τῆς ἡ Mme Maritain. Βλέπε τὸ βιβλ. τοῦ Massis, σελ. 155-159.

(16) Lettres, σελ. 318.

ταλείπει τη γυναίκα του και τὰ παιδιά του. «Είδα τὸ βάθος τῆς ἀνθρωπίνης ἀθλιότητος» ἔγραφε τότε τὸν Μαριταίν⁽²²⁾. «Ὁμως τὸ θάρρος πού τοῦ ἐμπνέει ἡ πίστις εἶναι ἀκλόνητο. Μένει αὐτὸς τώρα ἀγγελος παρηγορητῆς τῆς μητέρας του και τοῦ σπιτιοῦ του. Ἀπὸ τὴν προσευχὴ ἀντλεῖ δύναμεις ἀδαπάνητες. Καὶ χρησιμοποιῶντας τὴν εὐκαιρίαν τῆς θλίψεως, προσπαθεῖ νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς δικούς του πρὸς τὴν ἀλήθεια, καὶ νὰ δείξῃ στὴ μητέρα του «τὸ λατρευτό φῶς πρὸς τὸ ὁποῖο τὰ δικά του βλήματα εἶναι σταθερὰ στραμμένα»⁽²³⁾.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἐργάζεται νύχτα-μέρα γιὰ νὰ συγγράψῃ τὸ ἀριστούργημά του, τὸ βιβλίο ἐκεῖνο πού ἐπρόκειτο νὰ φέρῃ τὸ φῶς σ' ἑκατοντάδες χιλιάδες σπῖτια ὅπου ἡ φλόγα τρεμόσβυνε. (Ἐννοῶ τὸ «Le voyage du Centurion». Γιὰ τὸ βιβλίο ὅμως αὐτὸ πρέπει ν' ἀσχοληθοῦμε ξεχωριστὰ...)⁽²⁴⁾.

Καὶ ὅμως ὁ Ἐρνέστος Ψυχάρης ἀκόμα δὲν εἶναι ἱκανοποιημένος. Ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του ζητᾷ περισσότερο. Μιὰ ἀνάμνησι πάντα τὸν καίει: Ὁ ἄπιστος παπούς του. Ὁ καταλυτῆς, ὁ ἀρνητῆς πρόγονός του. Καὶ ἕνας πόθος τὸν φλογίζει ἀδιάκοπα: Ὁ πόθος τῆς ἐπανορθώσεως. Τοῦ συστηματικοῦ καὶ ριζικοῦ ἐξαγνισμοῦ τῶν κακῶν κληρονομιῶν τοῦ παρελθόντος. «Ὁ πόθος αὐτός, μάς λέγει ὁ φίλος του Henri Massis, ὁ πόθος αὐτός γιὰ τὴν ἐπανόρθωσι δὲν ἔπαυε νὰ μεγαλώνῃ μέσα του. Ἀπ' τὴ στιγμή πού γνώρισε τίς χαρὲς τοῦ Φωτός, αὐτὸς ἦταν ὁ μοναδικὸς του λογισμός. Γιατί, ἂν ἐσχεδιάζε ν' ἀφήσῃ τὸν εὐρύχωρο δρόμο τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ ταχθῇ στὸ στενὸ μονοπάτι τῆς τελειότητος, κι ἂν εἶχε ὑποσχεθῇ ἢ ὡς πῶς θ' ἀφείρωνε τὸν ἑαυτὸ του στὸν Κύριον⁽²⁵⁾, αὐτὸ τὸ ἔκαμνε γιὰ νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν προσβολὴ πού ὁ παπούς του εἶχε κάμει κατὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀποκαλύπτομε στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸ οὐσιῶδες μυστικὸ αὐτῆς τῆς ἐκλεκτῆς ψυχῆς, τὴ βαθεῖα θέλησι πού προσδιώριζε τὸν προορισμὸ τῆς, ἐκεῖνου πού τῆς χαρίζε ἀπότομα ὅλο τὸ μεγαλειό της. Νὰ τὸ σημεῖον ὅπου ἡ ζωὴ αὐτὴ μεταμορφώνεται καὶ παίρνει κάτι τὸ ἄγιο.....»⁽²⁵⁾. «Ὁ Ρενάν, μάς ὑπενθυμίζει ἕνας ἄλλος βιογράφος τοῦ Ψυχάρη, ὁ Louis Aruettant, ὁ Ρενάν εἶχε διακηρύξει ἄλλοτε σὲ τὸνο μισοειρωνικό-πολὺ ἀνάρμοστο γιὰ μιὰ τέτοια ὁμολογία: Εἴμαι ἕνας ἀποτυχημένος παπάς. Ἡ ζωὴ μου εἶναι σὰν

μιὰ λειτουργία πού βαραίνει πάνω της κάποια μοῖρα, ἕνα αἰώνιο «Εἰσελεύσομαι εἰς τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ», καὶ κανεὶς δὲν εἶναι γιὰ ν' ἀπαντήσῃ: «Πρὸς τὸν Θεὸν τὸν εὐφραίνοντα τὴν νεότητά μου» (Ψαλμ. μβ' 4). Ὁ Ψυχάρης νιώθει μὲ πίκρα ὅλη τὴν τραγικότητα αὐτῆς τῆς λιποταξίας. Γεννήθηκε γιὰ νὰ ἐξαγνίσῃ τὴ βλασφημία... Θὰ ἔξαπατᾷ τὸ Διοσκοπότερο πού ἐξφυγεν ἀπ' τ' ἄπιστα χέρια, καὶ θὰ πῇ αὐτὴν τὴ λειτουργία πούχε μείνει χωρὶς ἱερέα»⁽²⁶⁾.

Δὲν ἐπρόλαθε νὰ ἐκπληρώσῃ πέρα γιὰ πέρα τοὺς πόθους καὶ τὰ σνειρά του. Στις 22 Αὐγούστου τοῦ 1914 ὁ νεαρὸς ὑπολοχαγὸς πού μόλις εἶχε συμπληρώσει τὰ τριάντα του χρόνια, ἐπέφετε νεκρὸς στὴ μάχη τοῦ Ροσσινιὸλ τοῦ Βελγίου. «Ὅλη ἡ Γαλλία, πολὺ περισσότερο ἡ χριστιανικὴ Γαλλία, ἐθρήνησε τὸ θάνατό του. Δεκαπέντε μῆνες ἀργότερα ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Paul Bourget προλογίζοντας τὸ «Ταξεῖδι τοῦ κεντυριῶνος», ἔγραφε: «Ὁ χριστιανὸς ἥρωας δὲν εἶναι ἀπηγόρευε νὰ τὸν κλάψωμε «καθὼς οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδας». Πῶς νὰ τὸν ὑπακούσῃ κανεὶς, καὶ νὰ μὴν ἀφήσῃ, ἀδύνατος, νὰ κυλήσουνε τὰ δάκρυά του μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴ συντριμμένη εὐγενικὰ ἐπαγγελία;»

Ὅμως, ἂν πρέπει κανεὶς στὴν περιστασι τοῦτῃ νὰ κλάψῃ κάποιους, αὐτοὶ δὲν εἶναι οἱ χριστιανοὶ ἥρωες πού ἀναπαύονται μέσα στὸ φῶς τῆς ἀθανασίας. Φωτεινὰ μετέωρα, γράφουν με πύρινα γράμματα στὸ πνευματικὸ στερεῶμα τῆς ἀνθρωπότητος τὰ λόγια τοῦ θριάμβου: «Αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τὸν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν!». «Ἄζεις θρήνων εἶναι οἱ θλιθερές ἐκεῖνες γενεές τῶν φτωχῶν χριστιανομάχων, οἱ οἰκτρὲς ἐκεῖνες χορείες τῶν ἀρνητῶν καὶ τῶν βλασφημῶν, οἱ ὁποῖες τόσο συστηματικὰ προσημεριάζουν τὸ ἔδαφος γιὰ τὸ ἄπλωμα τῆς σημερινῆς φρίκης ἀπάνω στὴν ταλαίπωρη γῆ μας. Ὅσο γιὰ τὸν Ἐρνέστο Ψυχάρη, τὸν ἔγγονο τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνου, πού τ' ὄνομά του ἀποτελοῦσε τὴ μεγαλύτερη φέρμα τῆς ἀπιστίας στὸν περασμένο αἰῶνα, αὐτὸς μὲ τὸ χτυπητό του παράδειγμα καὶ μὲ τὸν δυνατὸ του λόγο, μάς ἐδειξε καθαρὰ ὡς πού πρέπει νὰ φτάνῃ ἡ προσπάθειά μας, γιὰ νὰ ἀπαλλαγούμε ἀπ' τὰ δεσμὰ τῆς πλάνης καὶ τῆς ψευτιάς, μὲ τίς ὁποῖες ἦθελαν νὰ διπλοτριπλοδέσουν τὸ νοῦ καὶ τὴν ψυχὴ μας οἱ ἀρνηταί.

(22) Lettres, σελ. 211.

(23) Lettres, σελ. 211

(24) Ὁ Ψυχάρης κατατάχθηκε στὸ μοναχικὸ Τάγμα τῶν Δομινικανῶν, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ γίνῃ ἀργότερα κληρικὸς καὶ ν' ἀφοσιωθῇ ἔτσι μετὰ ψυχῆ καὶ μετὰ σώμα στὴ χριστιανικὴ ὑπόθεσι.

(25) «Notre ami Psichari» σελ. 226-227.

(26) «Ernest Psichari» σελ. 67. Βλέπε κιὸ τὸ βιβλίο τοῦ J. Calvet «Le renouveau catholique» σελ. 169.

ΤΟ ΧΙΛΙΑΡΙΚΟ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Ήταν πράγματι δύσκολη δουλειά να ἀνεβῆ σ' αὐτὰ τὰ στενά σοκάκια τὸ βαρὺ πολυτελὲς αὐτοκίνητο τοῦ κυρίου Μικέ. Καὶ δυσκολώτερη ἀκόμη θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἐπίσκεψις τοῦ ἐπιβάτου του, στὸ ὄχι καὶ τόσο εὐθὺλόρητο σπίτι τῆς κυρᾶ Ἀντριάννας. Ἄλλὰ ἂν ἐξαιρέση κανεὶς τὴν ἐξωτερικὴ τους ἐμφάνισι πού ἦταν τελειῶς ἀντίθετη τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη, κατὰ τ' ἄλλα ὁ δι-ἀλογος πού ἔκλεισε τὴν κουβέντα τοῦ κ. Μικέ καὶ τῆς κυρᾶ Ἀντριάννας ἔδειχνε ἀπόλυτη συμφωνία ματαξὺ τους.

—Κύριε Μικέ μου, ἡ δυσκολία εἶναι πού ἡ κοπέλλα μας (ἔδειξε ἀπ' τὸ παράθυρο ἀπέναντι τὴν φτωχικὴ γειτονικὴ παράγκα) εἶναι ἀπ' αὐτὲς τίς κοντέξ... Νά, τοῦ σπιτιοῦ, τῆς ἐκκλησίας, καὶ δὲν θέλει νὰ δῆ τὸ συμφέρο της...

Σταμάτησε. Ὑστερα, σουρώνοντας πονηρὰ τὸ ἕνα μᾶτι της μέσα στὶς γεροντικὲς ζάρες τοῦ προσώπου της πού προσπαθοῦσε νὰ τίς κρύψει τὸ φτιασίδιωμα, ἔφερε τὴ γροθιά στὴ μέση μὲ πεποιθήσι καὶ φώναξε μὲ ἀποκρουστικὴ φωνὴ στὸν κ. Μικέ:

...Μὰ τὸ χοῦμα, κύριε Μικέ μου, ἔννοια σου, τὸ χοῦμα, ὅλα τὰ κατορθώνει...

—...Στέλνει περίπατο καὶ σπίτι καὶ θρησκεία καὶ τὰ ρέστα ἔ; συμπλήρωσε ὁ κ. Μικέ, γελώντας, καὶ σηκώθηκε γιὰ νὰ φύγῃ.

*

Ἀπὸ τὴν ἀπέναντι παράγκα, ὕστερ' ἀπὸ λίγη ὥρα, ἡ Ἄννα, ἡ νεαρὴ ἀσπρορροουχοῦ—γι' αὐτὴν μιλοῦσε ὁ πολυτελὲς κύριος καὶ ἡ γειτονισιά της ἡ κυρᾶ Ἀντριάννα—πῆρε ὑπὸ μάλης ἕνα δέμα ἀπὸ τὸ τραπέζι τῆς ἐργασίας της καὶ βγήκε ἀπὸ τὸ φτωχικὸ της δωμάτιο. Κλειδῶσε ὕστερα τὴν πόρτα καὶ τοποθέτησε τὸ κλειδί στὸν ἀνθισμένο τενεκὲ ἀπὸ κονσέρβα, πού, κρεμασμένος ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρό της, ἀποτελοῦσε τὸ πιὸ φτωχικὸ εἶδος κρεμαστοῦ

κῆπου. Ὅταν θὰ ἐρχόντουσαν ἀπὸ τὸ σχολεῖο τὰ μικρὰ ἀδελφάκια της, θὰ τὸ ἔπρηναν ἀπὸ 'κεῖ γιὰ ν' ἀνοίξουν. Στὸν μικρὸ συνοικισμό, οἱ ξύλινες παράγκες δὲν ἔκλειναν μέσα τους τίποτ' ἄλλο ἀπὸ φτώχεια, καὶ οἱ ἔνοικοί τους δὲν ἐκοκέπτοντο πολὺ γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῶν ἀνάξιων ὑπαρχόντων τους.

Ὑστερ' ἀπὸ ἀρχετὰ μεγάλῃ διαδρομῇ, ἔφτασε στὸ σπίτι τῆς κυρίας Τεζικίδου, γιὰ νὰ τῆς δειξῇ τὰ σχέδιά της.

Στὸ πλούσιο γραφεῖο—αἶθουσα ὑποδοχῆς, τοῦ κυρίου Τεζικίδου, ὅπου τὴν ὠδήγησαν, γιὰ νὰ περιμένῃ τὴν κυρία, πού ἦταν τώρα ἀτησχολημένη, αἰσθανότανε μιὰ ἐλαφρὴ ζάλη. Δὲν ὤφειλετο ὅμως ἡ ζάλη αὐτὴ μόνο στὸν ἐκτιφλωτικὸ φωτισμὸ πού κατέβαινε ἀπὸ τίς ὥραιες κρυστάλλινες λαφονιέρηδες ἢ στὶς ἀναλαμπὲς τῶν λαμπρῶν ἐπίπλων καὶ τοῦ δαπέδου. Τὸ μεσημέρι δὲν εἶχε φάει, οὔτε χθὲς τὸ βράδυ, καὶ ἔχει περπατήσει περισσότερο ἀπὸ τρία τέταρτα. Στὶς φτωχικὲς παράγκες τοῦ συνοικισμοῦ της δὲν ἦταν ἀσυνήθιστο αὐτὸ πού γιὰ πολλοὺς εἶναι ἀφάνταστο: νὰ πέφτης τὸ βράδυ στὸ κρεβάτι ὀλότελο νηστικός. Ὅταν μάλιστα τὸ λίγο ψομάει τὸ κυττοῦν λαχταριστὰ τὰ δυὸ ζευγάρια μάτια τῶν μικρῶν ὄρφανων ἀδελφῶν, πού δὲν ἔχουν ἄλλον προστάτη ἀπὸ τὴν Ἄννα...

Ἡ κυρία Τεζικίδου ἀργεὶ νὰ ἔλθῃ καὶ ἡ Ἄννα μέσα στὴν πολυτέλεια πού τὴν περιστοιχίζει, στὴ λαμπρὴ αἶθουσα, νοιώθει πιὸ ἀμείλιχτη τὴ μιζέρια της. Σὰν ἕνα μεροδεμένο κουβάρι εἶναι οἱ ἰδέες της.

Πόσες ἀνάγκες πρέπει νὰ βρῆ τρόπο νὰ ἰκανοποιήσῃ. Προσπαθεὶ νὰ τίς βάλῃ στὴ σειρά, νὰ δῆ ἴσως μιὰ χαριωπὴ ἐλπίδα, πὼς οἱ πιὸ ἀμέσες θὰ μπορούσαν, ἴσως, νὰ βολευτοῦν ἔτσι ἢ ἄλλοιῶς... Νὰ π.χ. τὸ φόρεμά της βρισκεται σὲ ἀξιοθρήνητη κατάστασι. Πρέπει νὰ βρῆ τρόπο νὰ ντυθῇ κάπως

καλύτερα. Μ' ἓνα τέτοιο φόρεμα, πὼς νὰ μῆ σὲ πλούσια σπίτια, ὅπως τῆς κυρίας Τεζικίδη; Δὲν τὴν ἐμπιστεύονται....

Τί νὰ σοῦ κάνῃ κι' αὐτὸ ὅμως, μοναδικὸ τὸ εἶχε, τὸ βράδν τὸ ἔρριχνε στὰ παιδιά, ὅλο τὸν χειμῶνα, γιὰ νὰ ζεσταθοῦν...—Καὶ τὰ παπούτσια τῆς, δὲν φοριῶνται πιά... Ἄλλὰ τὰ παπουτσάκια τοῦ Τάκη; βγαίνουν ἀπ' τὰ πόδια του, πὼς νὰ τὸν βλέπῃ νὰ γυρίζῃ Ξυπόλυτος;... Καὶ μόνον αὐτό; Τ' ἀδελφάκια τῆς δὲν εἶχαν ἓνα ρούχο νὰ φορέσουν... Εὐτυχῶς ποὺ εἶναι ζέστη ἀκόμα.

Στὴν ἀρρώστεια τῆς Φωτοῦλας, τῆς ἀδελφοῦλας τῆς, εἶχε ἀρχίσει νὰ πέρνῃ βερεσέ... Ὁ μπακάλης, ὁ ψωμάς, ὁ καρβουνιάρης τῆς ἔδιναν στὴν ἀρχή, γιατί ἦταν τακτικὴ... μὰ ὕστερα, μαζεῦτηκαν πολλὰ... Πόσα τοὺς χρωστᾶτε τώρα! Δὲν θέλει οὔτε νὰ τὸ συλλογισθῇ... Ἄμα βρῆ τίποτα λεπτὰ, ἀναγκάζεται νὰ τρέξῃ σ' ἄλλο μπακάλη, γιατί αὐτὸς θέλει τὰ βερεσέδια...

Τὸ πρόβλημα τῆς συντηρήσεως ὀρθώνεται μπροστὰ στὰ μάτια τῆς φτωχῆς ἀσπροροχοῦς ἄγριο καὶ ἀμείλικτο... Καὶ πὼ ἀγριο ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες μαῦρες σκέψεις τῆς ἐπαναλαμβάνεται στὸ σκοτισμένο τῆς μυαλὸ τὸ ἐρώτημα: Σήμερα, σ' ἡμερᾶ, τί θὰ φᾶνε τὰ παιδιά;

Τὰ μάτια τῆς βουρκώνουν... Ὁ Τάκης κι' ἡ Φωτοῦλα πάλι νηστικοί...

Ἄρά γε ἡ κυρία Τεζικίδη θὰ τῆς δώσῃ δουλειά; Εἶναι ντροπὴ νὰ τῆς ζητήσῃ ἀμέσως προκαταβολή... Δὲν ἔχει ἀκόμη τόσο θάρρος...

Τί θὰ φᾶνε ὅμως;... Τῆς ἔρχεται λιγούρα... Καὶ τὰ πόδια τῆς θὰ τὴν βαστήξουν νὰ γυρίσῃ πίσω; Ἔρχονται τότε στὸ νοῦ τῆς τὰ λόγια τῆς κυρᾶ Ἀντριάννας, τῆς γειτόνισσάς τῆς: «...Ξέρω ἓναν κύριο ποὺ θὰ ἤθελε νὰ σοῦ δανείσῃ μερικὰ λεφτά... ἔτσι ἀπὸ καλωσύνη... χωρὶς τόκο, κι' ὅταν θὰ ἔχῃς, τοῦ τὰ δίνῃς... Θέλεις νὰ πᾶμε νὰ σὲ συστήσω;...», τῆς εἶχε πῆ μὲ τὴ σιγανή, γλυκούρτη, φωνὴ τῆς.

Ἀνατρίχιασε τότε, ὅταν εἶδε στὸ ἀντιπαθητικὸ, ζαρωμένο ἀπὸ παλῆα φτιασίδια, πρόσωπο τῆς κυρᾶ Ἀντριάννας ἓνα πονηρὸ κι' ἀπαίσιο χαμόγελο... Ἡ εἰκόνα αὐτὴ τὴν βαραίνει σὰν πνιγηρὸς ἐφιάλτης. Μαγνήτες τῆς φαντάζουν τὰ μάτια τῆς κυρᾶ

Ἀντριάννας, μαγνήτες ἀπαίσιοι, ποὺ τὴν τραβοῦν σὲ κάποιον ὑποῦλο ὄλεθρο...

Πόσο ἀδύνατη καὶ κουρασμένη αισθάνεται... ἄχ, ἄς πέθαινε, νὰ βρῆ ἀνάπαυσι. ...Μὰ τὰ ἀδελφάκια τῆς; Τὸ βράδν ποῖος θὰ τοὺς ἔδινε ψομί;...

Κι' οἱ σκέψεις αὐτές, ἐπίμονες, ἐφιαλτι-

«...καὶ τοποθέτησε τὸ κλειδί στὸν ἀνθισμένο τενεκέ ἀπὸ κονοέρβα...»

κές, βασανίζουν τὴν Ἄννα, καθὼς περιμένει τὴν κυρία Τεζικίδη, καθισμένη στὸν πλούσιο δερμάτινο καναπέ τῆς πολυτελοῦς αἰθούσας.

Σήκωσε τὸ κεφάλι τῆς, κουρασμένη ἀπὸ τὶς θλιβερὲς ἔγνοιες τῆς. Ρίχνει ἓνα βλέμμα γύρω τῆς.

Τί εἶναι ὅμως αὐτό;

Μπροστὰ στὸ κομψὸ χρηματοκιβώτιο τοῦ

τοίχου, βλέπει πεσμένο παράμερα ἓνα χαρτονόμισμα.

Ἦταν ἓνα χιλιάρικο...

Τὸ κύτταξε, ἀφρημένη στὴν ἀρχή. «Θὰ ἔπεσε ἀπὸ τὸ χρηματοκιβώτιο», σκέφθηκε, κι' ἔσκυψε καὶ τὸ σήκωσε. Θὰ τὸ ἔδινε στὴν κυρία Τεζικίδη...

Μὰ ξαφνικά, σὰν νὰ εἶχε πιάσει ἀναμμένο κάρβουνο, τὸ ἄφησε γρήγορα ἀπάνω στὸ μικρὸ τραπεζάκι μπροστά της.

«Κανείς δὲν τὸ ξέρεи». Ἡ ἰδέα αὐτή, ποὺ ἔμοιαζε νὰ τῆς τὴν εἶχε ψυθυρίσει στ' αὐτὰ κάποιος ἄλλος, τὴν εἶχε τρομάξει.

Ἡ Ἄννα αισθάνθηκε ἓνα κλονισμό καὶ τραβήχτηκε πίσω, τρομαγμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της, μὴ τολμώντας ν' ἀγγίξει τὸ ξένο χιλιάρικο.

Κάθησε πάλι στὸν πέτσινο καναπέ. Νοιώθει τοὺς σφυγμούς της νὰ σφυροκοποῦν τὰ μηνίγγια της... Τὸ χιλιάρικο θὰ ἔχη πέσει καθὼς ἄνοιξαν τὸ χρηματοκιβώτιο, ἴσως ἀπὸ ἓνα δέμα μὲ πολλὰ ἄλλα...

Ἄλλὰ γιατί νὰ σκέπτεται πάλι αὐτὰ, ἀναρωτιέται. Τί τὴν ἐνδιαφέρει αὐτὴν πῶς ἔπεσε τὸ χαρτονόμισμα, ἀφοῦ εἶναι ξένο, ἀφοῦ θὰ τὸ δώση στὴν κυρία Τεζικίδη;

«Θὰ τὸ δώση!» Χά, χά!...

Νομίζει πῶς ἀκούει κάποιον σαρκασμό... Νὰ τὸ δώση, αὐτή, σ' ἐκείνους ποὺ οὔτε πρόσεξαν τὸν χαμὸ του, κι' ἂν τὸν πρόσεξαν θὰ ἔδωσαν τόση λίγη σημασία!

Ἦ... βλέπει τὸν ἑαυτὸ της νὰ τρέχει, νὰ φωνίξει ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ, νὰ γυρίσει ὑστερα σπίτι φορτωμένη... Γιὰ πόσα δὲν θὰ ἔφτανε ἓνα χιλιάρικο! Δὲν μπορεῖ νὰ διώξει ἅπ' τὸ μυαλό της τίς σκέψεις αὐτές, ποὺ τὴν γεμίζουν μὲ ἐλκυστικὴ ἀγωνία. Κλείνει τὰ μάτια της, ἀδύνατη ν' ἀντισταθῇ στὴ φαντασία της.

Θὰ φωνίση τοῦ Τάκη ἓνα ζευγαράκι σαρπινάκια, τῆς Φωτοῦλας ἓνα φορεματάκι. Θὰ ἔπερνε καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ της ἓνα ζευγάρι παπούτσια.

«Ἄχ Θεέ μου», ψιθυρίζει μὲ τρόμο, «ἐγὼ θὰ τὰ κάμω αὐτὰ.»

Μὰ πάλι ἡ φαντασία της τὴν ἀρπάζει—βλέπει τὸν Τάκη νὰ γελά χαρούμενος, ἦν Φωτοῦλα νὰ τὴν ἀγκαλιάζει μὲ θέρμη καὶ στὸ δοματιάκι τους γέλοια, χαρά...

Δὲν ἦταν ὁμως κλεψιά αὐτό; Ἡ Ἄννα κλέφτρα;

...Μὰ δὲν θὰ τὸ μάθη κανείς... δὲν θὰ τὸ μάθη. Τὸ χιλιάρικο ἔχει ξεφυγεῖ ὀλότελα τὴν προσοχή τους...

Τὸ κεφάλι της ποναίει ἅπ' τὴν ἀγωνία. Πρέπει νὰ βιαστῇ... Ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα θὰ μπῆ ἡ κυρία Τεζικίδη καὶ θὰ χάση τὴν εὐκαιρία νά...

Δὲν μπορεῖ πιά ν' ἀνθέξει, βλέπει μπροστά της τὸ γλυστερὸ ἔδαφος τῆς ὑποχωρήσεως.

Δὲν εἶναι ὁμως ἡ ἴδια ἡ Ἄννα ποὺ ἡξαιρε ὡς τώρα. Εἶναι μιὰ ἄλλη. Μιὰ ἄλλη ποὺ τὴν βλέπει νὰ γυρίσῃ στὴν παράγκα της, νὰ χαιρετᾷ γελαστά τὴν γειτόνισσα τὴν κυρὰ-Ἀντριάννα, μὲ τὸ ζαρωμένο ἀπὸ τὰ φτιασίδια πρόσωπο—καὶ δὲν τὴν φοβάται πιά, ἴσως τὴν ἀδικούσε, δὲν ἦταν κακιὰ, ἴσως ὁ κύριος ποὺ γυροῖζει θὰ τὴν βοηθοῦσε πραγματικά στὶς δύσκολες αὐτές στιγμές... Αὐτὴ ἡ ἄλλη Ἄννα, βλέπει πῶς εὐκολη, πῶς ἄνετη, τὴ ζωὴ της...

Σηκώνεται, ἀλλοίμονο, νὰ πάσῃ τὸ χαρτονόμισμα, κι' ἄς τὸ βλέπῃ τώρα μὲ ἔχθρα, κι' ἄς πονᾷ ἀπὸ μέσα ἡ καρδιά...

Ἔνα ξένο χέρι ἀπλώνει... Ἄχ, μὰ βοήθεια ζηταί, μὰ βοήθεια ὑπέρτερη ἀπὸ τὸν παρῶντο ἑαυτὸ της.

Ἦρθε ἡ βοήθεια;

Τὰ φῶτα γύρω της θάμπωσαν, σκοτεινιάζουν, τὰ γόνατά της δὲν μποροῦν νὰ τὴν σηκώσουν. Τί γλυκὸς ὕπνος βαραίνει τὰ βλέφαρά της...

Καὶ τὸ ἐξαντλημένο σῶμα της ἔγυρε λιπόθυμο στὸν πολυτελὴ δεομάτινο καναπέ.

*

—Βλέπω ὅτι ἔχεις πετύχει ἓνα θαυμάσιο ἀντικαταστάτη στὴν διεύθυνσι τοῦ σπιτικοῦ σου, εἶπε στὴν κυρία Τεζικίδη ἡ κυρία Καίτη, ἡ φίλη της ποὺ τὴν συντροφεύει στὸ ἀπογευματινὸ τσάι.

—Βέβαια, ἡ Ἄννα εἶναι ἓνας θησαυρὸς, ἀπάντησε ἡ κυρία Τεζικίδη, καὶ προσέφερε βουτήματα στὴν ἐπισκέπτριά της.

Ἔστερα, ἀνακατείνοντας ἀργὰ-ἀργὰ μὲ τὸ κουτάλακι τὸ τσάι στὸ δικὸ της φλυτζάνι, συνέχισε:

—Είχα ἀπελπιστῆ, Καίτη μου, ὅτι θὰ εὔρισκα ἕνα τίμο κορίτσι γι' αὐτὴ τὴ δουλειά. Ζητοῦσα ἕναν ἰσχυρὸ χαρακτήρα γιὰ νὰ τοῦ ἐμπιστευθῶ τὴν διεύθυνσι τοῦ σπιτιοῦ μου, γιατί ὁ γιατρός μου εἶχε συστήσει νὰ μένω μακριὰ ἀπὸ κάθε φροντίδα.

πρόσωπο, μὰ κάθε φορὰ ἔπεφτα ἔξω στὶς πληροφορίες πού μου ἔδιναν. Ἔτσι ἀναγκάσθηκα νὰ πάρω μόνη μου τὴν πολὺτιμη αὐτὴ πληροφορία.

Ἦταν τὴν ἐκάλεσα μὲ τὴν πρόφασιν πὼς ἤθελα νὰ δῶ τὰ σχέδιά της, τὴν ἄφησα ἐ-

«...τὸ ἐξαντλημένο σῶμα της ἔγυρε λιτόθυμο...»

Τὴν Ἄννα τὴν εἶχα προσέξει πὼς ἦταν ἕνα σεμνὸ καὶ νοικοκυρεμένο κορίτσι. Μὰ ἤθελα ἕνα ἀσφαλῆ τρόπο γιὰ νὰ ἐξακριβώσω πλήρως τὸν χαρακτήρα της. Ἦμουν νὰ διατεθειμένη νὰ πληρώσω καλὰ αὐτὴ τὴν πληροφορία. Εἶχα δαπανήσει ὡς τώρα ἀρκετὰ χρήματα γιὰ νὰ βρῶ τὸ κατάλληλο

πίτηδες νὰ περιμένῃ κάτω στὸ γραφεῖο τοῦ συζύγου μου, ὅπου εἶχα ἀφήσει πεσιμένο κοντὰ στὸ χρηματοκιβώτιο—τάχατες ξεχασμένο—ἕνα χιλιάρικο...

—Πολὺ πρωτότυπη ἰδέα, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶπε ἡ κυρία Καίτη, δὲν ἐσκέφθηκες ὅμως ὅτι ἔβαζες σ' ἕνα φοβερὸ πειρα-

σὸ ἓνα κορίτσι, πιθανῶς μὲ κάποια συν-
εἶδησι, ἔστω καὶ ἀσθενῆ;

—Ὁμολογῶ, εἶπε σκεπτικῆ ἡ κυρία Τε-
ζικίδη, πὼς αὐτὸ πού ἔκανα ἦτανε κακὸ.
Τί νὰ σοῦ πῶ ὅμως, εἶχα παραβλέψει αὐ-
τὴ τὴν σωστὴ ἀποψη καὶ ἔχω ἔτσι μιὰ ἰ-
δέα πὼς πλήρῶσα ἀμέσως τὴν ἀπερισκε-
ψία μου αὐτή: "Ὅταν μπῆκα μέσα ὕστερα
ἀπὸ λίγο, βρῖσκω τὴν Ἄννα ἄψυχη καὶ
τεντωμένη στὸν καναπέ, σὰν νεκρή. Ξέρεις
πόσο μὲ πειράζει κάθε συγκίνησι. Ἐνας
αἰφνίδιος θάνατος μέσα στὸ σπίτι μου!

Λίγο ἔλειψε νὰ πεθάνω ἀπὸ τὴν ταραχὴ
μου καὶ τὴν τρομάρα, καὶ ὅταν τρέξαν οἱ
ἄνθρωποι τοῦ σπιτιοῦ στὶς φωνές μου δὲν
ἤξεραν ποιά νὰ πρωτοσυνεφέρουν, ἐμένα
ἢ τὸ κορίτσι πού εἶχε ἀπλῶς λιποθυμήσει...
Τὸ καῦμένο ἦταν δυὸ μέρες νηστικὸ...

Καὶ τὸ χιλιάρικο τὸ εἶχε σηκώσει καὶ
τὸ εἶχε ἀκουμπήσει στὸ τραπέζι...

—Τὸ καῦμένο τὸ κορίτσι, πού νὰ ἤξερε
ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὅτι ἀνοίγε ἡ τύχη του,
εἶπε μὲ καλωσύνη ἡ κυρία Καίτη.

*

"Ὑστερ' ἀπὸ μερικὲς ἡμέρες, τὴν ὥρα
τοῦ διαλείματος τῆς παραστάσεως, στὸ
θεωρεῖο τους, ἡ κυρία Καίτη διηγήθηκε
στὸν ἀδελφό της, τὸν Μικὲ Μπεκῆ, μὲ ποῦ
μυθιστορηματικὸ τρόπο ἡ φίλη της, ἡ κυ-
ρία Τεζικίδη, ἀπέκτησε μιὰ ιδεώδη οικο-
νόμο.

—'Ἀσπρορροχοῦ εἶπες, τὴν διέκοψε ὁ
Μικὲς, καὶ ἔμεινε στὸ συνοικισμὸ τοῦ... Μή-
πως ἔμαθες τὸ ὄνομά της;

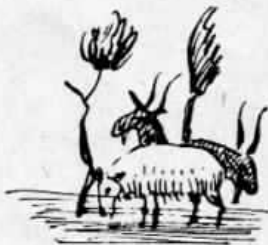
—Μά, Ἄννα νομίζω τὴν εἶπε ἡ κυρία
Τεζικίδη... Γιατί ρωτᾷς ὅμως Μικέ;

—"Ἄ τίποτε, κάτι ἄλλο σκέφθηκα, ἀ-
πήτησε αὐτὸς ἀφηρημένος.

Ἐκείνη τὴν ὥρα σηκώθηκε ἡ αἰδέα
καὶ σταμάτησαν τὴν κουβέντα.

Καὶ ὁ Μικὲς Μπεκῆς σκεπτότανε με-
λαγχολικὰ σ' ὀλόκληρη τὴν ἐπομένη πράξι,
ὅτι ἡ φιλοσοφία τῆς κυρᾶ Ἄντριάνας καὶ
ἡ δική του γιὰ τὴν δύναμι τοῦ χροῦματος
δὲν ἦταν ἀλάνθαστη.

Δ. ΠΕΥΚΙΩΤΗΣ

ΞΥΠΝΑ ΝΕΚΡΕ!

«Καὶ ἰδοὺ ἐξαγομίζετο ταθηνηκῶς υἱὸς μονογενῆς
τῆ μητρὶ αὐτοῦ· καὶ αὕτη ἦν χήρα» (Λουκ. ζ' 12).

Νεκρὸς ὁ υἱὸς, κι' ἡ μάνα δέρνεται,
ἢ δόλια, ἢ χήρα πίσω.
— Ἀγαπημένε καὶ μονάκριθε,
χωρὶς ἐσένα πῶς θὰ ζήσω;

Πικρὸ τῆς μάνας τὸ παράπονο,
καὶ πέτρινες καρδιές ραγίζει.
"Ὡς κι' ἡ Ναὴν ἡ μυριοπλούμιστη
πονάει μαζί της καὶ δακρῦζει.

Ἰωρὶς μαράθηκε τὸ λούλουδο,
πάνω στὸ μοσχολόγημά του·
νεκρά τὰ πέταλά του τ' ἄλικα
κυλίστηκαν στὸ χῶμα κάπου.

Φαρμάκι, ὦ θάνατε, τὸ διάθα σου,
Ξερριζωμὸς τὸ πέρασμά σου.
Φτωχὴ μανοῦλα, ποιὸς νὰ γλύκαινε
τὸ μαῦρο πόνου τῆς καρδιάς σου!

II

ῥΩ πονεμένη μάνα πού θρηνεῖς
καὶ πᾶς στὸ μνήμα τὸ παιδί σου·
ἐγὼ κάθε ἄνθρωπο—τὸν ἄνθρωπο
θωρῶ στὴν ὄψι τῆ δική σου.

Τὸν ἄνθρωπο πού αἰώνια δέρνεται
μέσ' στ' ἄγρια κύματα τοῦ πόνου,
πού χίλιες λύπες, χίλια βάσανα,
χίλιες πληγές τὸν φαρμακῶνουν.

Τὸν ἄνθρωπο πού θάβει ἀδιάκοπα
νεκρά, σθυμένα, τὰ δνειρά του,
πού ζυμωμένο τρώει τὸν ἄρτο του
μέσα στὰ δάκρυα τὰ πικρά του...

III

Ξάφνου ἡ ψυχὴ τῆς ἀνασκίρτησεν·
ὁ ταπεινὸς κι' ἄγνός κι' ὠραίος,
πού στέκει ἐμπρὸς τῆς ἀγγελόμορφος,
δὲν εἶν', ἀλήθεια, ὁ Ναζωραῖος;

Δὲν εἶν' αὐτὸς ὅπου κι' ὁ θάνατος
φεύγει ἀπὸ μπρὸς του τρομαγμένος;
εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος
καὶ τρεῖς φορές εὐλογημένος!

Ἰκαὶ μόνο τὸ γλυκὸ του ἀντίκρουσμα
περίσσιο φῶς κι' ἐλπίδες σπέρνει.
«Μὴν κλαῖς γυναῖκα!», λέει στὴ δύσ-
[τυχη,
κι' ἀπάνω στὸ παιδί τῆς γέρνει.

IV

«Μὴν κλαῖς γυναῖκα!...» καὶ τὸ βάλ-
[σαμον
ἀπλώθη μέσα στὴν καρδιά τῆς·
μιὰ ἀχτίδα πίστες γλυστρά μέσα τῆς,
καὶ φέγγει ἡ ἐλπίδα στὴ θωριά τῆς.

"Ὁμως, Χριστέ μου, αὐτὰ τὰ λόγια σου
δὲν τάκειπες γιὰ τὴ χήρα μόνο·
σ' αὐτὰ θὰ βρῖσκη πάντα λύτρωσι
κάθε ψυχὴ πού ζῆ στὸν πόνο.

Μέσα στῆς θλίψης τὸ ξεχειλισμα
πού πνίγει τὴ φτωχὴ καρδιά μας,
ἐσὺ 'σαι ὁ φάρος τῶν ἐλπίδων μας
κι' ἐσὺ ἡ γλυκεῖα παρηγοριά μας.

Εἶσαι ὁ παράκλητος πού ἐγλύκανες
τοὺς μαῦρους πόνους τῆς ψυχῆς μας.
Δόξα σοι, ὦ, δόξα σοι, πού γίνηκες
ἐσὺ ζωὴ κι' ἀνάστασις μας!

V

Νεκρὸς ὁ υἱὸς στὸ κρῦο του φέρετρο,
ἄστρο πού σθεῖ στὴ χαραυγὴ του.
Μὰ στὸ πλευρὸ του ὡς φτάνει ὁ 'Ανέ-
[σπερος,
τὸν ζωντανεῖ ἡ προσταγὴ του.

Ξύπνα νεκρέ! Τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα
γεμίζουν φῶς ἀπὸ τὸ φῶς Του.
Ξύπνα νεκρέ! καὶ πάλι ἐλουόσθηκε
στ' ἄρωμα τὸ χαμέν' ὁ ἀνθός του.

Ξύπνα νεκρέ! Τί γλυκὸ μῆνυμα
πού φέρνεις, Κύριε, πρὸς τὰ νιάτα!
ῥΩ νέοι, κι' ἀπελπισιὰ καὶ θάνατο
κι' ἂν εἶν' τὰ στήθια σας γεμάτα,

νὰ τῆς τραῆς χαρᾶς τὸ πλήρωμα
καὶ τὸ λευτέρωμα τοῦ νοῦ.
Διάπλατ' ἀνοίχτε τίς πτεροῦγες σας
πρὸς τὰ γαλάζια τ' οὐρανοῦ.

Κ. ΒΑΛΕΑΜΗ

Ο ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΣ

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.

Ἀπόψεις

ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ

Διαβάζοντας κανείς μερικά από εκείνα που έγραψαν κατά καιρούς διάφοροι αυτοχειροτόνητοι «καθοδηγηταὶ» τῆς ἀνθρωπότητας, ἐκείνοι που ἤθελαν νὰ κάμουν τὴν παραδοξολογίαν καὶ τὴν ἀρρώστεια ρυθμὸν τῆς ζωῆς, σκέπτεται, ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἔχουν στὴν διάθεσίν των ἕνα τρομερὸν ὄπλον. Καὶ τὸ ὄπλον αὐτὸ δὲν εἶναι, φυσικά, οὔτε ἡ ἐμβριθεία, οὔτε κἂν πάντοτε ἡ δεξιότης εἰς τὸ γράψιμο ἢ τὸν προφορικὸν λόγον, ἰδίως δὲ δὲν εἶναι ἡ πολλὴ σχέσης πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Τὸ ὄπλον αὐτὸ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἠμποροῦν νὰ ἐμφανίζονται ὅταν θέλουν, νὰ ὀμιλοῦν, νὰ κραυγάζουν, ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, ἀφοῦ βεβαιωθοῦν ὅτι αἱ συνθήκαι εἶναι ἐντελῶς εἰνοϊκά, ἀντιθέτως δὲ εἰμποροῦν νὰ ἐξαφανίζονται, ὡς τὰ ὑποβρύχια, ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν, ὅταν ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς ζωῆς ἀρχίζει νὰ μυριζῆ ἔμπροσθεν διαψεύσεων τῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας ἐπροπαγάνδιζαν τὸσον καιρὸν.

Αὐτὴν τὴν σκέψιν ἔφεραν στὸ νοῦ μου καὶ μερικά χρονολογήματα ἐφημερίδων μας. Εἶναι τώρα ἕνας χρόνος καὶ πλέον που ἡ σκηνογραφία εἰς τὸ θέατρον τῆς Γῆς ἔχει ἀλλάξει—ἐπανῆλθε ἐπὶ σκηνῆς τὸ μαρτυροκαπιτισμὸν σκηρικὸ τοῦ 1914—1918, εἰς ἔκδοσιν νέαν, μετὰ πολλῶν προσθηκῶν καὶ... χειροτερεῶσεων. Ἄμέσως λοιπὸν ἐσώπασαν καὶ ἐξηφανίσθησαν ὅλοι ἐκεῖνοι που ἄλλοτε—ἀντιστάσεως μὴ οὐσης—ἐξεφούρνιζαν κάθε λογῆς «μεγάλαι λόγια»: Τὴν πίστιν εἰς τὸν «χειραφετημένον» ἄνθρωπον τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, τὴν πίστιν εἰς τὴν ἐπιστήμην, τὴν πίστιν εἰς τὴν... ἀπιστίαν. Ἐχάθησαν, ἐζήτησαν καταφύγιον εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης, δὲν τοὺς ἔχει κανεὶς μπροστά του διὰ νὰ τοὺς

ζητήσῃ νὰ ἐπαναλάβουν καὶ σήμερα τὰς ἐπαγγελίας των. Ποῦ νὰ τολμήσουν, ἀλήθεια;

Ἄλλὰ τὸ κακὸν εἶναι ὅτι καὶ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι δὲν ἔχομεν πάντοτε μνήμην. Ἄλλοιως θὰ εἶχαμε στὸν νοῦν μας καὶ σήμερα τὶς εὐκόλες παρορμήσεις τοῦ Νίτσε, λόγου χάριν,—μὴν ἐξ αὐτῶν, ἐμάθετε νὰ γελᾶτε», ὑπενημιζεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ χρονολογήματα που ἔχω ὑπ' ὄφιν μου—καὶ θὰ ἐγελοῦσαμε... ὄχι διὰ νὰ συμμορφωθοῦμε πρὸς τὴν σύστασιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀφέλειαν, τὸ ὀλιγώτερον, τῶν συμβούλων αὐτῶν. Συνιστοῦσαν νὰ εἴμεθα εἰς τὰς δυσκολίας τῆς ζωῆς χαρούμενοι, αἰσιόδοξοι, θαρραλεοί, καρτερικοί, ἀλλὰ, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ ποῦν πὼς κατορθώνει κανεὶς ὅλα αὐτὰ τὰ ὠραία πράγματα!

Εἰς ἕνα ἄλλο χρονολόγημα διατυπώνεται ἡ ἐξῆς ἀπορία: «Ποῦ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, τὸ μεγαλοπρεπέστερο ζῶον τῆς δημιουργίας, ὁ θέτων νόμος στὸν ἑαυτό του, ποῦ εἶναι ἡ ἀνθρωπότης που κατέλυσε τὴν δουλείαν, που κατέλυσε τὴν ἀντεκδίκησιν, που κατεδίκασε τὸ ἔγκλημα...». Καὶ εἰς τὸ τέλος ἀναφέρεται ὅτι ὁ ἀπορῶν, «γιά νὰ μὴ χάσῃ τέλεια τὴν πίστιν του στὸν ἄνθρωπον... ἐπῆρε τὰ βουνά», καὶ κατέφυγε εἰς κάποιο μικρὸ χωριό, μέχρι τοῦ ὁποίου δὲν φθάνουν τὰ τρομερὰ νέα τοῦ πολέμου. Σὲ τέτοιες περιστάσεις, λέγει, ἄλλοι φουχτῶνουν τὸ ποτήρι, ἄλλοι ζητοῦν στὸν θάνατον καταφυγὴ καὶ ἄλλοι... ἄλλοι ζηλεύουν τοὺς νεκροὺς, ἢ τοὺς προβάλλουν πρὸς μίμησιν! Λόγια, δηλαδή, λόγια ἄδεια, που καλοῦνται νὰ ἀντικαταστήσουν τὸ ψωμὶ σ' ἐκεῖνον που νοιώθει νὰ τὸν ἐγκαταλείπουν αἱ δυνάμεις ἀπὸ τὴν φοβερὴ πνευματικὴ πείνα που τὸν βασανίζει. Ἐμπαιγμοὶ ἀντὶ γιὰ βοήθεια, τὸ δηλητηρίο σ' ἐκεῖνους που παλεύουν γιὰ τὴν ζωὴ! Ἄλλὰ τί ἄλλο θέλετε νὰ προσφέρῃ ἡ ἄρνησις στὸν σημερινὸ ἄνθρωπον; Πὼς νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν Πίστιν που ἐλώπησε; Βλέπετε, μπορεῖ νὰ εὐρέθηκε τὸ «ἐρζάτς»—ἐκεῖνο που ἀντικαθι-

στῆ τὴν πρώτη ὕλη πού λείπει—γιὰ τὴν βενζίνη καὶ γιὰ τὸ μαλλί καὶ γιὰ τὸν καφρέ. Ἄλλὰ τὸ «εὐξιάτ» τῆς Πίστεως δὲν εὐρέθηκε, καὶ δὲν θὰ βρεθῆ ποτέ. Καὶ ὅσοι δὲν ἔχουν σήμερα νὰ προσφέρουν στὸν ἄνθρωπο τὴν Πίστι, εἴτε ἀναμασσούν λόγια ἄδεια, εἴτε καταφεύγουν στὸ ὄπλο τους πού χρη-

σιμοποιοῦν σὲ τέτοιες περιπτώσεις: Καταδύονται, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια, ἐξαφανίζονται, μὲ τὴν πρόθεσι, φυσικά, νὰ παρουσιαστοῦν καὶ πάλι ὅταν ἐπανέλθῃ ἡ γαλήνη... καὶ ν' ἀρχίσουν πάλι τὶς ἀνεύθυνες ἐξυπνάδες τους!

Π. Δάλμ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Δημ. Ι. Μαγκριώτη «Πίστις καὶ ἐπιστήμη» τὸ ὁποῖον ἐσχάτως ἐξεδόθη, ἀξίζει νὰ προσελκύσῃ ὅλους ἰδιαίτερος τὸ ἐνδιαφέρον μας. Ἡ ἀντιπαραβολὴ τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως πρὸς τὴν ἀλήθειαν τὴν ἐπιστημονικὴν γίνεται κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος συνδυάζει τὴν πληρότητα μὲ τὴν σαφήνειαν καὶ τὸ, αὐτὸ τοῦτο, ἐλκυστικὸν τοῦ ἔργου. Ἰδιαίτερον ἐντύπωσιν προκαλεῖ ἡ ὀφθονία τοῦ ὕλικου τὸ ὁποῖον ὁ σ. ἐπιμελῶς συνέλεξε καὶ ἐπιτυχῶς ἐπεξεργάσθη. Ὁ κ. Μαγκριώτης πρῶτα ἐδιάβασε καὶ κατόπιν ἔγραψε. Τοῦθ' ὅπερ πρέπει νὰ ἀρχίσῃ νὰ γίνεται κανὼν καὶ εἰς τὸν τόπον μας. Ὅχι μικροτέρας ἀξίας διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητά του δημοσιεύματος εἶναι ἡ πολὺ καλὴ διάρθρωσις τῆς ὕλης καὶ ἡ ἐπιμελημένη ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις τοῦ τεύχους.

Εἰς τὸ ἔργον του «ἡ παιδικὴ ἐγκληματικότης ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ, τὰ ἀναμορφωτικὰ ἄστυλα καὶ σχολεῖτα», ὁ εἰσαγγελεὺς πρωτοδικῶν κ. Ἡλίας Κ. Μικροβλέας ἐκθέτει τὰ συμπεράσματα τῆς ἐπ' αὐτοῦ καταβλήθεισος νοσηματικῆς προσομοιωτικῆς κατὰ τὸν νόμον τῆς παιδικῆς ἐγκληματικότητος. Πόσον ἐπαικτικὴ εἶναι ἡ μελέτη τοῦ κοινωνικοῦ τούτου φαινομένου δεκνύουν αἱ ὀφθονοὶ στατιστικαί, τὰς ὁποίας παραθέτει ὁ συγγραφεὺς—ἐν Ἑλλάδι τὸ 1^ο τῶν καταδικαζομένων εἶνε ἀνήλικοι.

Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει τὴν ἐγκληματικότητα τῶν ἀνήλικων καὶ κυρίως τὰ αἰτία αὐτῆς, τὰ ἐξωτερικά—ὄρφανος, καφετέιον καὶ καφωδέιον, χορευτικὰ κέντρα, κινήματα, ἀναγνώσματα, ἀλλὰ διασκεδάσεις,—καὶ τὰ ἑσωτερικά—κληρονομικότης καὶ ποιικιλία ἀνωμαλίας τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου.

Με ἐξαιρετικὴν ἐπιμονὴν τονίζει ὁ συγγραφεὺς τὴν ἀνάγκην τῆς προλήψεως καὶ ὄχι ἀπλῆς καταστολῆς τοῦ παιδικοῦ ἐγκλήματος. Τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ ὅλου ἔργου.

Ἐξ ἄλλου ὁ σ. πραγματεύεται περὶ τῶν ἀνωμορφοτικῶν ἄστυλων καὶ σχολείων καὶ ἰδίως περὶ τῶν ἀφορῶντων εἰς τὸ ἐν Θεσσαλονικίᾳ ἴδρυμα. Ἐν τέλει πραγματεύεται περὶ δικαστηρίων ἀνήλικων. Καὶ ἐδῶ πάλιν εὐρίσκει τὴν εὐκαιρίαν

νὰ τονίσῃ ὅτι «αἱ λέξεις καταδίωξις καὶ καταστολὴ εἶναι λέξεις κεναί, καὶ ἀνεὺ ἀξίας. Μόνη ἡ πρόληψις εἶναι ἐκείνη ἣτις ὑπόσχεται θοράμβον τῆς κοινωνίας κατὰ τὸ παιδικὸ ἐγκλήματος». Ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦτο διέπνεται καὶ ὅσα γράφει ὁ συγγραφεὺς περὶ τοῦ ἔργου τῶν εἰσαγγελέων, περὶ τῶν δικαστῶν τῶν ἀνήλικων καὶ περὶ τῶν παιδικῶν δικαστηρίων. Ὁ θεσμὸς τῶν τελευταίων τούτων ἔχει ἤδη, κατὰ τὸν σ. ἀπὸ πολλῶν ὀφθαλμοῦ διὰ τὰ εἰσαχθῆ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μικροβλέα, εἰλημμένον ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν πρακτικὴν, καὶ πρακτικὴν, ἀναμφιβόλως ἐννοητικὴν διὰ τὴν κοινωνίαν, ἀποτελεῖ πραγματικὴν συμβολὴν εἰς τὴν μελέτην τῆς μεγάλης κοινωνικῆς πληγῆς, ὁποία εἶναι τὸ παιδικὸν ἐγκλημα.

Ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ τὰ πάντα διέπουσα θεία πρόνοια» ἐξεδόθη εἰς μικρὸν κομψὸν τευχίδιον μία ἐνδιαφέρουσα μελέτη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὴν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ ἐκδήλων τῆς θείας Προνοίας. Πρόκειται περὶ ἀναυπώσεως ἀρθρων ἐκ τῆς ἐφημερίδος «Καθολικὴ» εἰς ἐνιαῖον ἔργον. Ἡ διαπραγματεύσις τοῦ θέματος γίνεται εἰς πολλὰς μικρὰς παραγράφους, κατὰ τρόπον εὐληπτον καὶ ἐπαγωγόν.

Ὁ καὶ ἐξ ἄλλων ἔργων γνωστός διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας κ. Κωνστ. Σπετσιέρης ἐδημοσίευσεν κατ' αὐτὰς καὶ ἄλλο ἔργον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἡ ψυχὸς ὕψις τοῦ ἀνθρώπου». Εἰσαγωγικῶς ὁ συγγραφεὺς ὁμολογεῖ τὸ δυσχερὲς τῆς γνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, τῆς ἀποτελοῦσης μικροκοσμον ἐμπερικλειόντα πλῆθος φυσικῶν, βιολογικῶν, ψυχικῶν καὶ κοινωνικῶν παραγόντων. Καταδικάζει τὴν προχειρότητα μὲ τὴν ὁποίαν μερικοὶ ἐπιστήμονες μελετῶντες ἀπόψεις τινὰς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, συνάγουσιν ὀλημρὰ συμπεράσματα καὶ ἐκτείνονται εἰς ἐπιτομητοῦτέρας γενεῆσεις διὰ τὴν ὅλην ψυχολογίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπικολούμενος καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Carrel λέγει, ὅτι οἱ ἐκ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν εἰλημμένοι καὶ ὑπὸ ψυχολόγων τινῶν ἐφαρμοζόμενοι μέθοδοι ἀναλύσεως, μετρήσεως καὶ καταγραφῆς ψυχικῶν φαινομένων, ἢ χρῆσις δηλαδὴ τῶν διαφορῶν tests,

δυνατόν νά διαφωτίζουν ἀπλούστερα καί στοιχειωδέστερα ψυχικά φαινόμενα, δὲν εἶναι ὁμῶς ἱκαναί νά λύσουν τὰ συνθετώτερα προβλήματα τῶν σκοπῶν τῆς ζωῆς καί νά βυθομετρήσουν τὰ ἐλατήρια τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. Διότι ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἀθροισμα κεχωρισμένων στοιχείων καὶ ἀσυνδέτων λειτουργιών, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὄντολογικῶς ἑνιαίον.

‘Ο συγγραφεὺς καταδεικνύει τὴν ἀνελάγκειαν τῆς ψυχοφυσικῆς, τῆς προσπαθοῦσης νὸ παραστήσῃ τὸν ὅλον ψυχικὸν βίον ὡς ἀποτελεσματικῶν συνεχῶν ἐρεθισμάτων καὶ ἀντιδράσεων. Ἡ ὅλη ζωὴ τῆς ψυχῆς δὲν δύναται, κατὰ τὸν συγγραφεῖα, νά νοηθῇ ὡς ἀπλὴ ἀντίδρασις εἰς ἐρεθισμοὺς ὑποκίπτοντας εἰς τὰς ἀσθησεις, διότι ὁ ἀνθρώπος φέρει ἐκ τῶν προτέρων ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐσωτερικὰ στοιχεῖα λίαν ὑπολογίσαιμα. Ἐξ ἄλλου οὐτε ὁ ἡδονισμὸς, ἢ τάσις δηλαδὴ πρὸς εὐχαρίστησιν, δύναται νά χαρακτηρισθῇ ὡς πρωταρχικὸν στοιχεῖον τῆς ψυχοσυνθέσεως. Συνηθέστατα οἱ ἄνθρωποι πρὸς πραγματικοῦν μεγάλῃ ἔργα, χωρὶς νά ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἐκ τούτου ἀτομικὴν εὐχαρίστησιν, ἔχουν δέ, ἐνίοτε, πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀχαριστίαν ἢ καὶ διωγμὸν ἐκ μέρους τῶν ἄλλων. Κίνητρον λοιπὸν αὐτῶν δὲν εἶναι ἡ προσδοκία τῆς ἀπολαύσεως, ἀλλ’ ἔμφυτος τάσις καὶ ὀρμὴ πρὸς ὀρισμένην ἐκδήλωσιν.

Αἱ ὀρμαί, τὰς ὁποίας ὁ σ. κατατάσσει εἰς δεκατέσσαρες κατηγορίας εἶναι τὰ πρωταρχικὰ στοιχεῖα τῆς ψυχοσυνθέσεως, ὑπάρχουσι πρὸ πάσης αἰσθήσεως ἐξωτερικῶν ἐρεθισμῶν, πρὸ πάσης συνειδήσεως καὶ γνώσεως. ‘Ο Freud, στηριχθεὶς εἰς μερικά ψυχιατρικὰ δεδομένα ἐκ νευροτικῶν ἀτόμων τῆς πελατείας του, ἐπλανήθη χαρακτηρίσας ὡς βασικὴν καὶ κυριαρχοῦσαν τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ὀρμὴν μόνον τὴν γενετήσιον. Διότι παρὰ τὴν γενετήσιον ὀρμὴν ἔχομεν αὐθιπάρχουτος καὶ ἀνεξαρτήτους τὰς ἄλλας πνευματικὰς ὀρμας, τὰς ἀποτελοῦσας τὸ ἰδιαίτον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δὲ ὕγιες ἀτομον δὲν κυριαρχεῖται ἀλλὸ κυριαρχεῖ ἐπὶ τῶν κατωτέρων ὀρμῶν. ‘Ο Pansexualism τοῦ Freud εἶναι κατὰ τὸ ἀντιθέτον καὶ ἀντιεπισημονικόν. Οὐτε πάλιν ἡ ὀρμὴ πρὸς ἀναγνώσιν καὶ ἐπιβολὴν ἀποτελεῖ τὴν βασικὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὀρμὴν, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Adler, ἔξ ἧς πηγάζουν πάσαι αἱ ἐνέργειαι. Ἡ θεωρία αὐτῆ τοῦ Adler εἶναι μονομερῆς ὡς καὶ ἡ τοῦ διδασκάλου του Freud. Συναίσθημα κατωτερότητος καὶ ὀρμὴ πρὸς ἀναγνώσιν παρουσιάζονται μᾶλλον εἰς ὀλίγα ἀσθενῆ άτομα, ἐνῶ τὰ ὕγιη άτομα, λαμβάνοντα συνειδησὴν τῶν ἐμφύτων δυνάμεων καὶ ἱκανοτήτων, ἐξελίσσονται κανονικῶς καὶ δημιουργοῦν, ἀνευ προσπαθείας ἐξουδετερώσεως συμπλεγμάτων καὶ ψυχικῶν τραυμάτων.

Μὲ πολλὴν ἐπιστημονικὴν ἐμβριθεῖαν ἀναπτύσσει ὁ συγγραφεὺς τὰ περὶ βουλήσεως καὶ πράξεως, περὶ γνώσεως καὶ τῶν νοητικῶν λειτουργιῶν, περὶ τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ ἐγῶ, περὶ τὸ ὑποσυνειδήτου, περὶ τῆς προσωπικό-

τητος. Μὲ ἰσὴν ἐπιμέλειαν γράφει περὶ τῶν τύπων τῶν ἀνθρώπων, περὶ τῆς ψυχοσυνθέσεως ἐκάστης ἡλικίας, ἐκάστου φύλου, ἐκ τῶν διαφόρων φυλῶν καὶ λαῶν. Ἐμπεριστατωμένως χρείζεται εἰς τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως τοῦ ἔγκεφάλου πρὸς τὰς νοητικὰς καὶ ψυχικὰς λειτουργίας καὶ χαρακτηρίζει ὡς μῦθον τὴν ἐξάρτησιν τῶν ψυχικῶν ἰδιοτήτων ἀπὸ τοῦ βάρους τοῦ ἔγκεφάλου.

Ἐν συμπεράσματι δὲ βεβαιώνει ὅτι «ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν πνευματικὴν του ὑπόστασιν δὲν εἶναι ἐν ζωικῶν εἶδος ὅμοιον πρὸς τὰ ἄλλα ὑπάρχοντα, ἀλλ’ ἀποτελεῖ ἰδίαν ὄντολογικὴν βαθμίδα ποιητικῶς διαφορῶν καὶ ὑπερκειμένην τῆς τοῦ ζώου. Ὅπως δὲ μὲ τὴν ἐμφανισιῶν τῶν ζώων ἔχομεν ὑπὲρ τὴν ὕλην μίαν ἀφετηρίαν νέας δημιουργίας μὲ ἀρχὰς καὶ κατηγορίας διαφορῶν τῶν τῆς ὕλης, οὕτω καὶ μὲ τὴν ἐμφανισιῶν τῆς ψυχικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἐμφανίζεται κατὰ νέον καὶ ὑψηλότερον ἐπί τοῦ πλανήτου μας. Φέρει βεβαίως ὁ ἄνθρωπος ἐν ἑαυτῷ στοιχεῖα καὶ ἀρχὰς ἐκ τῆς κατωτέρας ζωικῆς βαθμίδος, ἔχει ὅμως καὶ ἰδια γνωρίσματα μοναδικὰ εἰς αὐτόν».

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἐργασία αὐτῆ ἀποδεικνύεται ὡς ἀποτελοῦσα συμβολὴν πολύτιμον εἰς τὴν ὀρθὴν ἀντίληψιν καὶ ἀκριβῆ ἐρευναν θέματος τόσο σπουδαίου, οἷον εἶναι τὸ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχοσυνθέσεως.

I. Θ. K.

*
‘Ο φρενισμὸς στὴν ὑγιεστέρη του ἔκφρασι, τὸ πραγματικὸν ἠνδραφῆρον γιὰ τὴν πραγματικὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῆς γυναικῆς ἐκδηλώνεται στὸ βιβλίον τῆς Margery Spring Rice, Working-Class Wives. Πρόκειται περὶ τῶν συμπερασμάτων μιᾶς ἐρευνῆς, τὴν ὁποῖαν ἔκαμε εἰδικὴ ἐπιτροπὴ διὰ τὴν μελέτην τῶν βιοτικῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας ζοῦν αἱ γυναῖκες τῶν ἐργατῶν. Ἐργε εἰς μὲγᾶλο πῆδον ἡ ἔρευνα αὕτη, καὶ ἡ συγγραφὴς τοῦ τεύχους ἐκθέτει, κατ’ ἐντολὴν τῆς ἐπιτροπῆς, τὰ συμπεράσματά τῆς εἰς τὸ βιβλίον αὐτό. Ἰδίως βλέπει κανεὶς τὰς συνθήκας ὑγιεινῆς, τὴν νοσηρότητα μεταξὺ τῶν ἑγγάμων γυναικῶν τῶν ἐργαζομένων τάξεων, τὰς συνθήκας διατροφῆς, τὸ καθημερινὸ πρόγραμμα, τὸ σπαικὸ τῶν γυναικῶν αὐτῶν, τὰ προβλήματα τούτων γενικᾶ. Βέβαια, μιὰ τέτοια μελέτη δὲν ἀποτελεῖ ἀκόμα λύσι τῶν ζητημάτων. Εἶναι ὁμως ἓνα βῆμα, βῆμα σπουδαῖο πρὸς τὴν λύσι, γιὰ τί τοῖς ἔρευνες καὶ τέτοια βιβλία, διὰ διδόμενα μάλιστα μὲ τὴν εὐθύτητα πρὸς τοὺς ἀξίζει, συντελοῦν οὐδὲ νὰ ζυπνῇ τὸ γενικὸν ἠνδραφῆρον, καὶ αὐτὸ, βέβαια, δὲν μένει, στὸ τέλος, χωρὶς ἀποτελέσματα. Κι’ ἀκόμα θὰ εἴχαμε ἐπιφυλάξεις γιὰ ὀρισμένα θέματα. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἱκανοποιήσεως γιὰ κατὰ πρὸς ἀποτελεῖ—ἐπαναλαμβάνομεν—τὴν ἔκφρασιν ἐνὸς βγιοῦς στ’ ἀλλήματα φρενισμοῦ.

*
 Ἡ προσωπικότης τοῦ Ἀγγλικανοῦ ἐπισκόπου Charles Gore εἶναι γενικά γνωστή, γνωστό δὲ εἶναι καὶ τὸ βιβλίον του, τὸ σχετικὸ μὲ τὴν πίστι (Belief in God) πὸν ἔχει ἐκδοθῆ καὶ σὲ λαϊκώτερη ἔκδοσι, στὴν σειρά τῶν Pelican Books. Δὲν ἔχομε νὰ ποῦμε πολλὰ πράγματα γιὰ τὸ βιβλίον αὐτό. Ἡ μελέτη, ἡ σοφία, συντροφευμένως ἀπὸ τὴν βαθιὰ προσωπικὴ πίστι, εἶναι τόσο καταφάνερες οἱ σελίδες του, ὥστε κάθε σόβλο παραπάνω, εἶναι, σ' ἀλήθεια, περιττό. Ὅλοι ὅσοι ἐνδιαφέρονται γιὰ ἀπολογητικὰ ζητήματα, ἢ μᾶλλον ὅσοι ὅσοι ἐνδιαφέρονται γιὰ ὅ,τι πρέπει νὰ ἐνδιαφέρῃ κάθε ἄνθρωπο, θὰ ἔρρωται νὰ τὸ διαβάσουν τὸ βιβλίον αὐτό—ἐνας λόγος παραπάνω γιὰ νὰ εὐχηθῆ κανεὶς νὰ ἐρευθῆ κάποια δυνατότης μεταφράσεως του στὰ Ἑλληνικά.

*
 Τώρα πὸ τὸ δράμα τοῦ Ἰσπανικοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἔλαβε τὸ τέλος του, παροῦμε νὸ τὸ δοῦν καὶ μὲ τὴν βοήθεια τῆς ἱστορίας. Κι' αὐτὴν τὴν προσπάθεια καταβάλλουν οἱ William Foss καὶ Cecil Gerathy στὸ βιβλίον τους The Spanish Arena, πὸν περιγράφει, ἰδίως, τίς αἰτίες τοῦ δράματος αὐτοῦ, (μὲ μιὰ πολὺ καλὴ ἀναδρομὴ στὴν Ἰσπανικὴ ἱστορία) τὸν τρόπο πὸν ἐξέσπασε ὁ ἐμφύλιος σπαραγμὸς, τίς ἀπίστευτες φρικαλεότητες τῶν τότε «κυβερνητικῶν» καὶ τὴν ἀπάνταστη μωπία μερικῶν ὑπερδιανοουμένων, Ἀγγλῶν ἰδίως, μπροστὰ στὴν ἀπαισία αὐτῆ βαρβαρότητα. Στοιχεῖα λεπτομερῆ, παρμένα ἀπὸ τίς πηγές, στατιστικῆς, πληροφορίας πολιτικῆς, κίνακες, καθιστοῦν τὸ βιβλίον αὐτὸ πολὺτιμο, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν θὰ συμφωνήσῃ κανεὶς ἢ ὄχι σ' ὅσα γράφονται σ' αὐτὸ ὡς κρίσεις τῶν συγγραφέων.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ "ΑΚΤΙΝΕΣ,,
 ὈΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ "ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ
 ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ.,

Συνδρομὴ ἔτησίαι:

Ἐσωτερικοῦ Δραχ. 30.

Ἐξωτερικοῦ Σελλ. 4 ἢ \$ 1.

Τιμὴ φύλλου Δραχ. 5.

Ἐπεύθυνος:

Σπ. Ι. Παμπούκης

Ἀχαρνῶν 11 β

Ἐπιστολαὶ καὶ ἐμβάσματα

κ. Γεώργιου Ἀλεξίου

ὁδὸς Καρόυση 14.

Ἀθῆναι.

Προϊστάμενος Τυπογραφείου

Δ. Παπακωνσταντίνου

Μαυρομυχάλη 176

Χειρόγραφα, δημοσευόμενα ἢ μὴ,
 δὲν ἐπιστρέφονται.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Δς, Καλλιθέαν. Εὐχαριστοῦμεν πολὺ διὰ τὰς εὐμενεῖς σας κρίσεις. Τὸ πρῶτον ζήτημα πὸν θίγετε, μελετᾶται ἀπὸ καιροῦ ὑπὸ τῆς συντάξεως τοῦ Περιοδικοῦ, ἐλπίζομεν δὲ ὅτι δὲν θὰ βραδύνῃ ἢ πραγματοποιήσῃ. Καὶ αἱ ἄλλαι σκέψεις σας θὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψει ἐν καιρῷ. κ. Π. Γραμμ... Θεσσαλον. Συμφωνοῦμεν ἀπολύτως μὲ τὴν ἄποψίν σας. Τούλάχιστον ἂν οἱ λαοὶ ἐφρόντιζαν νὰ ἀντλήσουν διδάγματα διὰ τὴν μελλοντικὴν των πορείαν... Χριστιανόν. Τὸ ποιήμα σας προδίδει ἀληθινὴν συγκίνησιν καὶ πηγαίαν ἐμπνευσιν. Θὰ σὰς συνιστοῦσαμεν νὰ προσέξετε περισσότερον κἀπὸς τὸ τεχνικὸν μέρος. Εὐχαριστῶς θὰ ἐβλέπαμεν καὶ ἄλλην συνεργασίαν σας. Ν. Χρῶνς, Βελλᾶ. Σὰς ἀπηγγέσαμεν ταχυδρομικῶς. Ἀναμείνομεν. Ἀθ. Γιάννου, Ἀνατολῆν Ἰωαν. Ἐχομεν ὑπ' ὄψει ματ τὸ βιβλίον περὶ τοῦ ὁποίου γράφετε. Προέχεται περὶ ἐργασίας εἰς τὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς χρησιμοποιεῖ κακοπίστις πολλάκις τὰς πηγὰς, στηριζόμενος ἐπὶ ἀβασίμων καὶ ἁμαρτυρῶν ὑποθέσεων. Πάντως δὲν εἶναι ἀξίον καὶ τόσης σημασίας, καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ φοβησθε ὅτι «θὰ ἐπιφέρῃ ἀληθινὴν ἀνοσιτάωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν χριστιανῶν». Ἡμπορεῖτε νὰ συμβουλευθῆτε, ἂν θέλετε, τὸ βιβλίον «Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ» τοῦ καθηγητοῦ κ. Π. Τρεμπέλα, ἢ τὸ «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς ἱστορικὸν πρόσωπον» τοῦ καθηγητοῦ κ. Γρ. Παπαμυχαήλ. Ἐλ. Ζαχαρ. Ν. Κρολὸβασι. Ἡ ἐνθουσιώδης ἐπιστολὴ σας μᾶς συνεκίνησε. Σὰς συγχαίρομεν καὶ σὰς εὐχαριστοῦμεν θερμῶς διὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας πρὸς ἐνρύτεραν διάδοσιν τῶν «Ἀκτίνων». Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ προσανατολισμὸς τῶν νέων εἰς τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα εἶναι ἢ καλύτερα τοποθέτησις τῶν κεφαλαίων μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι τόσον πλουσίως προικισμένοι. Μ. Φορμόζαν. Ἐνταῦθα. Ἡ πρόθεσίς σας ἀξία παντός ἐπαίνου. Σὰς λείπομεν ὁμως ἀκόμη τὰ φραστικὰ μέσα.

Ἐπὸ τὸν τίτλον

"ΚΑΘΩΣ ΧΑΡΑΖΕΙ,,

κυκλοφοροῦν προσεχῶς, εἰς ἕνα κομψὸν τεῦχος, ὅλα τὰ διηγήματα τὰ ὁποῖα ἔχουν δημοσιευθῆ ἕως τώρα εἰς τὰς «Ἀκτίνας».

Τιμὴ δρχ. 25
 δεμένον δρχ. 40

A large sunburst graphic consisting of numerous thin black lines radiating from a central point, framing the title text.

AKTINES

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

1940

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

1940

ΑΡΘΡΑ: Εύχη, σελ. 1-2. Σκορπίζει, 49-50. Ἡ προσπάθεια, 97-98. Δύο εἶδη, 145-146. Δύο λέξεις, 193-194. Τὸ ταξεῖδι, 241-242.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ: Ἡ ἀπάντησις, σελ. 3-4. Κίνδυνοι, 51-52. Ἐνα γράμμα, 99-100. Τὸ μυστικόν, 147-148. Στὸ θυρωρεῖο, 195-196. Θυσίαι, 243-245.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ—ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ: σελ. 5-8, 53-56, 101-105, 149-152, 197-201, 246-250.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Ἡ σύγχρονος Φυσικὴ κατὰ τοῦ ὀλισθητικοῦ μονισμοῦ, σελ. 9-12. Ἡ Βιολογία καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, 22-25. Ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Μπέρξον, 30-33. Αἰσθητὸς καὶ ὑπεραισθητὸς κόσμος, 57-60. Ἡ νεωτέρα Φυσικὴ καὶ ἡ βιολογικὴ θεωρία, 66-69. Μαθηματικὰ καὶ Μεταμαθηματικὰ, 106-109. Ἡ μέθοδος εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας, 110-112. Μπλαῖζ Πασκάλ, 113-116. Ὁ Μονισμὸς καὶ ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη, 117-121. Τὸ Βυζάντιο κ' ἡ νεώτερη ἔρευνα, 126-131. Ὁ Julius Robert Mayer καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀφθαρσίας τῆς ἐνεργείας, 153-156. Ἀρνητικὴ καὶ δημιουργικὴ κριτικὴ, 170-173. Ὑλογονία καὶ Κοσμογονία, 202-207. Ψυχικὴ ὕγιεινὴ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, 208-212. Αἱ ὀλισθητικαὶ περὶ σύμπαντος ἔκδοχαὶ καὶ ἡ ἐπιστήμη, 251-256. Πῶς εἶδε τὸν ἀπόστολον Παῦλον ὁ Ρενάν, 257-259. Αἱ σύγχρονοι ἀντιλήψεις εἰς τὴν Φυσικὴν, 260-265.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Ὁ Baudelaire μπροστὰ στὸ μεγάλο πρόβλημα, 13-15. Τὰ Χριστογεννητικά διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη, 16-21. Μιὰ ματιὰ στὸ κριτικὸ ἔργο τοῦ Ροῖδη, 75-81. Ὁ Ὅσκαρ Οὐάιλντ μπροστὰ στὸ μεγάλο πρόβλημα, 122-

125. Μιὰ ματιὰ στὸ ἔργο τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου, 174-179. Σημερινὲς κατευθύνσεις στὴν Τέχνη, 213-216. Ἀλεξικέραυνον, 222-225. Ἐρνεστός Ψυχάρης, 266-271.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Ἀκόμα ἕνας! σελ. 26-29. Πῶς βλέπει τὸν Χριστιανισμὸν ἡ ἐμπόλεμος ἀνθρωπότης, 61-65. Ἐνας ἀληθινὸς κοινωνιστὴς, 70-74. Δύο γενεές—Δύο ἀπόψεις, 157-162. Τὸ κοινωνικὸ ἔργο τοῦ Χρυσοστόμου, 163-169. Ὁ Οὐμανισμὸς καὶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, 217-221.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ: «Φοιτητικὸ ρομάντζο», σελ. 34-39. Ἡ συχώρεσις, 82-87. Γύρω ἀπὸ ἅνα διαζύγιο: Πρῶτο ἡμερολόγιο, 132-135. Γύρω ἀπὸ ἅνα διαζύγιο: Δεύτερο ἡμερολόγιο, 180-184. Τὸ κουταλάκι, 226-231. Τὸ χιλιάρικο, 272-276.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ: Ἀθάνατη, σελ. 2. Σονέτο, 15. Ἀγάτης ταπεινώσις, 39. Τ' ἄστρο στὴν Ἀνατολή, 40. Δέησις, 69. Ὁρα ὀλέθρου, 88-90. Λαμπρὴ, 112. Γλυκὲ Νυμφίε, 125. Βράδυ, 136. Δέησι-πόθος, 156. Χριστιανός, 185. Ἀπόψε..., 207. Δυὸ κόσμοι, 232. Χριστιανοί, 259. Ξύπνα νεκρέ! 278.

ΕΙΚΟΝΕΣ: Καισαριανὴ (Roger Tourte), σελ. 41. Καρυάτις (βασιλόπαιδος Νικολάου), 91. Γέρος Σκυριανός (Γ. Μόσχου), 137. Χωριάτισσα (Α. Κοντοπούλου), 186. Σκῦρος (Γ. Μόσχου), 233. Θαλασσινός (Κ. Βαλσαμῆ), 277.

ΑΠΟΨΕΙΣ: Πνευματικὸ ταξεῖδι, σελ. 42-43. Ἀρχές, 92. Ἀνθολογία, 158-159. Ζωντανὴ εἰκόνα, 187-188. Τὸ διαζύγιο στὴν πραγματικότητα, 234-235. Ὑποβρύχια, 279-280.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ: σελ. 43-48, 93-96, 139-144, 188-192, 235-240, 280-282.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

A

* Ἀγάπη	70, 163-169.
* Ἀγία Γραφή	170-173, 187, 221.
* Ἀγωγή	210-211, 239.
* Ἀθανασία	190.
* Αἰσατάιν	10, 11, 261.
* Αἰτιότης	153, 252.
* Ἀκτίνες X	59, 262.
* Ἀλγεβρα	107-108.
* Ἀμαντος Κ.	126-131.
* Ἀναγέννησις	43, 128, 217.
* Ἀνάστασις Χριστοῦ	189.
* Ἀποστολάκης Γιάννης	224-225.
* Ἀριστοτέλης	9, 67.
* Ἀρκάδιος	165, 167.
* Ἀρχαῖοι συγγραφεῖς	129, 219.
* Ἀρχὴ τοῦ ἀπροσδιορίστου	260 ἐξ.
* Ἀστικὸς Κώδιξ	103.
* Ἀστρονομία	139, 141, 191.
Αὐταρχία	264.
Αὐτόματος γένεσις	22, 121.
* Ἀφθαρσία ἐνεργείας	153-156.
* Ἀφθαρσία ὕλης	153-156, 205.

B

Βάκων	9, 30, 221.
M. Barrès	267.
Μέγας Βασίλειος	70-74, 128, 219.
Bergson	30-33.
Βίβλος	170-173.
Βικέλας	150.
Βιογενετικὸς νόμος	118, 120-121.
Βιολογία	22-25, 190-191.
* Ἄγγελος Βλάχος	75-76, 79, 174-179, 222.
Βολταίρος	146.
Branly	104, 151.
Βυζάντιον	126-131.

Γ

Γαβριηλίδης	16.
Γαλιλαῖος	139.
Γάμος	234.
Γεωργικὴ ἐκπαίδευσις	198.
Γικαίτε	175.
Γνωστικοί	257-258.
Γότθοι	168, 169.
Γρηγόριος Ναζιανζηνός	71-74, 128.
Γρυπάρης	224, 225.

Δ, D.

Δαρβίνος	32, 42, 118-121, 146, 156.
Deissmann A.	171-173, 257.
Δημιουργικὴ αἰτία	202.
Δημιουργὸς ἐξέλιξις	32-33.
Διαζύγιον	96, 234.
Driesch	22, 55, 67.
Δροσίης Γ.	175.

E

* Ἐγκράτεια	197-198.
Eddington	238.
* Ἐθνικὴ Ὀργάνωσις τῆς Νεολαίας	199, 246.
* Ἐκκλησία καὶ πολιτισμὸς	188-189.
* Ἐλεημοσύνη	70-74, 163-169.
* Ἐλευθερία βουλήσεως	249.
* Ἑλληνικὴ ποίησις	75, 81, 175-176.
T. S. Eliot	63-64.
* Ἐμβρυολογία	22-25.
* Ἐμπαίκτη	101, 102, 151.
Φρ. * Ἐνγκελς	54.
* Ἐντελέχεια	22, 67, 119.
* Ἐντροπία	205-206.
* Ἐπιθεωρήσεις	224.
* Ἐτεραρχία	31, 249, 260.
Εὐδοξία	167-168.
Εὐκλείδης	106.

Z

Ζαλοκόστας Γεώργ.	173, 176.
Ζέγγελης Κ.	253, 255.
Ζολᾶ	101-102, 176-178.
Ζωτικὴ ὄρμη	32.

G

Gelzer	127.
George Stefan	215.
Gibbon	126.
André Gide	122, 124, 125.

H

* Ἠθικὸς ἀρχὲς στὴν Τέχνη	176-178.
* Ἠθικὴ καὶ λατρικὴ	247-248.
* Ἠλεκτροδυναμικὴ	10.
* Ἠλεκτρόνιον	10, 11.
* Ἡράκλειος	129.

Θ

Θαύματα	189.
Θέατρον	197, 224.
Θεοδῶρτος	167-168.
Θεὸς Δημιουργὸς	203.
Θερμοδυναμικὸν ἀξίωμα	154.
Θεωρία Adler	281.
Θεωρία βιολογικὴ	66.
Θεωρία τῆς γνώσεως	140.
Θεωρία Δημοκρίτου	203.
Θεωρία ἐκπαυτικῆς	261 ἐξ.
Θεωρία ἐξελίξεως	22, 32, 117-121.
Θεωρία ἐπιλογῆς	156.
Θεωρία Ἰθώντα	9, 68, 260-265.
Θεωρία κινητικὴ	207.
Θεωρία ὀλοκρατικὴ	191.
Θεωρία ὀρθογενέσεως	119.
Θεωρία περιβάλλοντος	75, 175.
Θεωρία σχετικότητος	10.

Θεωρία Χαΐκελ	205-207.
Θεωρία μεταμορφικαί	67.
Θρησκεία καὶ Ἐγκληματικότητα	103.
Θρησκεία καὶ ἐπιστήμη	251.
Θρησκεία καὶ λογικὴ	93.
Θρησκεία καὶ πολιτισμὸς	43.
Θρησκεία τοῦ Ὁρθοῦ Λόγου	157-162.
Θρησκευτικὴ ποίησις	138-139.

I

Ἰδεῶδες πνεῦμα	265.
Ἰεραπόστολοι	45, 96, 169.
Ἰμπρεσιονισμὸς	213-214.
Ἰουστινιανὸς	129.
Ἰσοκράτης	218.
Ἰσπανικὸς ἐμφύλιος πόλεμος	282.
Ἱστορία τῶν Ἐπιστημῶν	93.
Ἰψεν	162.

J

Jamnes Fr.	48.
------------	-----

K, C.

Καθάφης	223.
Κακὴ Διαθήκη	170-173, 192, 201, 257 ἐξ.
Καλοπρωαίρετοι	97-98, 145-146.
J. Calvet	216, 267, 271.
Καμπάνης Ἄρ.	76, 81, 225.
Κάντ	9, 153, 255.
Καποδίστριας	198.
Carrel	121.
Καρτέσιος	149, 252.
Κατηγορικὸν Σχολεῖον	199.
Claudel Paul	216, 266, 270.
Compton	261, ἐξ.
Κοσμετάτος Γεώρ.	22-25.
Κοσμογονία	251, ἐξ.
Κρανίον La Chapelle	22.
Κρανίον Pilttdown	23.
Κυματομηχανικὴ	12, 262, ἐξ.
Cuvier	118.
Μέγας Κωνσταντῖνος	131.
Κωνσταντινούπολις	128, 165.

Λ, L.

Lamarck	117-120.
Λαμαρτίνος	175.
Lavoisier	153.
Λεϊβνίτιος	107, 153, 155.
Λογοτεχνία ἐν Ἑλλάδι	56.
Λουκάς	172-173.
Λουτροπόλεις	201.

M

Μαθηματικά	106.
Maritain Jacques	43, 216, 217, 267-291.
Μαρκόνη	152.
Karl Marx	111.
Henri Massis	267-271.
Εὐσέβιος Ματθόπουλος	53.
Fr. Mauriac	53, 103.
Maxwell	151.

Mayer, R.	153-156.
Μεθόδιος	127.
Μενάρδος Σίμος	81.
Mendel Gr.	66.
Μέρμηγκας Κ.	93.
Μεσαιωνικὸς ἑλληνισμὸς	130.
Μεταμαθηματικά	109.
Μεταφυχικά φαινόμενα	55.
Μηχανικὸς πολιτισμὸς	65, 96.
Μονισμὸς	9-12, 55, 117-121, 141.
Jean Moréas	76, 80.
Πῶλ Μπουρζέ	216, 267, 271.
Μπωντελαίρ	13-15, 216.
Μωραϊτίδης Ἀλέξ.	16, 179.

N

Νατουραλισμὸς ἐπὶ τὴν Τέχνην	42, 176-178, 213.
Νεάντερταλ	22, 23, 121.
Νεότης	95, 212.
Νέρων	46, 144.
Νεύτων	10, 11, 261, ἐξ.
Νικολαΐδης Ρ.	24, 25.
Νίτσε	42, 279.
Ντετερμινισμὸς	31-32, 249, 260.

Ξ

Ξενομανία	178-179.
Ξενοπούλος	81, 223, 225.

O

Οἰκογένεια	54, 193-194.
Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι	238.
Ὁρθολογισμὸς	94, 95, 189, 215.
Ὁσκάρ Οὐάιλδ	122-125.
Οὐγκώ	166.
Οὐμανισμὸς	94, 129, 161, 217-221.

Π, P.

Παιδικὴ ἡλικία	208-212, 280.
Παλαιὰ Διαθήκη	140, 170-173, 187.
Παλαμάς Κ.	198, 199, 269.
Παλλάδιος	165-169.
Παπαδιαμάντης	16-21, 179.
Πασκάλ	113-116, 152.
Παστέρ	121.
Παῦλος	220, 257-259.
Πεγκύ	267, ἐξ.
Περιοδικὸν «Νεολαΐα»	246.
Πίστις τῶν ποιητῶν	215, 250.
Πλακίδης Σ.	139, 254.
Πλάνκ Μάξ	11, 60, 69, 249, 260-265.
Poincaré Henri	107, 109.
Πόλεμος	1, 61, 149.
Πολιτὴς Φῶτος	174, 179, 225.
Προσθετικοὶ διανοούμενοι	179.
Πυθαγόρας	106.

P, R.

Ρεαλισμὸς	92, 224.
Renan	216, 257-259, 266, ἐξ.
Rickert	111, 112.
Ροΐδης Ἐμμ.	75-81, 150, 175.

Ρωμαντισμός	175, 213, 216.	«Φυγή»	199-200, 266.
Σ, S.		Φυσιογραφική Σχολή	176-178.
Σαίξπηρ	175.	Φῶς	11, 261, ἐξ.
Σολωμός	75.	Φωτεινὸς Γεώργ.	5.
Σούτσος Παναγ.	175.		
Spencer	33.	W	
Spengler	111, 188.	Wells	161.
Σύλλογος ὠφελίμων βιβλίων	150.	Oscar Wilde	122-125.
Σύμπαν	202-207.	X, H.	
Συρρεαλισμοὶ	104.	Haeckel	24, 56, 102, 117-121, 201.
Σχολή Τυβίγγης	257, ἐξ.	Harnack	236, 257.
Σωκράτης	219.	Heisenberg	260, 263, ἐξ.
Σωματολατρεία	221.	Herder οἶκος	42, 46, 192.
		Hessen J.	42, 213.
T		Χριστιανικὴ κίνησις Ἀθηνῶν	246.
Ταῖν	75, 175-176.	Χριστιανικὴ λογοτεχνία	138, 149, 150, 216.
Τάκιτος	8.	Χριστιανικὸς κοινωνισμὸς	70-74, 162-169.
Τέχνη στὴν Ἑλλάδα	75, 81, 92, 222-225.	Χριστιανισμὸς καὶ γυναῖκα	78, 187.
Τέχνης σημερινὲς κατευθύνσεις	213-216.	Χριστιανισμὸς καὶ Ἑλληνισμὸς	129-130.
Τρεμπέλας Π.	189.	Χριστιανισμὸς καὶ ἐπιστήμη	93.
Τρικοῦπης Χαρ.	174.	Χριστιανισμὸς καὶ φύσις	78.
		Χριστιανισμὸς στὰς Ἰνδίας	94-95.
Υ		Χριστιανισμὸς εἰς τὴν Κίνα	239.
Ἔγλης ἀφθαρσία	153, 252, ἐξ.	Χριστιανισμὸς εἰς τὴν κοινωνίαν	61-63.
Ἔλισμὸς	12, 30, 31, 201, 202, 213.	Χριστιανοὶ ἐπιστήμονες	104.
Ἔλογονία	251, ἐξ.	Χρονογράφοι	225, 279.
Ἔλοκρατία	33.	Χρυσόστομος Ἰωάννης	163-169, 220.
		ψ	
Φ, F.		Ψυχαγωγία	150-151.
Fabre	119.	Ψυχάρη Ἐριέττα	266, 269.
Φεμινισμὸς	187, 281.	Ψυχάρης Γιάννης	267.
Φιλανδία	55, 144.	Ψυχάρης Ἐρνέστος	266-271.
Φιλανθρωπία	70-74, 131, 163-169, 220.	Ψυχή	141.
Flaubert	216.	Ψυχικὴ ὑγιεινὴ παιδιοῦ	208-212.
Φοιτηταί	48, 241-242.	Ψυχολογία	47, 141.
Φρόντ	5, 47, 102, 281.	Ψυχοσύνθεσις τοῦ ἀνθρώπου	280-281.